

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Demografická analýza okresů Liberec a Jablonec nad Nisou

Bakalářská práce

Studijní program: B1301 – Geografie
Studijní obor: 1301R022 – Aplikovaná geografie
Autor práce: **Ondřej Sládeček**
Vedoucí práce: Mgr. Emil Drápela, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ondřej Sládeček**
Osobní číslo: **P13000310**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Aplikovaná geografie**
Název tématu: **Demografická analýza okresů Liberec a Jablonec nad Nisou**
Zadávající katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

CÍL:

Analýza a zhodnocení demografického vývoje obcí v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou v letech 1991-2014

POSTUP:

1. Nejprve provést vymezení základních demografických pojmů.
2. Následně popsat demografické změny a trendy ovlivněné vývojem společnosti v České republice v období 1991-2014.
3. Zhodnotit obce v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou podle jejich pozitivních (porodnost, sňatečnost) a negativních (úmrtnost, rozvodovost) demografických charakteristik.
4. Zaměřit se na identifikaci změn vyjížděky a dojížděky během sledovaného období. Data z obou okresů porovnat s údaji za Českou republiku. Jako zdroj statistických dat využít veřejně dostupné informace z Českého statistického úřadu, především výsledky Sčítání lidu, domů a bytů provedených v letech 1991, 2001 a 2011.
5. Demografická data získaná statistickým vyhodnocením vizualizovat do mapové podoby pomocí prostředků GIS.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **cca 45 stran**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury:

BARTOŇOVÁ, D., 2010. Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-024-7.

KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A., 1998. Demografie (nejen) pro demografy. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-85850-30-3.

KNAUSOVÁ, I., 2008. Základy demografie I. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2171-1.

LIBERT, A.-M., 2004. Demografická imploze. Praha: Občanský institut. ISBN 80-86228-29-0.

ROUBÍČEK, V., 1997. Úvod do demografie. 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia. ISBN 80-85963-43-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Emil Drápela, Ph.D.**
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **14. dubna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2016**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. RNDr. Branislav Nižnanský, CSc.
vedoucí katedry

dne **21/6/15**

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 27. 6. 2016

Podpis:

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Emilu Drápelovi Ph.D. za cenné rady, podněty a připomínky. Také bych chtěl poděkovat své rodině za podporu během celé doby mého studia a psaní této práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá analýzou demografických změn v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou v letech 1991 - 2014. Teoretická část je zaměřena na obecné informace o demografii a základní pojmy. Dále jsou popsány zdroje dat používaných v demografii.

Praktická část je zaměřena na analýzu demografických změn v obou okresech s důrazem na jednotlivé obce, jejich vzájemné porovnání a porovnání s hodnotami platnými pro celou Českou republiku. Zaměřuje se na změny vyjížděky a dojížděky ve sledovaném období a identifikaci center dojížděky. Jako zdroj dat jsou použita data z Českého statistického úřadu.

V závěru jsou okomentovány zjištěné hodnoty, problémy související s demografickým vývojem a je uvedeno doporučení pro jejich řešení.

Klíčová slova

analýza, demografie, okres Liberec, okres Jablonec nad Nisou

Annotation

The bachelor thesis deals with the analysis of demographic changes in the districts of Liberec and Jablonec nad Nisou in the years 1991 - 2014. The theoretical part is focused on general information about demography and its basic concepts. The following part describes the data sources used in demography.

The practical part is focused on the analysis of demographic changes in both districts, with emphasis on individual municipalities and their mutual comparison. They are also compared with relevant values for the whole Czech Republic. The focus is put on changes in commuting in that period, and to indentify centers of commuting. The sources of information are data from the Czech Statistical Office.

In conclusion, we commented on the values and problems associated with the demographic developments and then we outlined recommendations for their solution.

Key words

analysis, demography, district of Liberec, district of Jablonec nad Nisou

Obsah

Úvod.....	12
1. Cíle práce.....	13
2. Rešerše	14
3. Historie a vývoj demografie	15
3.1 Počátky demografie ve světě	15
3.2 Počátky demografie v českých zemích - teoretici a díla.....	18
4. Členění demografie	20
5. Zdroje dat o obyvatelstvu	22
6. Moderní sčítání lidu	23
7. Populační politika	24
8. Základní pojmy	27
8.1 Osoba.....	27
8.2 Kategorie obyvatelstva	28
8.3 Použité symboly ve vzorcích	28
8.4 Porodnost	29
8.5 Plodnost	30
8.6 Úmrtnost	31
8.7 Sňatečnost	31
8.8 Rozvodovost	32
8.9 Potratovost	33
8.10 Migrace.....	35
9. Vývoj počtu obyvatel na území České republiky do roku 1989	37
10. Demografické změny a trendy v České republice po roce 1989	40
11. Metodika práce	44
12. Charakteristika sledovaného území.....	46
12.1 Liberecký kraj	46

12.2 Okresy Liberec a Jablonec nad Nisou	48
12.3 Změny struktury obyvatelstva v okresech podle velikosti obcí	50
12.4 Věkové složení	51
12.5 Charakteristiky na 1 000 obyvatel středního stavu.....	57
12.5.1 Přirozený přírůstek	57
12.5.2 Migrační přírůstek	58
12.5.3 Celkový přírůstek	59
12.5.4 Porodnost	60
12.5.5 Úmrtnost	61
12.5.6 Potratovost	62
12.5.7 Sňatečnost	63
12.5.8 Rozvodovost.....	64
13. Porovnání a hodnocení obcí.....	65
13.1 Porovnání všech obcí v obou okresech.....	65
13.2 Mapy jednotlivých demografických charakteristik	73
13.3 Nejvíce se odlišující obce	86
14. Prognózy a projekce	91
14.1 Druhy prognóz a projekcí	91
14.2 Vlastní projekce pro okresy Liberec a Jablonec nad Nisou	93
15. Změny vyjížd'ky a dojížd'ky	96
Závěr	99
Seznam použitých zdrojů	102
Seznam příloh	106

Seznam tabulek

Tab. 1: Individuální znaky osoby	27
Tab. 2: Vývoj počtu obyvatel podle věku z výsledků sčítání lidu, domů a bytů	38
Tab. 3: Obyvatelstvo v Libereckém kraji k 1. 1. 2015	47
Tab. 4: Obyvatelstvo v obcích podle velikosti v roce 1991	50
Tab. 5: Obyvatelstvo v obcích podle velikosti v roce 2001	50
Tab. 6: Obyvatelstvo v obcích podle velikosti v roce 2011	51
Tab. 7: Věkové skupiny v ČR 2001	54
Tab. 8: Věkové skupiny v ČR 2011	55
Tab. 9: Věkové skupiny okresu Liberec 2001	55
Tab. 10: Věkové skupiny v okrese Liberec 2011	55
Tab. 11: Věkové skupiny okresu Jablonec 2001	55
Tab. 12: Jablonec v roce 2011	55
Tab. 13: Přírůstek (úbytek) obyvatel obcí v LB a JB stěhováním v letech 2001 – 2007	58
Tab. 14: Porovnání obcí v okrese Liberec v letech 1993 – 2014	66
Tab. 15: Syntéza demografických charakteristik v LB v letech 1993 – 2014	68
Tab. 16: Porovnání obcí v okrese Jablonec nad Nisou v letech 1993 – 2014	70
Tab. 17: Syntéza demografických charakteristik v JB v letech 1993 – 2014	71
Tab. 18: 10 obcí s nejlepšími charakteristikami	72
Tab. 19: 10 obcí s nejhoršími charakteristikami	73
Tab. 20: Přírůstky v obcích LB na 1000 obyvatel středního stavu (1993 až 2014)	79
Tab. 21: Přírůstky v obcích JB na 1000 obyvatel středního stavu (1993 až 2014)	81
Tab. 22: Prognóza ČSÚ pro ČR (2009 - 2070)	93
Tab. 23: Míra přírůstků v LB v letech 2012 - 2014	94
Tab. 24: Prognóza vývoje počtu obyvatel v LB	94
Tab. 25: Míra v přírůstků v JB v letech 2012 - 2014	95
Tab. 26: Prognóza vývoje počtu obyvatel v JB	95
Tab. 27: Druhy dopravy	96
Tab. 28: Vyjíždka a dojíždka do zaměstnání v obcích podle okresů	98
Tab. 29: Meziobecní dojíždka do zaměstnání a do škol (1980, 1991 a 2001)	98

Seznam obrázků

Obr. 1: Růst obyvatelstva a produkce potravin podle Malthuse.....	17
Obr. 2: Vnitřní diferenciacie demografie a její vnější návaznost.....	20
Obr. 3: Vývoj měř plodnosti v ČR podle věku v roce 1990 a 2003.....	30
Obr. 4: Vývoj počtu potratů v ČR na 100 narozených v letech 1960 - 2002	35
Obr. 5: Vývoj počtu obyvatel v českých zemích po roce 1 000	38
Obr. 6: Živě narození a zemřelí v ČR v letech 1989 - 2014.....	41
Obr. 7: Úhrnná plodnost a průměrný věk matek v ČR v letech 1920–2014.....	42
Obr. 8: Poloha okresů Liberec a Jablonec nad Nisou	46
Obr. 9: Obce v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou.....	48
Obr. 10: Typy populací, zleva progresivní, stacionární a regresivní	51
Obr. 11: Věková struktura obyvatelstva ČR ze sčítání lidu v letech 2001, 2011	52
Obr. 12: Věková pyramida okresu Liberec v roce 2001	52
Obr. 13: Věková pyramida okresu Jablonec nad Nisou v roce 2001	53
Obr. 14: Věková pyramida okresu Liberec v roce 2011	53
Obr. 15: Věková pyramida okresu Jablonec nad Nisou v roce 2011	54
Obr. 16: Průměrný věk v obcích podle jejich velikosti v roce 2015	56
Obr. 17: Přirozený přírůstek v letech 1989 až 2013.....	57
Obr. 18: Migrační přírůstek v letech 1989 až 2013	58
Obr. 19: Celkový přírůstek v letech 1989 až 2013	59
Obr. 20: Porodnost v letech 1989 až 2013	60
Obr. 21: Úmrtnost v letech 1989 až 2013	61
Obr. 22: Potratovost v letech 1989 až 2013	62
Obr. 23: Sňatečnost v letech 1989 až 2013	63
Obr. 24: Rozvodovost v letech 1989 až 2013.....	64
Obr. 25: Porodnost v obcích (1993 - 2014).....	74
Obr. 26: Úmrtnost v obcích (1993 - 2014).....	75
Obr. 27: Sňatečnost v obcích (1993 - 2014).....	76
Obr. 28: Rozvodovost obcí (1993 - 2014).....	77
Obr. 29: Součet kvintilů (1993 - 2014).....	78
Obr. 30: Přirozený přírůstek v obcích (1993 - 2014).....	82
Obr. 31: Migrační přírůstek v obcích (1993 - 2014).....	83
Obr. 32: Podíl potratů na 100 narozených (1993 - 2014).....	85
Obr. 37: Vývoj počtu obyvatel v Bedřichové.....	86
Obr. 38: Vývoj přírůstku v Bedřichové.....	87
Obr. 35: Vývoj počtu obyvatel v Jindřichovicích pod Smrkem	88

Obr. 36: Vývoj přírůstku v Jindřichovicích pod Smrkem	88
Obr. 33: Vývoj počtu obyvatel v Šimonovicích	89
Obr. 34: Vývoj přírůstku v Šimonovicích	90
Obr. 39: Očekávaný vývoj počtu obyvatel v ČR v letech 2008 - 2070.....	92
Obr. 40: Vyjíždka a dojíždka za prací v Libereckém kraji (1991 – 2001).....	97

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
atd.	a tak dále
ČSÚ	Český statistický úřad
EFTA	Evropské sdružení volného obchodu
EU	Evropská unie
GIS	geografický informační systém
JB	okres Jablonec nad Nisou
km ²	kilometr čtvereční
kv.	kvintil
LB	okres Liberec
mil.	milion
m n. m.	metr nad mořem
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
ORP	obec s rozšířenou působností
OSN	Organizace spojených národů
POÚ	obec s pověřeným obecním úřadem
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
sv.	svatý
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
USA	Spojené státy americké
WHO	Světová zdravotnická organizace

Úvod

Demografie je věda o stavu a vývoji obyvatelstva. Mezi hlavní sledované procesy patří porodnost, úmrtnost, plodnost, potratovost, sňatečnost, rozvodovost a migrace. Česká republika má věkovou strukturu populace charakteristickou pro vyspělé země stejně jako ostatní státy v Evropě. Populace v ČR má podobu regresivní pyramidy. Po skončení druhé světové války došlo k prudkým demografickým změnám, populace se zmenšila o 3 miliony vysídlených sudetských Němců. Pohraničí bylo znovu osídlováno lidmi z českého vnitrozemí i Slovenska. V období socialismu (1948 – 1989) se populace vyvíjela odlišně od západní Evropy z důvodu své izolovanosti a jiným ekonomickým a společenským podmínkám i zákonům. Z těchto důvodů proto nastalo určité zpoždění ve vývoji.

Po roce 1989 došlo k velkým změnám v populačním vývoji v českých zemích kvůli závažným společenským a ekonomickým proměnám. Otevření státních hranic umožnilo zvýšení migrace oběma směry. Do Československa se začali vracet emigranti a naopak lidé, kteří chtěli emigrovat do jiné země, konečně mohli tak učinit snadněji a legálně. Životní styl se změnil, více lidí se věnovalo studiu a cestování a zakládání rodiny začalo odkládat. Česká republika čelí problému stárnutí obyvatelstva stejně jako ostatní evropské země (viz **příloha 5**). Od 90. let dochází k úbytku obyvatelstva přirozenou měnou. V letech 2006 až 2012 sice počet živě narozených opět převýšil počet zemřelých, ale v současnosti se obě hodnoty téměř vyrovnávají. V roce 1994 došlo k významné demografické události, poprvé od válečného roku 1918 zemřelo více lidí, než se narodilo. Objevuje se proto otázka, jestli stát může a má zasahovat do života rodin a snažit se o zvýšení porodnosti, tedy o populační politiku.

Česká republika má dlouhou tradici vedení kvalitních demografických statistik. Ty v současnosti sbírá, spravuje a vyhodnocuje Český statistický úřad. V této bakalářské práci byla z tohoto důvodu využita veřejně přístupná data z webových stránek ČSÚ.

Demografové se věnují nejen popisu minulého vývoje a současného stavu, ale také se pokoušejí o vytvoření prognóz budoucího vývoje, které mají široké využití v ekonomice, plánování v sociální oblasti a školství. V ČR se vytvářením prognóz zabývá ČSÚ. Předvídaní budoucího vývoje je obtížné, protože mnoho jevů se mění nečekaně, především míra migrace. Počet obyvatel v ČR se bude pravděpodobně zvyšovat. Podle střední varianty prognózy ČSÚ do roku 2070 dosáhne počet obyvatel svého vrcholu okolo poloviny 21. století, kdy bude v ČR žít 11,5 milionu lidí. Bude ale docházet ke stále větší míře stárnutí populace, která bude imigrací pravděpodobně jen zmírněna, ale ne zastavena.

Tato bakalářská práce se zabývá porovnáváním obcí v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou podle hrubých měr porodnosti, potratovosti, úmrtnosti, sňatečnosti a rozvodovosti.

1. Cíle práce

Cílem bakalářské práce je provést demografickou analýzu okresů Liberec a Jablonec nad Nisou v letech 1991 – 2014. V teoretické části se vychází především ze základní literatury, je popsán vývoj demografie v historii, základní názorové směry, zdroje dat využívaných demografy a jsou vysvětleny základní pojmy. Je přiblížen vývoj obyvatelstva v českých zemích za posledních 1 000 let.

Praktická část má několik cílů. Popsat jak se projevila společenská a ekonomická transformace v demografii okresů LB a JB. Nejprve bude provedena charakteristika okresů. Demografické procesy v území budou porovnány s údaji za ČR. Dále je cílem porovnat obce v řešených okresech podle jejich pozitivních (porodnost, sňatečnost) a negativních (úmrtnost, rozvodovost) demografických charakteristik. Bylo vybráno období let 1993 – 2014 z důvodu srovnatelnosti dat, protože v této době se počet obcí neměnil. Výsledky budou rozděleny do kvintilů a vizualizovány prostředky GIS. Bude vytvořena projekce budoucího vývoje počtu obyvatel v obou okresech a vzájemné porovnání obcí v okresu Liberec s obcemi v okresu Jablonec nad Nisou. Dalším cílem je porovnat změny počtu obyvatel a popsat průměrný věk obyvatel v obcích podle jejich velikosti. Konec praktické části bude zaměřen na změny vyjížděky z obcí do škol a zaměstnání ve sledovaném období. Dále je cílem potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy.

Byly stanoveny hypotézy výsledků porovnání demografických charakteristik za obce:

1. Obce v blízkosti Liberce a Jablonce nad Nisou budou dosahovat lepších hodnot než obce v pohraniční periferii.
2. V okolí Liberce budou mít obce v suburbánních oblastech lepší výsledky než obce v okolí Jablonce nad Nisou.
3. Okres Liberec bude mít příznivější věkovou strukturu a vývoj počtu obyvatel než okres Jablonec nad Nisou.

2. Rešerše

Vývojem obyvatelstva na území dnešní České republiky se zabývá Srb (2010) v knize *1 000 let obyvatelstva Českých zemí*. Kniha v úvodní části popisuje, jaké existují druhy statistických pramenů informujících o vývoji obyvatelstva. V dalších částech se Srb zaměřuje na vývoj počtu obyvatel, jeho rozmístění, přirozenou měnu obyvatelstva a změny způsobené migrací. V závěru se kniha zabývá otázkou, jaká je budoucnost Čechů a jestli dějiny českého národa mají nějaký smysl.

Kniha *Demografická situace České republiky: Proměny a kontexty 1993 - 2008* od autorky Bartoňové a kol. (2010) se zaměřuje na změny struktury obyvatelstva způsobené rozsáhlými společenskými změnami po sametové revoluci v listopadu 1989. Jsou to stárnutí populace, růst průměrného věku, pokles porodnosti, růst rozvodovosti a imigrace.

Kniha *Demografické metody a analýzy: Demografie české a slovenské populace* od autorek Klufové a Polákové (2010) obsahuje uvedení do tématu demografie, vysvětluje pojmy a porovnává vývoj české a slovenské populace.

V knize *Úvod do demografie* (1997) se Roubíček zaměřuje na demografické pojmy a vysvětlení demografických procesů. Také popisuje, jaké existují druhy prognóz a míru jejich spolehlivosti. V závěru se autor zabývá demografickou situací České republiky i Slovenska v 90. letech a nakonec výhledem do budoucnosti, tedy začátku 21. století.

Demografie (nejen) pro demografy (2009) obsahuje abecedně seřazená vysvětlení demografických pojmů. V závěrečné části Kalibová a kol. popisují současné problémy České republiky, jako je nízká porodnost a stále rostoucí míra stárnutí populace.

Belgický profesor Vandeschrick v knize *Demografická analýza* (2000) popisuje konstrukci demografických tabulek a vysvětluje vzorce sloužící pro výpočet jednotlivých koeficientů.

3. Historie a vývoj demografie

3.1 Počátky demografie ve světě

Demografie je společenská věda, která se zabývá zkoumáním demografických jevů a procesů, tj. vývojem a strukturou obyvatelstva. Vznikla v polovině 17. století v době, kdy se začala rozvíjet statistika jako vědní obor. Za počátek demografie je považován rok 1662, kdy v Anglii vyšlo dílo londýnského obchodníka Johna Graunta (1620 - 1674) *Přirozené a politické pozorování založené na záznamech zemřelých* o úmrtnosti obyvatel v Londýně, vycházející ze statistického vyhodnocení lístků informujících o úmrtí. Graunt je považován za zakladatele demografie. Mimo jiné spočítal, že počet narozených chlapců převažuje nad dívkami v poměru 14 : 13. Tento poměr (sekundární index maskulinity) dokázal stanovit poměrně přesně, protože v současnosti dosahuje v téměř všech zemích čísla 105 - 106 (105 - 106 narozených chlapců na 100 dívek) (Demografie.info 2016). Samotné slovo demografie, jako označení této vědy, použil až v roce 1855 Francouz Achille Guillard (1799 - 1876). Podle Guillarda je demografie věda o životních podmínkách populace a definuje ji jako: „*přírodní a společenskou vědu lidské společnosti*“ a „*matematické vědomosti o obyvatelstvu, o jeho všeobecném pohybu, o jeho fyzických, občanských, intelektuálních a morálních poměrech*“ (Klufová, Poláková 2010, s. 13). Podle Roubička (1997) slovo demografie vzniklo ze dvou řeckých slov: *demos* (část města s vlastní samosprávou ve starověkém Řecku, dnes překládáno spíše jako lid) a *grafein* (psát). Někteří demografové navrhovali název *demologie*, který se ale neujal a v současnosti se téměř nepoužívá.

Lidé se zabývali demografií v praxi mnohem dříve, než vznikla jako samostatná věda. Nejstarší demografickou činností bylo nepravidelně konané sčítání obyvatelstva, které v Babyloně probíhalo již v roce 3 800 př. n. l., v Číně okolo roku 3 000 př. n. l. a v Egyptě 2 500 př. n. l. Pravidelné sčítání se snažili uskutečňovat ve starověkém Řecku a Římě. Pro tehdejší vládcy mělo především ekonomický a vojenský význam, protože potřebovali zjistit počet lidí schopných platit daně a sloužit v armádě. Starověká sčítání se lišila od současných svým zaměřením především na sčítání svobodných mužů. Ženy a děti se sčítaly jen v některých případech a otroci byli počítáni jako součást majetku svých vlastníků společně s hospodářskými zvířaty (Klufová, Poláková 2010, s. 11).

Pojmy populace a obyvatelstvo jsou většinou ale ne vždy synonyma. Lidská populace je soubor lidí, mezi kterými probíhá reprodukce. Obyvatelstvo je soubor lidí žijících na určitém území v určitém čase, může být tvořeno více populacemi (Demografie.info 2016). To platí v případě, že je míšení mezi populacemi zakázáno, jako tomu bylo například v Jihoafrické republice za režimu apartheidu ve 20. století nebo v Indii v systému kast.

O sčítání lidu, které nařídil první římský císař Augustus (63 př. n. l. – 14 n. l.), je zmínka i v Novém zákoně, v *Evangelii podle Lukáše*, protože díky tomuto sčítání se Ježíš Kristus narodil v Betlémě a ne v Nazaretu.

„1. Toho času vyšel rozkaz od císaře Augusta, aby byl vykonán soupis celé říše. 2. Tento soupis konal se první za náčelnictví Kvirionova v Sýrii. 3. I šli všichni, aby se přiznávali, každý do svého města.

4. Odešel i Josef z Galileje z města Nazareta do Judska, do města Davidova, jež slove Betlém, poněvadž byl z domu a kmene Davidova, 5. aby se dal zapsati s Marií, zasnoubenou manželkou svou, která byla těhotná. 6. Když tam byli, naplnili se dnové, aby porodila. 7. I porodila syna svého prvorozeného, obvinula ho plínkami a uložila v jeslích, poněvadž neměli místa v hospodě.“ (sv. Lukáš 1946, s. 145-146).

Již ve starověku se někteří filozofové zamýšleli nad lidskou populací a jejím vývojem i teoreticky. Počátky demografických teorií se objevily v myšlenkách čínského filozofa Konfucia a jeho žáků. Konfucius se pokoušel vytvořit koncepci optimálního počtu obyvatel pracujících v zemědělství, aby byl zachován vhodný poměr mezi výměrou půdy a počtem obyvatelstva. Konfucius věřil, že příliš prudký růst populace způsobí chudobu (Klufová, Poláková 2010, s. 12).

Ve starověkém Řecku se teoretickými problémy populace zabývali Platón a Aristoteles. Podle Klufové, Polákové (2010) Platón zastával názor, že ideální počet obyvatel města je 60 000. Aristoteles věřil, že počet obyvatel musí být omezený, aby se nestal příčinou chudoby způsobené nedostatkem zdrojů, jako je omezená rozloha obdělávatelné půdy.

Platón také prosazoval, aby se kladl důraz spíše na kvalitu potomků než na jejich kvantitu. V jeho názorech je možné vyzorovat počátky eugeniky, to znamená snahy zvýšit kvality lidského druhu promyšleným šlechtěním, tedy sociálním inženýrstvím. Eugenika se inspirovala u chovů domácích zvířat, které lidé šlechtí, aby zvýšili jejich kvality.

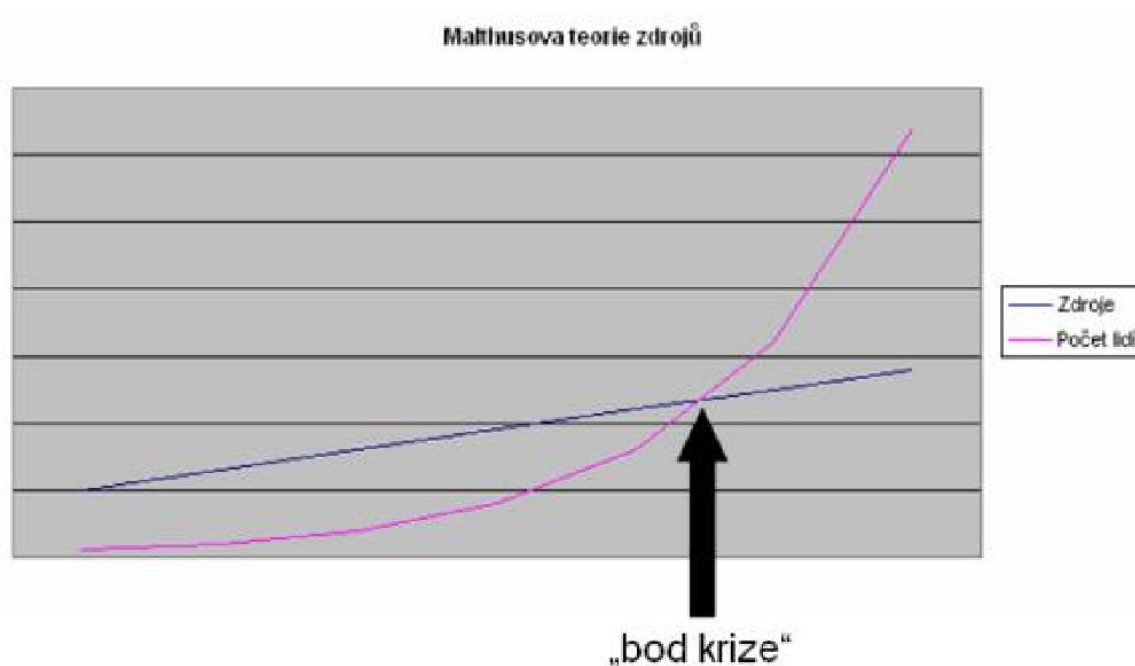
Od počátečních úvah o lidské společnosti ve starověku je možné rozdělit demografické teoretiky na dvě skupiny:

1. propopulační (populacionisté) - snažili se o zvýšení počtu obyvatel, který měl přinést více pracovníků a tím i hospodářský rozkvět, větší počet lidí schopných sloužit v armádě k dosažení převahy nad ostatními národy. Patří do ní například katolický teolog sv. Tomáš Akvinský (1225 - 1274), učitel církve, který se zastával růstu populace, aby se posílil vojenský potenciál státu.

2. restriktivní (malthusiánci) - varovali před nekontrolovaným růstem populace, který by přinesl jen negativní jevy: hlad, nemoci ze špatné hygieny a války. Významným představitelem této skupiny je anglikánský pastor a profesor nových dějin a ekonomie Thomas Malthus (1766 - 1834),

kteří se stal nejznámějším odpůrcem růstu počtu obyvatel. Tvrdil, že lidstvo bude žít ve stálé chudobě, protože produkce potravin roste pouze aritmeticky, ale počet obyvatel roste exponenciálně. Regulaci velikosti světové populace po dosažení „*bodu krize*“ hladem, nemocemi a válkami považoval za nevyhnutelnou (viz **obr. 1**). Svoje myšlenky shrnul v díle *Esej o principu populace a jejího vlivu na budoucí zdokonalení společnosti*, které vyšlo v roce 1798 v Londýně (Klufová, Poláková 2010, s. 12). Malthus považuje celou tuto situaci včetně chudoby a hladu za přirozený stav daný Boží vůlí, kterému se lidstvo nedokáže trvale vzepřít. Sám doporučoval oddálení sňatků chudých lidí, aby se snížila porodnost (Libert 2004, s. 3).

Slabinou Malthusovy teorie je, že nebere v úvahu vědeckotechnický pokrok, který umožnil rychlejší růst produkce potravin a to, že v početnější společnosti bude žít více geniů, kteří budou řešit problémy nedostatečné produkce potravin. Jeho teorie nazývaná malthusiánství má ale i v současnosti své zastánce, tzv. *neomalthusiánce*, kteří upozorňují na problém nadměrného růstu obyvatelstva v některých zemích třetího světa (tzv. demografickou explozi). S kritikou Malthusovy teorie přišla například dánská ekonomka Ester Boserupová (1910 - 1999), která tvrdila, že rostoucí populační tlak nutí zemědělce k inovacím, které umožní zvyšovat výnosnost a tím uniknout z tzv. „*maltusiánské pasti*“, tedy cyklického úbytku obyvatelstva po předchozím přírůstku vlivem hladu, nemocí a válek o zdroje (Boserupová 1965, cit. podle Demont a kol. 2006).

Obr. 1: Růst obyvatelstva a produkce potravin podle Malthuse

Zdroj: *Malthus a jeho populační teorie* (Demprechod 2016)

Do konce 18. století převažovali zastánci propopulační teorie. V té době se především ve střední Evropě stále nahrazovaly ztráty obyvatelstva způsobené třicetiletou válkou. V českých

zemích došlo k úbytku obyvatelstva o jednu třetinu a v nejhůře postižených částech německých zemí i o polovinu. Populační růst před začátkem průmyslové revoluce ještě nebyl tak rychlý, aby vyvolával obavy z přelidnění celého světa.

Jako další demografy, kteří rozvíjeli teorii a statistické metody, je možné zmínit Francesca Sansovina (1521 - 1583), který napsal jedno z prvních děl o demografické statistice *O vládě a správě v různých královstvích* (Klufová, Poláková 2010, s. 12). Ekonom William Petty (1623 – 1687) začal pracovat s teorií pravděpodobnosti. Anglický astronom Edmund Halley (1656 - 1742) sepsal první úmrtnostní tabulky a odhadl počet lidí v každé věkové skupině ve společnosti. Takový výzkum byl umožněn tím, že na přelomu 17. a 18. století již bylo v Anglii a Francii k dispozici více údajů o populaci, které bylo možné statisticky analyzovat. Jednalo se především o součty obyvatel pro daňové účely (Demografie.info 2016). Ze zmíněných děl je vidět, že většina autorů se zabývala především úmrtností a ostatní demografické jevy, jako je například porodnost nebo sňatečnost, stály stranou jejich zájmu.

Adolphe Quetelet (1796 - 1874), belgický matematik a astronom, se zasloužil o zpřesnění statistického zjišťování demografických dat, když vymyslel zásady pro sčítání lidu. V roce 1853 se stal zakladatelem Mezinárodního statistického ústavu, který od roku 1911 sídlí v Nizozemsku v Haagu (předtím fungoval pod názvem Mezinárodní statistický kongres se sídlem v Bruselu). (Demografie.info 2016). Adolphe Quetelet se domníval, že se často opakující křivka normálního rozdělení naměřených dat (Gaussova křivka) objevuje i v datech o lidech, proto by se příroda měla blížit k vytvoření ideálního typu *homme moyen [om moajén]*, to je označení ideální představy zcela průměrného člověka. Quetelet dlouhou dobu hledal svého vysněného průměrného člověka, například uskutečnil slavné měření tělesných rozměrů skotských vojáků v britské armádě (Swoboda 1977).

3.2 Počátky demografie v českých zemích - teoretici a díla

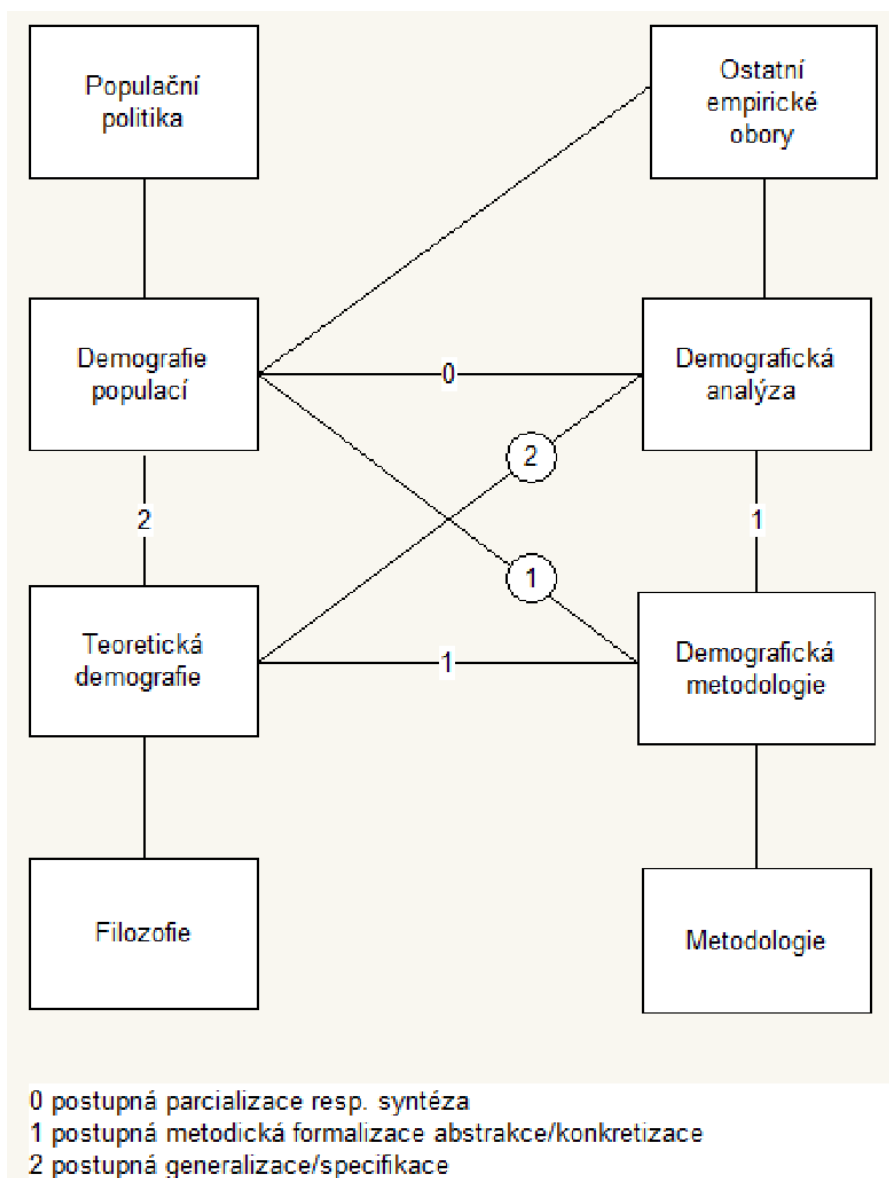
První práce zabývající se stavem populace v českých zemích (v té době byly administrativně rozčleněny na Království české, Markrabství moravské a Vévodství slezské) vznikly na konci 18. století v období osvícenského absolutismu za vlády císaře Josefa II. (1780 - 1790). Tato díla byla napsána německy, protože němčina byla v té době úředním jazykem Rakouského císařství.

Nejstarší demografické studie o populaci v českých zemích jsou *Materialen zur alten und neuen Statistik von Böhmen* od Josefa Antonína Riegera (1787), *Topographie des Königreiches Böhmen* Jaroslava Schellera (1785 - 1791) a *Topographie von Mähren* F. J. Schowye (1793 - 1794). Většina prací té doby je zaměřená převážně na statistiku a popisnou demografii, to znamená pro vlastní demografickou statistiku jako metodu zjišťování hromadných sociálně-ekonomických jevů.

I v 19. století většina autorů ve svých dílech jen popisovala situaci bez zaměření na větší podrobnosti, snahy analyzovat situaci a politické souvislosti. Výjimkou je například *Popis Království českého* (1848) od Františka Palackého (1798 – 1876), který autor použil při argumentaci zdůvodňující odmítnutí české účasti na jednání Frankfurtského sněmu (Srb 2004, s. 9).

Sestavováním úmrtnostních tabulek se v Česku jako první věnoval doktor Jan Melič (1763 - 1827). Také doktor F. A. Stelzig popisoval úmrtnost i porodnost v českých zemích. Největší zásluhy o rozvoj moderní demografie má Antonín Boháč (1881-1950), který se zabýval pokročilou demografickou statistikou a podílel se na organizaci sčítání lidu v Československu v letech 1921 a 1930. Mezi další významná jména demografů je možné zařadit Jaromíra Korčáka (1895 – 1989), který se zabýval především geografií, Václava Sekeru, který zkoumal migraci a předsedu Státního statistického úřadu Františka Fajfra, který přispěl k založení Československé statistické společnosti (Klufova, Poláková 2010, s. 13 - 14).

4. Členění demografie

Obr. 2: Vnitřní diferenciacce demografie a její vnější návaznost

Zdroj: Kalibová, a kol. 2009, s. 16

Při studiu populačního vývoje spolupracuje demografie s geografii obyvatelstva, neboť populační vývoj je výsledkem jak přirozené změny obyvatelstva, tak migrace. Význam migrace je tím větší, čím se jedná o menší územní celky. Od vzniku společnosti člověk existuje jako biologická i sociální jednotka. Proto je často používán termín demografický místo populační, aby se zdůraznil kvalitativní rozdíl lidské populace od populací jiných živočišných druhů. Existence společnosti doplňuje a upravuje proces lidské reprodukce, proto se demografie nachází na pomezí přírodních a společenských věd (Kalibová, a kol. 2009, s. 13 - 14).

„Kritériem toho, které podmínky mají být zkoumány demografií, je jejich váha, kterou působí na demografickou reprodukci. Proto se považují přímo za demografické i takové jevy, respektive události, jako je sňatek, rozvod, ovdovění, nemoc, sterilita a kol. Vlastními demografickými událostmi jsou narození úmrtí a potrat. Na základě jejich evidence je demografie studuje jako hromadné jevy“ (Kalibová, a kol. 2009, s. 15).

Evidence čerpá ze zákonem nařízených hlášení z matrik pro statistické účely. Jsou to hlášení o narození, úmrtí a uzavření manželství (Knausová 2008, s. 56). ČR má vysokou kvalitu evidence těchto dat. Podle Roubíčka (1997) je možné demografii rozčlenit na demografickou statiku, dynamiku, prognostiku a populační politiku nebo případně nějakou část aplikované demografie, například ekonomickou demografií.

Klufová, Poláková (2010, s. 22-23) zmiňují jako vědecké formy demografie tyto:

- teoretická demografie - studium demografických procesů, definice pojmů a pouček
- popisná demografie - zkoumá velikost a strukturu a vývoj obyvatelstva, zdroj informací pro veřejné orgány
- demografická statistika - analýza demografických procesů statistickými metodami
- ekonomická demografie (sociodemografie nebo společenská demografie) - ekonomické aspekty reprodukce
- regionální demografie - rozbor demografické situace v regionu
- historická demografie - zkoumá vývoj obyvatelstva v historii
- paleodemografie - vychází z archeologických nálezů
- sociální demografie - vztahy mezi populačními a sociálními jevy

Vaňo, Jurčová, Meszároš (2003), cit. podle Klufová, Poláková (2010, s. 20), rozčlenili demografii na pět vzájemně souvisejících částí. Jsou to tyto:

- 1) teoretická demografie - zákonitosti vývoje populací, vytváří univerzální závěry
- 2) demografická analýza - snaha o poznání otázek reprodukce
- 3) demografická statistika - zkoumá sběr a správu údajů
- 4) demografická metodologie - vytváří metody pro prognostiku
- 5) demografická prognostika - zabývá se odhady budoucího vývoje populací

5. Zdroje dat o obyvatelstvu

Prameny informací o obyvatelstvu, jeho počtu, složení a vývoji členíme schematicky na prameny z předstatistické doby a prameny z doby statistické. Zde pak rozeznáváme sčítání lidu, statistiku pohybu obyvatelstva a zvláštní šetření o obyvatelstvu (Srb 2004, s. 15). Jako období předstatistické je podle Roubíčka (1997) označován celý vývoj obyvatelstva až do poloviny 18. století, kdy se statistika ustavila jako jeden z vědních oborů, který dal demografii vědecké základy.

Podle Srba (2004) informace o vývoji populací z doby prvních Slovanů nemají písemnou podobu, proto se vychází z archeologických nálezů. Například v roce 1962 vyšla studie M. Stloukala zabývající se paleodemografií Slovanů z 2. poloviny 8. století a 1. poloviny 9. století. Vycházela z výzkumu koster nalezených na pohřebišti v Mikulčicích u Hodonína. Údaje pro celou tehdejší populaci jsou jen nepřesné odhady, protože se dochoval a byl odkryt jen zlomek pohřebišť.

Soupis majetku kostela sv. Štěpána v Litoměřicích z roku 1058 (součást zakládací listiny vydané českým knížetem Spytihněvem II.) je nejstarším dochovaným písemným dokumentem o obyvatelstvu v českých zemích. První sčítání lidu na celém území Rakouského císařství bylo provedené v roce 1754 na základě dekretu císařovny Marie Terezie z 13. října 1753 o každoročním sčítání lidu. Sčítání měli provést duchovní, ale nakonec bylo rozhodnuto o paralelním sčítání provedeném majiteli panství, které se zaměří i na soupis domů a popis majetkových poměrů majitelů. Sčítání z 60. let 18. století poprvé umožňuje vypočítat hustotu zalidnění v krajích. Následující sčítání byla již méně přesná kvůli strachu lidí před daněmi a odporu šlechty a církve proti přílišné centralizaci monarchie (ČSÚ 2010a).

První záznamy o přirozené měně jsou převzaté z církevních pramenů z roku 1762, kdy u nás začíná souvislá řada dat o počtu sňatků, porodů a úmrtí. Výjimkou je matrika města Jáchymova, ve které se dochovaly údaje již od roku 1531 (Demografie.info 2016).

Podle Klufové, Polákové (2010) je pět základních statistických zdrojů demografických a geodemografických dat:

- sčítání lidu
- běžná evidence přirozené měny
- běžná evidence migrací
- populační registr
- zvláštní šetření

6. Moderní sčítání lidu

Za počátek moderního sčítání lidu je považováno první zasedání Mezinárodního statistického kongresu v Bruselu v roce 1853, kde bylo schváleno, že se sčítání lidu budou koordinovat na mezinárodní úrovni a budou se sdílet poznatky o sběru, spravování i vyhodnocování získaných dat.

Hlavní schválené zásady jsou :

- 1) jmenovité sčítání přítomných obyvatel
- 2) zvláštní záznam o dočasně nepřítomném obyvatelstvu
- 3) zjišťování údajů ke stejnému dni
- 4) odmítnutí poskytnout údaje je trestné
- 5) pojem rodina musí být definován
- 6) provádění sčítání v intervalu 10 let
- 7) použití sčítacích archů i pro jednotlivce, nejen pro domácnost jako jeden celek

(Klufová, Poláková 2010, s. 16)

Za první moderní sčítání v českých zemích se považuje to provedené v roce 1869. Bylo uzákoněno, že sčítání bude uskutečněno každých deset let. Sčítání vycházelo z usnesení mezinárodních kongresů pořádaných od roku 1853 (první kongres v Bruselu). Lidé, kteří se sčítání vyhýbali nebo lhali o svých údajích, mohli být pokutováni a uvězněni až na 4 dny. Sčítání stále probíhají s desetiletými intervaly kromě roku 1940, kdy 2. světová válka zabránila jeho uskutečnění (ČSÚ 2015a). V roce 1940 dosáhl počet obyvatel v českých zemích svého historického maxima, proto jsou chybějící údaje velkou ztrátou pro demografii. Od roku 1921, kdy proběhlo první sčítání v Československu, se již nesčítalo k 31. 12. dotyčného roku. U následujících sčítání se datum uskutečnění v průběhu roku lišilo. Návrat k praxi sčítání k 31. 12. by pravděpodobně nebyl vhodným opatřením, protože v té době je mnoho lidí mimo domov kvůli oslavám nového roku.

7. Populační politika

Populační politika není přímo součástí demografie. Rozhodují o ní obvykle politici, ale demografové jim připravují podklady (statistiky, analýzy a prognózy), které jsou nutné pro racionální politická rozhodnutí. Populační politika je jedním z příkladů praktického využití demografických údajů.

„Populační politika je souhrn konkrétních praktických opatření převážně dlouhodobého charakteru, jimiž se má usměrnit populační vývoj ve smyslu cílů určité vládní moci“ (Roubíček 1997, s. 22 - 23).

Populační politiku lze rozlišovat:

- a) podle cílů - *kvantitativní* (snaha o usměrnění početního vývoje obyvatelstva) a *strukturální* (usměrnění strukturálního vývoje)
- b) podle používaných prostředků - *stimulační* (využití ekonomických i psychologických podnětů) a *represivní* (znevýhodnění lidí jednajících proti záměru politiky) a *selektivní* (často omezení migrace některých skupin)
- c) podle předmětů svého působení - pozitivní nebo negativní *natalitní*, pozitivní nebo negativní *migrační*, v některých případech snaha usměrnit i vnitrostátní migraci

V širším smyslu je možné do populační politiky zahrnout i politiku zdravotnickou, nutriční a vzdělanostní. S populační politikou se často prolíná i politika sociální, především rodinná politika, která zasahuje do obou zmíněných politik (Roubíček 1997).

Podoba populační politiky hodně vypovídá o charakteru vládnoucího režimu. O tom jestli má dlouhodobou koncepci rozvoje a snahu pomoci zajistit budoucnost svého obyvatelstva. Nevyhovující populační politika může přinést velké společenské problémy, jako je ve vyspělých zemích stárnutí obyvatelstva a potřeba přijímání imigrantů, kteří mají vydělávat na důchody pro původní populaci, která postupně vymírá. Mnoho zemí třetího světa má opačný problém, prudký růst obyvatelstva, často způsobený neexistencí populační politiky, může vést k chudobě, hladu a konfliktům o zdroje.

V Evropě v průběhu 20. století byla populační politika masivně prováděna v totalitních státech, například v Německu v období nacismu (1933 – 1945) nebo v Itálii v době vlády fašistického diktátora Benita Mussoliniho (1922 – 1945), který omezoval emigraci a finančně postihoval bezdětné manžele. Dále je možné zmínit socialistické Rumunsko, kde byly v 60. letech 20. století zakázány potraty a narodilo se proto mnoho nechtěných dětí, které byly z velké části svěřené do péče dětských domovů (Růžičková 2008, s. 33).

Jako příklad restriktivní populační politiky je možné uvést Čínu. Vládnoucí komunistická strana se pokoušela zabránit přelidnění země, které by pravděpodobně vedlo k ekologické katastrofě a hladu, pomocí velkých zásahů do společnosti, tj. sociálního inženýrství. „Politika jednoho dítěte byla zavedena v Čínské lidové republice (ČLR) v roce 1980. Od svého počátku je předmětem diskuse a kritiky. Za vinu se jí dává mnoho negativních demografických jevů, jakými jsou přebytek mužů nad ženami v populaci, vysoká infantcida (zabíjení novorozenat), stárnutí populace a jiné. Na druhou stranu vláda ČLR kontruje, že tato politika zabránila narození až 400 milionů lidí, což byl její hlavní cíl.“ (Horálek 2011). Politika jednoho dítěte byla dlouhou dobu postupně zmírňována množstvím výjimek pro etnické menšiny nebo lidi osídlující zatím málo zalidněné oblasti. Nakonec byla čínskou vládou zrušena, protože docházelo ke stárnutí obyvatelstva. Hrozilo, že se jeden člověk bude muset starat o dva rodiče a čtyři prarodiče bez pomoci sourozenců, protože důchodový systém stále není dostupný pro všechny Číňany.

Některé státy nemají žádnou populační politiku. Je možné zmínit Spojené státy americké. Americká vláda nezasahuje rodinám do toho, kolik chtějí mít dětí. Překvapivě dosahuje míra porodnosti v USA větších hodnot než v Evropě se všemi jejími sociálními programy (Růžičková 2008). Je to způsobeno vyšší porodností hispánských přistěhovalců a množstvím věřících některé z mnoha tamních církví, kteří upřednostňují větší počet dětí.

V českých zemích nikdy nebyl problém s neudržitelným přelidněním. Populační politika byla českými politiky většinou chápána jako pronatalitní politika početně malého národa. Do roku 1918 byla česká populační politika stejná jako v ostatních zemích Rakouska-Uherska. Vlastní strategie se mohla uskutečňovat až po vzniku Československa. V té době to byla úprava sociálních podmínek života všech obyvatel státu. Výjimečné úpravy platily například pro matky a děti. Teprve po 2. světové válce se populační politika osamostatnila od sociální politiky. Demografické ztráty vzniklé druhou světovou válkou i odsunem většiny německého obyvatelstva urychlily zvýšení důležitosti populační politiky (Srb 2004, s. 236). Existoval předpoklad, vycházející z plodnosti v roce 1947, že ztráty způsobené 2. světovou válkou budou nahrazeny za 20 - 22 let, tj. do roku 1969 (Srb 2004, s. 13).

Populační politika nemá jeden správný směr a cíl. Závisí na podmínkách, které jsou v každé zemi odlišné. Je ovlivňována faktory, jako je druh vládnoucího režimu, kultura, náboženství, hustota zalidnění a množství zdrojů. V Číně hrozilo přelidnění, hladomor a ekologická katastrofa, kdyby přírůstek obyvatelstva nebyl omezován. Totalitní režimy, jako byla například Mussoliniho Itálie, usilovaly o zvýšení počtu obyvatel, aby měly více pracovníků a vojáků, kteří by posílili celou zemi. V USA byl vždy nadbytek půdy, nízká hustota zalidnění a poměrně velká svoboda, proto vláda se nesnaží tvořit populační politiku podporující nebo omezující porodnost. Americká

vláda spíše ovlivňuje budoucí složení populace schvalováním počtu legálních imigrantů, jejich složení a tolerováním nebo vyhošťováním nelegálních imigrantů.

8. Základní pojmy

„Demografická reprodukce je obměna lidských populací v důsledku probíhajících procesů rození, umírání a migrace“ (Klufová, Poláková 2010, s. 24).

Reprodukcí chápeme přirozenou obnovu obyvatelstva porodností a úmrtností nebo v širším smyslu celkovou obnovu obyvatelstva včetně migrace (Knausová 2008, s. 10).

„Strukturou se rozumí rozdělení (rozložení) jedinců dané populace do rozdílných kategorií. Tyto kategorie mohou definovány pomocí různých kritérií: věk, pohlaví, rodinný stav, úroveň vzdělání, tělesná hmotnost, národnost, nošení či nenošení brýlí, ... Struktura může být považována za demografickou, jestliže kritérium vybrané pro její vytvoření bude mít významný vliv na rizika, které se vztahují k některému z demografických procesů, a tedy i na změnu početního stavu.“ (Vandeschrick 2000, s. 18)

8.1 Osoba

Tab. 1: Individuální znaky osoby

Kvantitativní	Kvalitativní
Věk	Pohlaví
Datum události	Kvalifikace a povolání
Odžití roky od události v životě	Náboženské vyznání
Tělesné údaje	Rodinný stav
Další kvantitativní znaky	Sociální příslušnost
	Další kvalitativní znaky

Zdroj: Klufová, Poláková 2010, s. 26

Osoba je základní jednotkou tvořící populaci, která má individuální charakteristiky vyjadřující její kvantitativní a kvalitativní znaky. Předmětem zjišťování kromě znaků jsou i události, například porod, potrat, uzavření manželství, ovdovění, rozvod, vstup do zaměstnání nebo smrt (Klufová, Poláková 2010).

U základních demografických procesů je často používaným ukazatelem hrubá míra (sledovaná veličina na 1 000 obyvatel středního stavu). Je ale nepřesná kvůli měnící se struktuře věkové pyramidy (vliv demografického přechodu, válek a epidemií). Hrubé míry jsou vztaheny k celkovému počtu obyvatel zkoumaného území, ale zdrojem nepřesností je fakt, že ne všichni obyvatelé se mohou daného procesu účastnit. Například u hrubé míry porodnosti a plodnosti ne všechny ženy mohou mít děti ze zdravotních důvodů.

8.2 Kategorie obyvatelstva

Důležitým údajem o stavu obyvatelstva je jeho počet, který ale platí jen v určitém okamžiku, tj. okamžikový stav obyvatelstva, používá se při popisu relativní úrovně intervalových jevů (HDP na hlavu). Pro většinu výpočtů je vhodnější střední stav obyvatelstva, který je průměrem počtu obyvatelstva v určitém období. Hodí se pro výpočet relativní četnosti (počet pracujících na 1 000 obyvatel) (Roubíček 1997, s. 108). V demografii se používá stav počáteční, střední a koncový.

Přítomné obyvatelstvo je obyvatelstvo přítomné v územní jednotce během sčítání. Jeho zjištění je jednoduché, ale zjištěný počet umožňuje jen nepřesné výsledky způsobené velkou mobilitou obyvatelstva v současnosti. Lépe vyhovující charakteristikou obyvatelstva je bydlící obyvatelstvo, tj. soubor osob, které mají bydliště v určitém místě. Je nutné stanovit, které z více možných bydlišť každého člověka je rozhodující pro sčítání (Roubíček 1997, s. 109).

Bydlištěm podle Roubíčka (1997) může být:

- 1) místo, kde má osoba domovské právo
- 2) místo, které si určí vybraná osoba
- 3) místo, kde osoba prožila alespoň určený čas (6 měsíců, 1 rok atd.)
- 4) místo, kde osoba tráví nejvíce času, obvyklé bydliště
- 5) místo, kde je osoba registrována

8.3 Použité symboly ve vzorcích

V následujících kapitolách, které jsou věnovány jednotlivým demografickým pojmům, jsou ve vzorcích použity následující symboly:

hmp_t	hrubá míra porodnosti v kalendářním roce t
m_t	hrubá míra úmrtnosti v kalendářním roce t
M_t	počet zemřelých v kalendářním roce t
n_t	hrubá míra porodnosti v kalendářním roce t
N_t^{\checkmark}	počet živě narozených v kalendářním roce t
po_t	hrubá míra potratovosti v kalendářním roce t
Po_t	počet potratů v kalendářním roce t
ro_t	hrubá míra rozvodovosti v kalendářním roce t
Ro_t	počet rozvodů v kalendářním roce t
sn_t	hrubá míra sňatečnosti v kalendářním roce t

S_{nt} počet sňatků v kalendářním roce t
 \bar{S}_t střední stav žijících v kalendářním roce t

8.4 Porodnost

Porodnost je jeden ze dvou nejdůležitějších prvků demografické reprodukce (druhým je úmrtnost). Nejčastěji se udává tzv. hrubá míra porodnosti. Ta ukazuje, kolik se narodilo živých dětí na 1 000 obyvatel středního stavu zkoumané populace. Míra plodnosti je přesnější, protože stanovuje počet dětí na 1 000 žen v reprodukčním věku (většinou 15 - 49 let) (Kalibová, a kol. 2009, s. 99).

Těhotenství se rozlišuje na předčasné (do 38 týdnů) a včasné. Narozené děti jsou živě nebo mrtvě narozené (mrtvorozenost). Poměr pohlaví při narození se nazývá *sekundární index maskulinity*, obvykle má hodnotu 105 - 107 chlapců na 100 dívek. *Primární index maskulinity* je poměr pohlaví při početí. Děti je dále možné rozlišovat podle rodinného stavu matky na manželské a nemanželské. V Československu byly v roce 1950 nemanželské děti zrovnoprávněny (Klufová 2010, s. 147).

Narození je podle WHO a OSN definováno jako: porod živého dítěte, které musí zcela opustit tělo matky. Plod je živě narozený v případě, že projeví alespoň jednu z těchto známek života: srdeční tep, dýchání, pulzace pupečníku a pohyb kosterního svalstva (Klufová 2010, s. 147).

Hrubá míra porodnosti se vyjadřuje vzorcem:

$$n_t = hmp_t = \frac{N_t^y}{\bar{S}_t} * 1000 \text{ ‰}$$

Mezinárodní srovnání je obtížné z důvodu rozdílné definice pojmů v různých státech. Například v Polsku nejsou zemřelí v prvních 24 hodinách započítáni do počtu živě narozených a ve Francii není nutné registrovat novorozence zemřelé před stanoveným termínem registrace.

Velké nepřesnosti jsou také způsobené nevidováním porodů, buď u některých menšin, nebo i u většiny obyvatelstva. Některé skupiny evidenci nepodléhají, většinou se jedná o domorodce nebo migranty bez občanství státu, ve kterém se zdržují. Například v Indii, Pákistánu a Bangladéši se provádí zkoumání porodnosti jen formou výběrových šetření a z jejich výsledků se poté odhadují hodnoty pro celý stát.

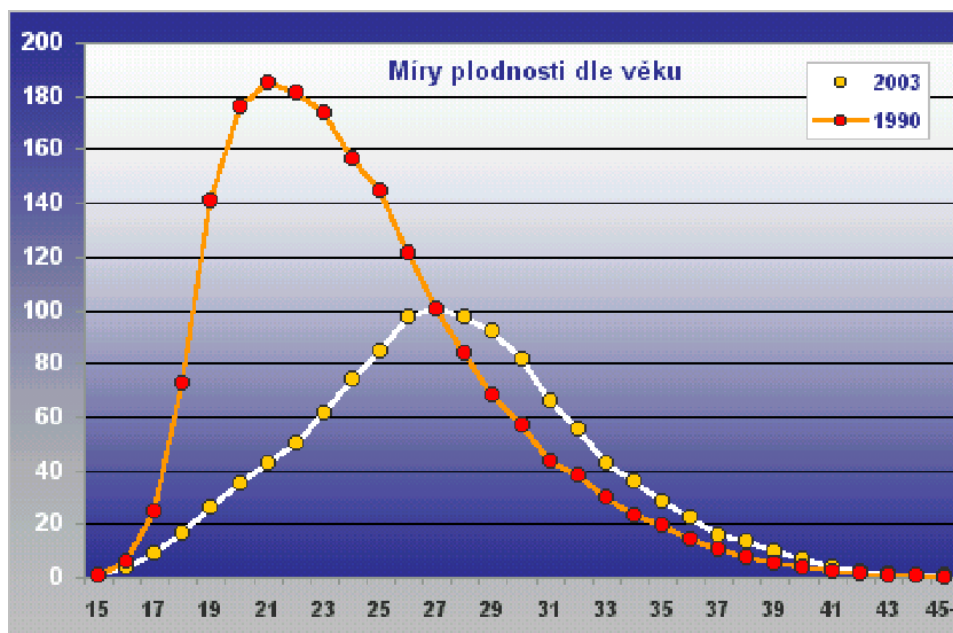
Přesnost místního určení - nedostatečné rozlišení obyvatel přítomných a trvale žijících v místě šetření.

Přesnost časového určení - ve vyspělých zemích funguje včasná evidence, tj. do několika dnů po porodu, v některých rozvojových zemích často ve vyšším věku dětí někdy až při začátku školní docházky (Klufová, Poláková 2010, s. 148-149).

8.5 Plodnost

Plodnost nemůžeme zaměňovat s porodností, protože označuje počet narozených jen vzhledem k počtu žen v reprodukčním věku, ten je možné stanovit různě, nejčastěji 15 až 49 let. Plodnost je obvykle v korelaci s porodností, ale ne vždy. V populaci, ve které je vysoká plodnost, nemusí automaticky být i vysoká míra porodnosti, protože podíl žen reprodukčního věku může být poměrně malý. Podle Srba (2010) obecná míra plodnosti udává počet živě narozených během jednoho roku na 1 000 žen reprodukčního věku. Dalším používaným ukazatelem je úhrnná plodnost, která ukazuje počet živě narozených dětí na jednu ženu během celého jejího období plodnosti (15 - 49 let). Nejvýznamnějším číslem je 2,1 dětí na jednu ženu, to je hodnota *prosté reprodukce* zaručující plnohodnotnou obměnu populace. Dvě děti nahradí své rodiče a 0,1 dítěte navíc je počet těch, kteří se dále nerozmnoží, protože například zahynou tragicky předčasně.

Z úhrnné plodnosti je dále možné spočítat hrubou míru plodnosti, která udává počet narozených děvčat na jednu ženu a také čistou míru plodnosti, tedy počet narozených děvčat na jednu ženu, která se dožijí věku, ve kterém je porodila jejich matka.

Obr. 3: Vývoj měr plodnosti v ČR podle věku v roce 1990 a 2003

Zdroj: http://www.demografie.info/?cz_porodnostukazatele

Graf (viz **obr. 3**) ukazuje, jak se v letech 1990 – 2003 posunul vrchol plodnosti z věkové skupiny 21 - 25 let do vyššího věku 27 - 31 let. Ve věku do 28 let došlo k prudkému poklesu plodnosti a ve skupině nad 28 let nastal mírný nárůst plodnosti.

8.6 Úmrtnost

Úmrtnost je událostí, o kterou se demografové začali zajímat jako první. Dlouhou dobu se o ni zajímali jen jako o hromadný jev. V současnosti roste zájem o studium jednotlivých úmrtí, o určení jejich typických znaků, které by bylo možné analyzovat. Je to například věk, který v době začínající evidence úmrtí nebyl zaznamenáván, protože se sledovala jen příčina úmrtí (Klufová 2010, s. 75). K popisu řádu vymírání se využívají úmrtnostní tabulky, které nejpřesněji ukazují intenzitu úmrtnosti populace. Z úmrtnostních tabulek lze vyčíst naději dožití, tj. střední délku života, normální délku života (modus tabulkového počtu zemřelých) nebo pravděpodobnou délku života při narození (věkový medián tabulkového počtu zemřelých) (Kalibová, a kol. 2009, s. 130 - 131).

Úmrtnost závisí na mnoha vlivech (Klufová, Poláková 2010, s. 76), které můžeme rozdělit na 3 skupiny:

- 1) genetické faktory - vrozené vady, vliv pohlaví
- 2) ekologické faktory - klimatické podmínky, míra znečištění životního prostředí
- 3) socioekonomické faktory - dosažené vzdělání, péče o vlastní zdraví nebo úroveň a dostupnost zdravotní péče

Míru úmrtnosti je možné vyjádřit pomocí několika ukazatelů. Nejjednodušší z nich je hrubá míra úmrtnosti

$$m_t = \frac{M_t}{S_t} * 1000 \text{ ‰}$$

V současnosti, kdy ve vyspělých zemích dosáhla nízkých hodnot, se také snížila vypovídající schopnost ukazatele pro porovnávání populací s různou věkovou strukturou. Proto se sleduje úmrtnost v několika věkových skupinách a zvláště muži a ženy (Kalibová, a kol. 2009, s. 130).

8.7 Sňatečnost

Množství uzavřených sňatků se zkoumá jako hromadný statistický jev. Na rozdíl od porodnosti a úmrtnosti se netýká všech obyvatel a je ovlivněn platnými zákony. Velikost sňatkového obyvatelstva vychází z populačního vývoje, míry porodnosti, úmrtnosti a rozvodovosti (Kalibová, a kol. 2009, s. 122).

V České republice je možný církevní i občanský sňatek. Občanský sňatek se uzavírá před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva. Církevní sňatek se uzavírá před osobou pověřenou státem uznanou církví.

"Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy, kteří spolu chtějí uzavřít manželství (snoubenců) o tom, že spolu vstupují do manželství. Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků." (MVČR 2014)

Podle paragrafů 672 - 676 manželství můžou uzavřít osoby opačného pohlaví, které jsou svéprávné a nejsou již v jiném manželství. Nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, mezi sourozenci nebo mezi pěstouny a osvojenými potomky.

Hrubá míra sňatečnosti se vyjadřuje vzorcem:

$$sn_t = \frac{Sn_t}{S_t} * 1000 \text{ ‰}$$

8.8 Rozvodovost

Rozvodovost je sledována jako hromadný demografický jev, protože souvisí s rozením dětí a péčí o ně. Manželství, která de facto skončí trvalým odloučením manželů, ale nebyla rozvedena, nelze statisticky sledovat. V českých zemích byl rozvod dlouhou dobu zavrhován vlivem křesťanství, které nepřipouští, že člověk by mohl rozloučit, co Bůh spojil. A i po uzákonění civilních sňatků v roce 1919 byl rozvod morálně odsuzován. Důsledkem rozvodů jsou tzv. neúplné rodiny, které mohou zatěžovat sociální systém a také vedou k problémům se zaměstnaností žen, které se musejí starat o děti. Sledování rozvodovosti pomáhá při studiu porodnosti (Kalibová, a kol. 2009, s. 114-116).

Rozvodovost závisí na zákonech, religiozitě a předchozí sňatečnosti. Nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra rozvodů, počítaná jako podíl rozvodů na 1 000 obyvatel středního stavu. Dalším sledovaným ukazatelem je míra rozvodovosti manželství, tj. podíl rozvodů a existujících manželství (Kalibová, a kol. 2009, s. 116).

Hrubá míra rozvodovosti se vyjadřuje vzorcem:

$$ro_t = \frac{Ro_t}{S_t} * 1000 \text{ ‰}$$

Jako ukazatel míry rozvodovosti se někdy využívá index rozvodovosti, který porovnává rozvody a sňatky. Tento ukazatel je nevhodný, protože dává do souvislosti údaje o počtu sňatků v určitém roce s rozvody manželství uzavřených v předchozích letech.

Manželství může být zrušeno i prohlášením neplatnosti v případě, že některá z osob, které ho uzavřely, nesplňuje alespoň jednu ze čtyř podmínek (věk, stav, svéprávnost a nepříbuznost) (Klufová, Poláková 2010, s. 30).

I když byl rozvod využíván již dříve, ve statistikách se objevuje většinou až po roce 1920 (přijetí manželské novely 320/1919 Sb.) Další přijaté zákony postupně rozvody usnadňovaly. Zrušil se rozvod od stolu a lože, který neumožňoval uzavření nového manželství. Zrušilo se smírčí řízení. Poslední právní úpravou byl zákon o rodině 91/1998 Sb., zpřísňující podmínky rozvodu u manželství s dětmi, který vedl ke snížení rozvodovosti v roce 1999 (Srb 2010, s. 179-180).

Vysoká rozvodovost v České republice je spojována s poměrnou snadností rozvodu. Zákony o rozvodech se stále liberalizovaly již od založení Československa. Změnu přinesl až zákon o rodině z roku 1998, který ztížil rozvod u manželství vychovávající nezletilé děti a znemožnil rozvody v prvním roce manželství. Jako podmínky rozvodu byly stanoveny: úprava majetkových vztahů, společného bydlení a péče o nezletilé děti s možnou vyživovací povinností. Tento zákon ale zavedl i tzv. nesporný rozvod, kdy se soud nezabývá příčinami rozvratu manželství (Bartoňová, a kol. 2010, s. 142).

8.9 Potratovost

Mezinárodní definice potratu není, proto je porovnávání potratovosti obtížné. Většinou musí být plod v maximálně 28. týdnu těhotenství. Některé státy uzákonily i kritéria hmotnosti plodu a jeho životaschopnosti. Plody starší než 28 týdnů se považují za děti a pokud nepřežijí, spadají do statistiky mrtvorozenosti. Potratovost závisí na kultuře, náboženství, sociální situaci a dostupnosti antikoncepce. Potrat je zvláštní typ úmrtnosti v období během těhotenství. Rozlišují se umělé a samovolné potraty. Často používaným ukazatelem je hrubá míra potratovosti (počet potratů na 1 000 obyvatel středního stavu). Také je možné počítat podíl potratů na 100 porodů živě narozených dětí (Kalibová, a kol. 2009, s. 102).

Hrubá míra potratovosti se vyjadřuje vzorcem:

$$po_t = \frac{Po_t}{S_t} * 1000 \text{ ‰}$$

Umělé ukončení těhotenství bylo nelegální do roku 1950, kdy byl schválen zákon umožňující potrat ze zdravotních důvodů, protože ve druhé polovině 40. let docházelo k velkému počtu nezákonných zákroků (cca 40 - 50 tisíc ročně). Z toho je zřejmé, že opětovný zákaz potratů by nezabránil jejich provádění, jen by došlo k nárůstu poškození zdraví nebo i úmrtí matek. Od roku 1957 bylo dovoleno provádět potraty i z jiných důvodů, především sociálních v případě schválení komisí. K poslední změně zákonů došlo v roce 1986, kdy byly zrušeny komise posuzující oprávněnost potratu (Srb 2004, s. 189).

Potraty je možné rozdělit do 4 skupin: samovolné, interrupce do 12. týdne, ostatní – hlavně nelegální, ukončení mimoděložních těhotenství (Bartoňová, 2010, s. 157).

Podporování potratovosti bývá častou součástí restriktivní populační politiky. Sledování potratovosti je v mezinárodním měřítku ztíženo rozdílnými způsoby vytváření statistik, ale Česká republika potratovost přesně eviduje (Kalibová, a kol. 2009, s. 102). Zákony vynucují hlášení všech potratů.

V České republice je potrat legální do 12. týdne těhotenství, v případě lékařského doporučení do 24. týdne a v případě závažných problémů plodem nebo ohrožení života matky kdykoli.

Hlavní faktory ovlivňující úroveň potratovosti:

- legislativní ustanovení
- antikoncepce (dostupnost, rozšíření, metody)
- společenské klima
- individuální vlivy (náboženské přesvědčení, úroveň vzdělání, ekonomická situace)
- reprodukční zdraví populace

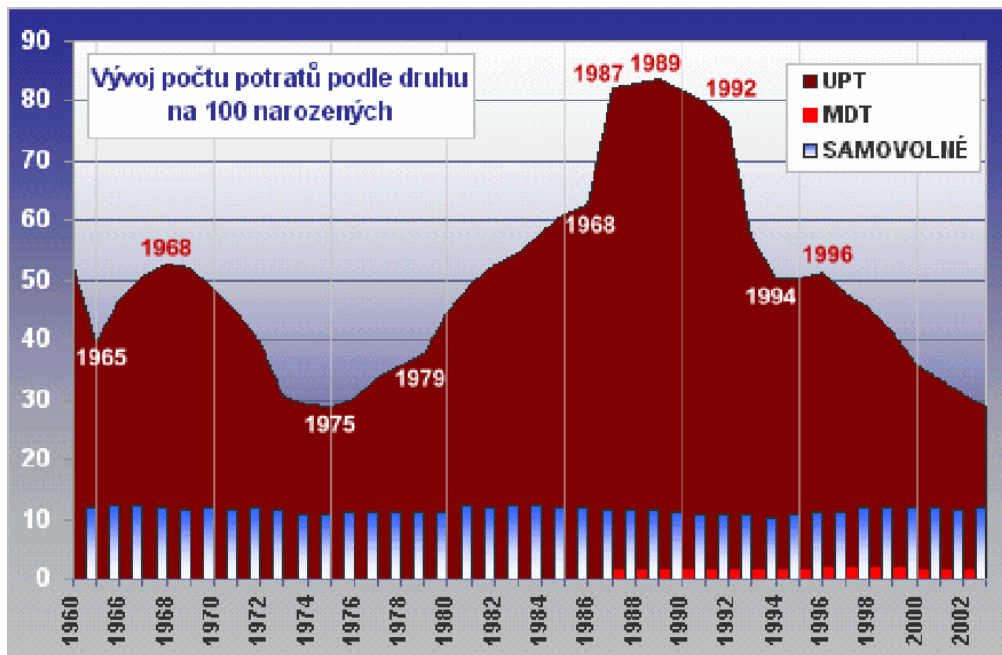
(Demografie.info 2016)

1. potrat je definován jako ukončení těhotenství ženy, při němž:

- plod neprojevuje ani jednu ze známek života a jeho porodní hmotnost je nižší než 1 000 g a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 28 týdnů,
- plod projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost nižší než 500 g, ale nepřežije 24 hodin po porodu,
- z dělohy ženy bylo vyňato plodové vejce bez plodu, anebo těhotenská sliznice.

2. ukončení mimoděložního těhotenství anebo umělé přerušení těhotenství provedené podle zvláštních předpisů

(Demografie.info 2016)

Obr. 4: Vývoj počtu potratů v ČR na 100 narozených v letech 1960 - 2002

Zdroj: http://www.demografie.info/?cz_potratovosthistorie

K poklesu potratovosti došlo v 70. letech v době pronatalitní politiky. Na konci 80. let došlo k prudkému nárůstu vlivem zavedení miniinterupcí a zrušení potratových komisí v roce 1986. Po změně vládnoucího režimu 17. listopadu 1989 potratovost stále klesá, především kvůli většímu užívání antikoncepce. Počet potratů nikdy v historii českých zemí nepřevýšil počet narozených (viz obr. 4).

8.10 Migrace

Migrace je mechanický pohyb obyvatelstva uvnitř jednoho státu (vnitřní migrace) nebo mezi státy (mezistátní migrace), jde o trvalou změnu pobytu.

Objem migrace tj. hrubá migrace

$$MO_t = I_t + E_t$$

MO_t je objem migrace, I_t přistěhovaní v určitém čase t , E_t vystěhovaní v čase t

Podle OSN se jedná o migraci, když člověk pobývá déle než jeden rok v zahraničí. Vnitřní migrace je poměrně přesně sledována pomocí Hlášení o stěhování. Monitorování mezistátní migrace je obtížné. Migrace je motivována dvěma druhy faktorů *pull* a *push*. *Push* faktory vytlačují migranty z jejich zemí, jsou to například ozbrojené konflikty, vysoká kriminalita, přírodní katastrofy nebo změny klimatu. *Pull* faktory přitahují migranty do cílových zemí, jsou to například vyspělý sociální systém, vyšší mzdy, vysoká úroveň zdravotní péče, lepší bezpečnostní situace a větší svoboda. Velká část migrantů usiluje o získání občanství cílové země. Občanství se uděluje

podle dvou nejčastějších principů: *ius soli* (podle místa narození dítěte) a *ius sanguinis* (podle občanství rodičů) (Demografie.info 2016). *Ius soli* je zaveden především ve většině zemí západní polokoule, kde většinu obyvatel tvoří přistěhovalci a jejich potomci.

Dva základní druhy migrace podle motivace migrantů jsou ekonomická (snaha o zvýšení své životní úrovně) a politická (útěk před politicky motivovaným pronásledováním). Podle dodržování zákonů o vstupu do země lze migraci dělit na legální a ilegální.

Pracovní migraci lze také dělit do několika skupin podle délky pobytu v jiném státě nebo podle toho, jestli migrant si nejdříve domluví práci nebo nejdříve přicestuje do země a práci hledá až tam (Demografie.info 2016).

9. Vývoj počtu obyvatel na území České republiky do roku 1989

Dějiny obyvatelstva zůstávají ve stínu událostí, které si lidé obvykle představí pod pojmem historie, jako jsou bitvy, střídání panovníků na trůnu a vznik nebo zánik jednotlivých říší. Přitom demografické procesy podstatně ovlivňovaly tyto události. Vojenská a hospodářská síla států závisela na množství a složení obyvatelstva. Rozdíly mezi počtem obyvatel různých států se měnily v čase, proto může být naše vnímání a hodnocení historických událostí ovlivněné opomíjením demografie.

„Publikace Tisíc let obyvatelstva v českých zemích si vzala za úkol přiblížit tuto historii na základě demografických údajů, o nichž je nutno říci, že pro starší minulost jsou značně vzácné. Proto teprve systematictější statistické zjišťování údajů o obyvatelstvu spojené se vznikem absolutistického centrálního státu na našem území v polovině 18. století umožnilo také systematictější rozborů získaných dat, která tvořila původně státní tajemství a kdy statistika byla chápána jako státověda. Z toho vyplývá, že demografie byla od počátku chápána jako politická věda a tou zůstala dodnes.“ (Srb, 2004, s. 9)

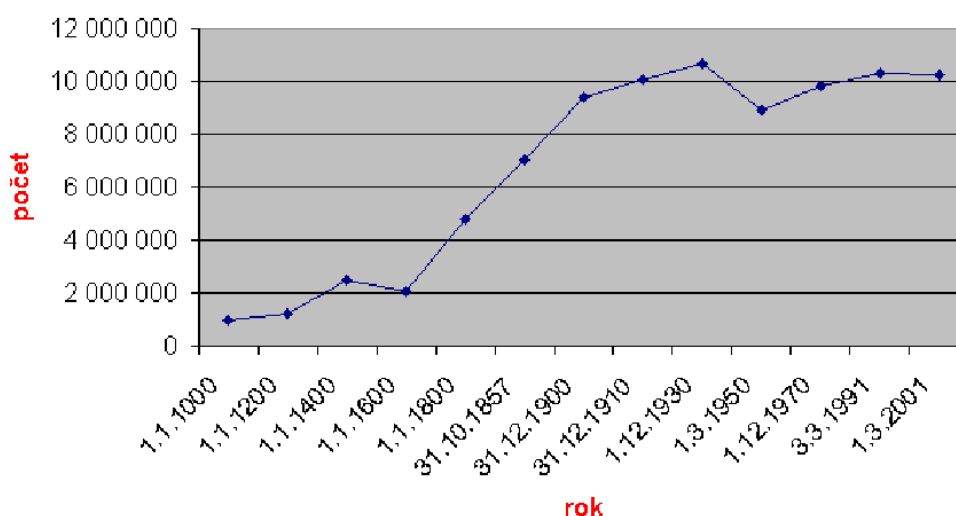
Srb (2004, s. 11-13) označuje tyto historické procesy a události jako podstatné pro demografický vývoj v českých zemích:

- **stýkání a potýkání se s Němci** - Češi se často obávali své zranitelnosti způsobené menším počtem obyvatel oproti Němcům
- **boj s církví** - úbytek obyvatelstva v 15. století následkem husitských válek a v 17. století vyháněním nekatolíků
- **boj s habsburskou dynastií** - porážka stavovské povstání v roce 1620 vedla k vyhnání velkého počtu odpůrců vládnoucích Habsburků, především inteligence
- **boj za československou jednotu** - snaha zvětšit počet Čechů vytvořením koncepce československého národa, který se měl skládat z větve české a větve slovenské
- **boj za samostatný stát** - myšlenka jednotného Československa měla silnou opozici mezi německou a maďarskou menšinou a také někteří Slováci usilovali o federativní uspořádání republiky, v době 2. světové války a v letech po jejím skončení došlo k velkým demografickým změnám (odsun Němců a znovu osídlování pohraničí)
- **vznik České republiky v roce 1993** - vznikem České republiky 1. 1. 1993 se znovu vrací otázka malého počtu Čechů oproti větším evropským národům. V 90. letech také začalo docházet k rozdělování českého národa

na český, moravský a slezský, které se projevilo například při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1991 (poslední sčítání lidu v Československu).

V české historii byla období, kdy zevní podmínky vedly k rychlejší reprodukci obyvatelstva (období po třicetileté válce, osvícenství, období druhé světové války a několik let po ní) a naopak, kdy obyvatelstvo reaguje záporně na eventuální potřeby vyšší reprodukce (ekonomické krize ve 20. století (Srb, 2004, s. 252).

Vývoj počtu obyvatel v českých zemích

Obr. 5: Vývoj počtu obyvatel v českých zemích po roce 1 000

Zdroj: *Vývoj počtu obyvatel (Ceskapolitika 2003)*

Počty obyvatel až do 18. století jsou jen odhady. Nejvíce lidí v českých zemích žilo v roce 1940, okolo 11 milionů. Přesné údaje nejsou k dispozici kvůli neuskutečněnému sčítání během 2. světové války. Prudký pokles ve 40. letech 20. století je způsoben válečnými ztrátami a odsunem německého obyvatelstva.

Tab. 2: Vývoj počtu obyvatel podle věku z výsledků sčítání lidu, domů a bytů

Ukazatel	Rok sčítání						
	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Počet obyvatel¹ z toho ve věku							
Celkem	8 896 133	9 571 531	9 807 697	10 291 927	10 302 215	10 230 060	10 436 560
0 - 14	2 138 376	2 428 569	2 081 666	2 412 015	2 164 436	1 654 862	1 488 928
15 - 64	6 016 202	6 223 844	6 530 667	6 492 249	6 834 465	7 161 144	7 267 169
65 a více	735 055	911 877	1 190 060	1 373 029	1 301 957	1 410 571	1 644 836
index stáří²	34	38	57	57	60	85	110

Zdroj: *Věková struktura obyvatel podle dat sčítání lidu (ČSÚ 2014d)*

¹ 1950 přítomné obyvatelstvo; 1961-2001 trvale bydlící obyvatelstvo; 2011 obvykle bydlící obyvatelstvo

² Index stáří vyjadřuje, kolik je v populaci obyvatel ve věku 65 let a více na 100 dětí ve věku 0-14 let.

Počet obyvatel ve sledovaném období vzrostl o více než 1,5 milionu (z 8,9 mil. na 10,4 mil.), počet dětí do 14 let poklesl, počet seniorů nad 65 let vzrostl na více než dvojnásobek. Index stáří mezi lety 1954 a 2011 podstatně vzrostl více než třikrát z hodnoty 34 na 110. Index stáří na začátku tisíciletí poprvé v historii překročil hodnotu 100, to znamená, že poprvé v české historii počet seniorů převýšil počet dětí do 14 let.

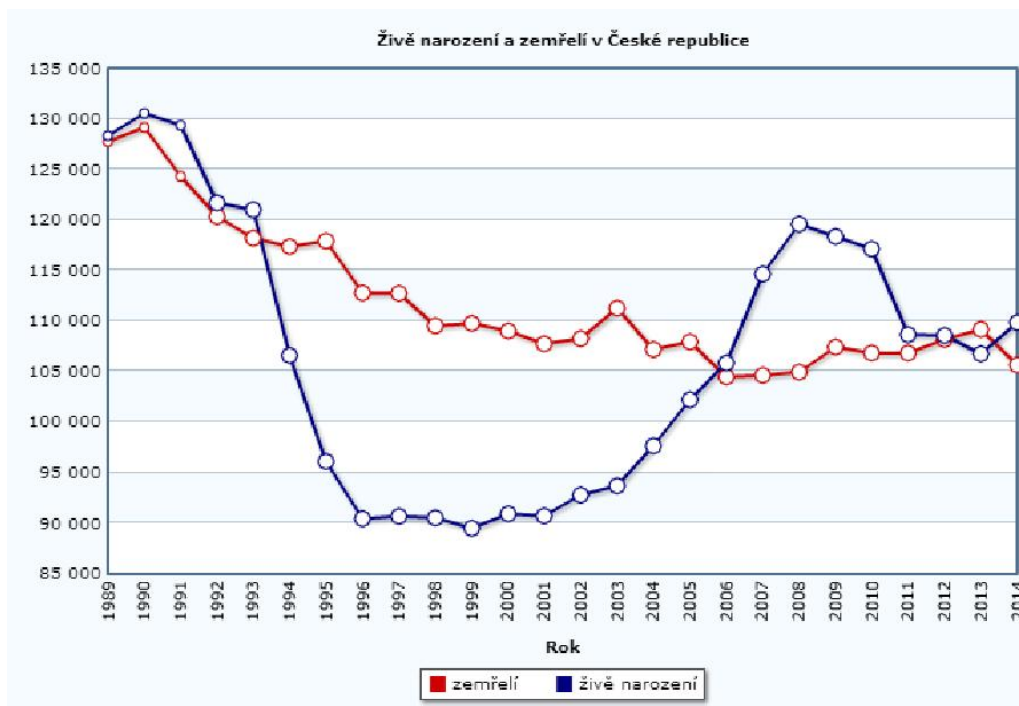
10. Demografické změny a trendy v České republice po roce 1989

V období po sametové revoluci v listopadu 1989 došlo k velkým změnám v populačním vývoji, který byl způsoben proměnami celé české společnosti. Demografický vývoj se vzájemně ovlivňuje s ekonomickými procesy. Dva nejzávažnější celospolečenské problémy jsou rychlé stárnutí populace a vzrůstající atomizace společnosti, kdy domácnost tvoří stále méně lidí, často je tvořena jen jedním člověkem. Obojí vede k větším ekonomickým nákladům a menší odolnosti společnosti. Ke změnám došlo i v oblasti migrace, v České republice je od 90. let větší počet imigrantů než emigrantů (Bartoňová, a kol. 2010, s. 15). To je velká změna oproti minulosti, kdy výrazně převažovala emigrace do kapitalistických států především z politických důvodů. V období socialismu nebyla ve statistikách migrace zachycena nelegální emigrace, která se v 80. letech pohybovala okolo 3 000 osob ročně (Bartoňová, a kol. 2010, s. 130).

Podíl trvale žijících cizinců je sice menší než v některých zemích západní Evropy, ale situace se může změnit vlivem prudkého nárůstu imigrace ze zemí Blízkého východu a Afriky do Evropy od roku 2015.

Nejdůležitějším datem v novodobých dějinách Československa se stal 17. listopad 1989, kdy se totalitní systém vlády změnil na demokratický. Samostatná Česká republika vznikla 1. ledna 1993 rozdělením Československa. Následovaly ekonomické reformy, které vedly k větším majetkovým rozdílům ve společnosti. Převažovala představa, že demografické procesy se postupně budou přibližovat k těm v západní Evropě, i když mohou být i odchylky způsobené odlišnými podmínkami (Bartoňová, a kol. 2010, s. 37).

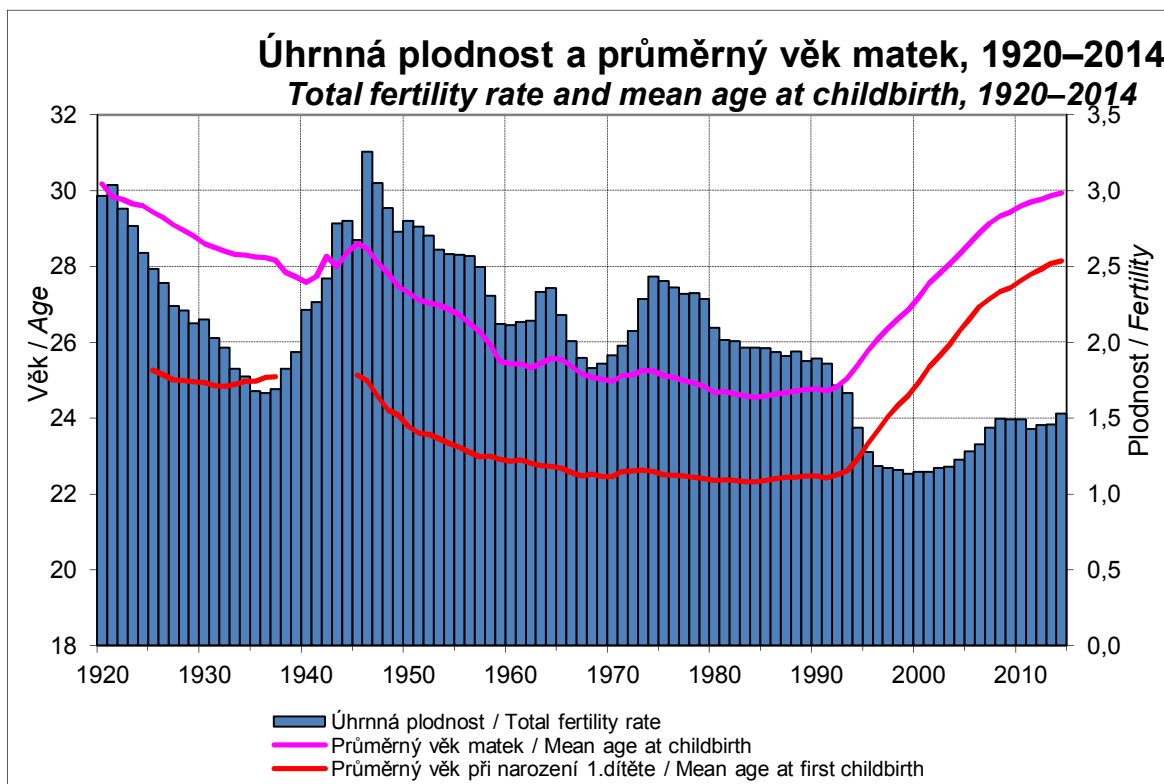
V současnosti po více než 26 letech je možné již posoudit, jaké změny probíhaly v samostatné České republice. Podstatně se zvýšila očekávaná střední délka života při narození, nejvíce u mužů. Porodnost naopak velmi poklesla, proto došlo v českých zemích poprvé od konce 1. světové války k poklesu počtu obyvatelstva přirozenou měnou. Sňatečnost poklesla u svobodných i rozvedených. Snížila se také potratovost. Rozvodovost stále vzrůstala. Ke změnám došlo i na strukturální úrovni, prudce narostl počet nemanželských dětí a průměrný věk porodu prvního dítěte se zvýšil (Bartoňová, a kol. 2010, s. 37).

Obr. 6: Živě narození a zemřelí v ČR v letech 1989 - 2014

Zdroj: ČSÚ 2015c

Úmrtnost poklesla vlivem zvýšení kvality zdravotní péče a životního prostředí. V roce 1989 se otevřely státní hranice, tím se drahé zahraniční léky a přístroje staly dostupnějšími. Porodnost prudce poklesla vlivem změn životního stylu. Mnoho lidí začalo dávat přednost delšímu studiu, cestování a kariéře před zakládáním rodiny. Tento trend pokračoval i na začátku dalšího tisíciletí v letech 2004 - 2014 se počet studentů zvýšil z 220 000 na 381 000. V roce 1991 došlo ke zrušení výhodných novomanželských půjček. V roce 1994 porodnost klesla pod úroveň úmrtnosti poprvé od roku 1918. Po rekordním propadu porodnosti na úroveň 89 471 narozených dětí (8,7 %) v roce 1999, porodnost začala růst a svého vrcholu dosáhla v roce 2008 (ČSÚ 2014a). V období 2006 až 2012 počet živě narozených převyšoval počet zemřelých a obyvatelstva tak přibývala přirozenou měnou. V tomto období rodily děti především ženy narozené v 70. letech, tzv. "Husákovy děti", kdy porodnost vzrostla vlivem příznivé populační politiky vlády. Vrcholy v křivce porodnosti se podobají ozvěně, každý další vrchol je něco menší než předchozí. Až budou rodit děti ženy narozené na konci 90. let, dá se předpokládat rekordně nízká úroveň porodnosti. Podle Bartoňové (2010, s. 130) v letech 1994 – 2002 docházelo k celkovému úbytku, v roce 2003 populace opět vzrostla, bylo to ale díky imigraci a ne porodnosti. V roce 2007 došlo k rekordnímu celkovému přírůstku o téměř 94 000 obyvatel, z toho bylo jen 10 000 lidí výsledkem přirozeného přírůstku a 84 000 migračního přírůstku. V roce 2008 měla ČR stejný počet obyvatel jako v roce 1926, tedy 10 468 000, to je údaj o 237 000 obyvatel vyšší oproti 2001, kdy proběhlo Sčítání lidu, domů a bytů.

Obr. 7: Úhrnná plodnost a průměrný věk matek v ČR v letech 1920–2014

Zdroj: *Obyvatelstvo roční časové řady (ČSÚ 2015d)*

Úhrnná plodnost dosáhla svého vrcholu v letech 1920 - 1921 a 1946 - 1947, protože to byla doba po skončení první a druhé světové války. Vojáci se vrátili domů a doufali v lepší život v míru. Pokles úhrnné plodnosti ve 30. letech byl způsoben tím, že rodily „slabé ročníky“ žen narozených během první světové války a také špatnou ekonomickou situací v době krize. Během války poklesla sňatečnost i porodnost na polovinu předválečné úrovně. Větší část demografických ztrát způsobených první světovou válkou vznikla úbytkem porodnosti, který byl větší než počet padlých v bojích. Po válce bylo vyčísleno statistickým úřadem, že počet padlých byl 300 000 lidí, 550 000 lidí tvořily ztráty způsobené nízkou porodností a 60 000 civilistů zemřelo vlivem hladu a nemocí (Srb 2010, s. 206).

Růst plodnosti během druhé světové války, byl částečně způsoben růstem sňatečnosti, protože se lidé uzavřením manželství snažili vyhnout totálnímu nasazení na práci pro nacisty. Dalším důvodem bylo, že rodily „silné“ ročníky žen narozených během „baby boomu“ po skončení první světové války.

Další vrchol porodnosti počátkem 70. let (tzv. Husákovy děti) byl způsoben politikou KSČ pod vedením generálního tajemníka Gustáva Husáka, která nabízela novomanželské půjčky, vyšší přídatky na děti a bydlení v nových panelových domech. Nejvíce dětí se narodilo v roce 1974, bylo to 194 215 (hrubá míra porodnosti 19,4 ‰) (viz obr. 7). Lidé narození v letech 1973 - 1976 dnes

tvoří nejpočetnější skupinu v populaci. Štědrá sociální politika skončila na konci 70. let, kdy vláda již neměla dost finančních prostředků na její pokračování. Tato politika podstatně zvýšila nerovnováhu ve věkovém složení obyvatelstva. Kritici pojmu „Husákovy děti“ zastávají názor, že šlo jen o nárůst porodnosti způsobený početně silnou poválečnou generací, která porodila děti později i kvůli událostem roku 1968 (ČSÚ 2014a).

Úhrnná plodnost už od začátku 80. let nedosahuje úrovně prosté reprodukce tedy 2,1 dítěte na jednu ženu. Také ve většině evropských zemí plodnost nedosahuje této hodnoty.

Průměrný věk při narození prvního dítěte od začátku 90. let stoupá vlivem změn životního stylu po pádu socialistického režimu. Změny v rozložení plodnosti se projevují i na posunu průměrného věku matky při narození 1. dítěte z 22,4 let v roce 1991 na 25,9 let v roce 2003 (Bábíčková 2005, s. 3). Rozdíl mezi věkem matek při narození prvního dítěte a průměrným věkem matek se snížil z 5 let ve 20. letech na 2 roky po roce 2000. Je to způsobeno nižším průměrným počtem dětí na jednu ženu, v první polovině 20. století mnoho žen rodilo více dětí do vyššího věku a to zvyšovalo průměr věku matek.

11. Metodika práce

Jako zdroj dat pro analýzy demografie obou okresů byl využit web Českého statistického úřadu. Jedná se zejména o výsledky SLDB provedených v letech 2001 a 2011 a dále demografické údaje za obce ČR a věkovou strukturu okresů.

Jako řešené území pro tuto bakalářskou práci byly vybrány okresy Liberec a Jablonec nad Nisou. Okres Liberec má 59 obcí a okres Jablonec nad Nisou 34 obcí. Ve sledovaném období se území obou okresů neměnilo. Jedinou výjimkou bylo přičlenění obcí Jablonného v Podještědí a Janovic v Podještědí k okresu Liberec od okresu Česká Lípa v roce 2007. Z důvodu srovnatelnosti údajů v období 1991 - 2014 byly tyto obce v celé práci počítány jako součást okresu Liberec.

Byla uvedena věková struktura rozdělená podle pohlaví v obou okresech pomocí věkových pyramid a porovnána navzájem i s údaji za Českou republiku. Dále je v tabulkách uveden podíl jednotlivých skupin podle věku a pohlaví v letech 2001 a 2011

Byly porovnány vybrané demografické charakteristiky okresu Liberec, okresu Jablonec nad Nisou a České republiky v období 1991 - 2014. Jsou to porodnost, úmrtnost, sňatečnost, rozvodovost a potratovost uváděné jako hrubé míry, tedy četnost jevu na 1 000 obyvatel středního stavu, které byly vyjádřeny grafy. Hrubé míry byly zvoleny, protože umožňují porovnávat hodnoty v územích s různým počtem obyvatel a vyrovnat se změnou počtu obyvatel v průběhu času. Střední stav byl vypočítán prostým průměrem místo některého ze vzorců, protože obce jsou poměrně malým statistickým souborem dat.

Obce v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou byly porovnány a zhodnoceny podle vybraných demografických charakteristik v období 1993 - 2014. Byly použity hrubé míry u čtyř porovnávaných charakteristik porodnosti, úmrtnosti, sňatečnosti a rozvodovosti.

Byl vybrán rok 1993 jako začátek zkoumaného období, protože v letech 1991 a 1992 ještě probíhaly změny v počtu obcí - převážně jejich rozdělování a slučování, které začaly se změnou režimu v roce 1989. Od roku 1993 se již počet obcí neměnil, a proto poskytuje soubor dat, který lze porovnávat. Obce jsou rozděleny do pěti skupin podle kvintilů v každé charakteristice, dále byla provedena syntéza kvintilů za všechny čtyři hodnoty pro každou obec. Každá obec tím získala hodnocení od 4 bodů (nejlepší) do 20 bodů (nejhorší). Výše zmíněné charakteristiky i syntéza kvintilů byly vizualizovány prostředky GIS do mapové podoby metodou kartogramu.

Přirozený přírůstek a migrační přírůstek byly vypočítány jako průměrná míra přírůstku za rok ke střednímu stavu celého období. Potratovost byla spočítána jako podíl počtu potratů k počtu narozených, protože na rozdíl od hrubé míry potratovosti je podíl potratů více vypovídající. Není ovlivněn měnícím se počtem žen v plodném věku a mírou porodnosti.

Obcím, které se podstatně odchyľují od ostatních, byla věnována samostatná kapitola, byly uvedeny grafy a proveden pokus vysvětlit příčiny těchto odchylek.

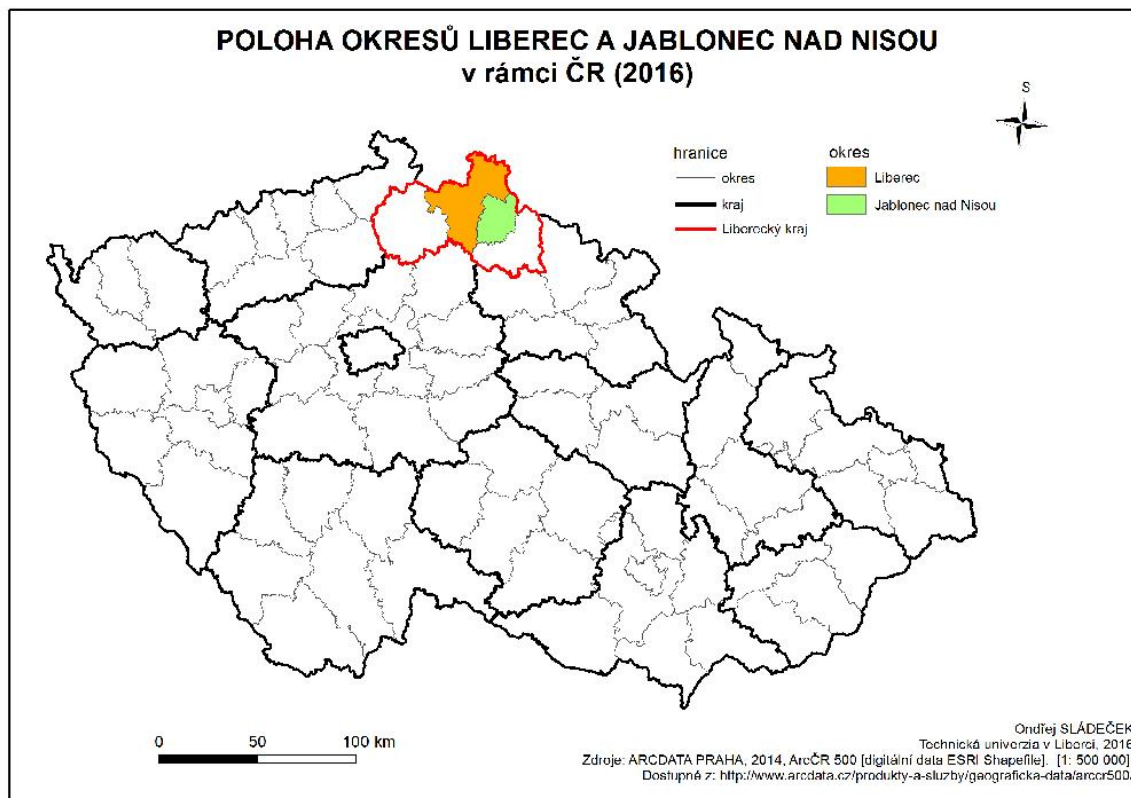
Střední stav obyvatelstva byl vypočítán jako průměr počátečního a koncového stavu za každý rok. Hodnoty pro období více let byly vypočítané s využitím průměru hodnot pro každý rok založených na středním stavu toho roku.

Byl vytvořen vlastní návrh projekce budoucího vývoje obyvatelstva ve zkoumaném území, tedy výpočet možných změn počtu obyvatel v okrese Liberec a okrese Jablonec n. N. podle jedné ze základních metod.

Byla provedena analýza vyjížděky a dojížděky porovnáním počtu dojíždějících v okresech v kraji a největších městech obou sledovaných okresů.

12. Charakteristika sledovaného území

12.1 Liberecký kraj

Obr. 8: Poloha okresů Liberec a Jablonec na Nisou

Zdroj: *vlastní návrh*

Liberecký kraj má na severu hranici se Spolkovou republikou Německo v délce 22,7 km a s Polskem 135,5 km. Na západě sousedí s Ústeckým krajem, na jihu se Středočeským krajem a na východě s Královéhradeckým krajem (viz **obr. 8**). Liberecký kraj je nejmenším krajem po Praze (4% rozlohy České republiky). Kraj je z velké části hornatý, svou výškovou členitostí se řadí mezi pahorkatiny. Nejvyšší bod je vrchol hory Kotel (1 435 m n. m.) v západních Krkonoších nedaleko Harrachova. Nejnižší bod je řeka Smědá na státní hranici (208 m n. m.). Nejznámějším vrcholem je ale Ještěd v Ještědském hřebenu kvůli architektonicky cennému vysílači a hotelu z roku 1973. V kraji se nachází několik pohoří: Lužické hory, Jizerské hory a západní Krkonoše. Kraj je rozdělen na povodí tří řek, které ho opouštějí. V západní části je to Ploučnice, na východě horní část Labe (úmoří Severního moře) a na severu Lužická Nisa vtékající do Odry (úmoří Baltského moře). Od 1. 1. 2003 se člení na 10 ORP a 21 POÚ, protože okresy byly zrušeny jako správní jednotky a zůstávají jen jako statistické jednotky. Klima na severovýchodě kraje (Jizerské hory, Krkonoše) zasahuje do lehce chladné oblasti. Západní a jihovýchodní část spadá do mírně teplé

oblasti. V blízkosti jižních hranic kraje se nacházejí zásoby podzemních vod. Chráněná oblast přirozené akumulace vod leží na severovýchodě (ČSÚ 2015b).

V kraji měl významné postavení textilní průmysl již od 19. století, ale po sametové revoluci v roce 1989 se ocitl v úpadku. V současnosti se rozvíjí výroba součástek do automobilů a plastů. Důležitý je také cestovní ruch, i když jeho potenciál není zcela využit. Zemědělství má jen menšinový podíl v ekonomice kraje. Přeshraniční spolupráce s Německem a Polskem se rozvíjí s pomocí Euroregionu Nisa.

Tab. 3: Obyvatelstvo v Libereckém kraji k 1. 1. 2015

Název NUTS	Rozloha v km ²	Počet obyvatel	Hustota osídlení (obyv./km ²)	Počet obcí	Z toho měst
Liberecký kraj	3 163	438 851	139	215	39
Česká Lípa	1 073	102 816	96	57	11
Jablonec nad Nisou	402	90 003	224	34	8
Liberec	989	171 756	174	59	11
Semily	699	74 276	106	65	9

Zdroj: *Okresy Libereckého kraje (RISY 2016)*

K 1. 1. 2015 byl počet obyvatel kraje 438 851, hustota zalidnění dosahovala 139 obyvatel na km². V hustotě zalidnění byly v jednotlivých okresech velké rozdíly od 96 obyvatel na km² v okrese Česká Lípa až po 224 obyvatel na km² v LB. Počet obcí v Libereckém kraji byl 215 (z toho 39 měst), v LB 59 (11 měst) a v JB 34 (8 měst).

12.2 Okresy Liberec a Jablonec nad Nisou

OBCE V OKRESECH LIBEREC A JABLONEC NAD NISOU, 2014

Obr. 9: Obce v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou

Zdroj: vlastní návrh

Okres Liberec sousedí se Spolkovou republikou Německo a Polskem. K 1. 1. 2003 došlo ke zrušení okresních úřadů a vytvoření POÚ (pověřené obecní úřady) a ORP (obce s rozšířenou působností). Správní obvody obcí s rozšířenou působností někdy zasahují do dvou okresů, například část ORP Turnov zasahuje do okresu Liberec, i když většina leží v okrese Semily. Poslední změnou rozlohy bylo 1. 1. 2007 přiřazení obcí Jablonné v Podještědí a Janovice v Podještědí do okresu Liberec (původně byly součástí okresu Česká Lípa). K 31. 12. 2015 okres Liberec měl 59 obcí, měst bylo 11 a obyvatel zde žilo 172 681. Mezi největší města patří kromě Liberce (103 288 obyvatel) Hrádek nad Nisou (7 626 obyvatel), Frýdlant (7 548 obyvatel), Chrastava (6 213 obyvatel), Nové Město pod Smrkem (3 771 obyvatel) a Jablonné v Podještědí (3 656 obyvatel) (ČSÚ 2016a).

„Ve městech okresu žije 83,6 % obyvatel okresu. Rozloha okresu Liberec k 31. 12. 2015 činila 989 km² a je tak druhým největším okresem Libereckého kraje. Hustota osídlení odpovídá hodnotě 174,6 obyvatel na km².“ (ČSÚ 2016a)

V okrese Jablonec nad Nisou je 34 obcí, z toho 8 měst a 1 městys Zásada. Okres leží u státní hranice s Polskem o délce 18, 1 km, na západě sousedí s okresem Liberec a na východě s okresem Semily. Je to jeden z nejmenších okresů, ale svojí hustotou zalidnění (223,8 km²) patří do první desítky v ČR. I v tomto okrese se ORP nekryjí s jeho hranicemi. ORP Tanvald částí území zasahuje do okresu Semily. Obce Frýdštejn a Malá Skála jsou součástí ORP Turnov. Počet obyvatel dosahoval 89 850 k 31. 12. 2015. Ve městech žila většina obyvatel (80,2%). Mezi největší města patří Jablonec nad Nisou (45 510 obyvatel), Tanvald (6 477 obyvatel) a Železný Brod (6 082 obyvatel). Terén je velmi členitý, nadmořské výšky se pohybují v rozmezí 254 – 1084 m n. m. na Černé hoře. Nadpoloviční podíl území tvoří lesy (55,7%). Velkou část území zabírají Jizerské hory s mnoha zajímavými a hodnotnými chráněnými oblastmi, které jsou vhodné a vyhledávané pro rekreaci v létě i v zimě (ČSÚ 2016b).

12.3 Změny struktury obyvatelstva v okresech podle velikosti obcí

Tab. 4: Obyvatelstvo v obcích podle velikosti v roce 1991

	Počet obcí		Počet obyvatel			
	LB	JB	LB	LB (%)	JB	JB (%)
Celkem	52	31	162 992	100,00	88 352	100,00
do 199	9	4	1 318	0,81	673	0,76
200 - 499	18	5	5 882	3,61	1 754	1,99
500 - 999	12	8	8 794	5,40	5 623	6,36
1 000- 4 999	9	11	23 386	14,35	20 348	23,03
5 000 - 19 999	3	2	21 790	13,37	13 840	15,66
20 000 - 49 999	0	1	0	0,00	46 114	52,19
50 000 a více	1	0	101 822	62,47	0	0,00

Zdroj: Demografické údaje za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)

V okrese Liberec roku 1991 žilo nejvíce lidí v Liberci (62,47%), v jediném městě v okrese nad 50 000 obyvatel. Žádné město nemělo 20 000 až 49 999 obyvatel. Nejméně lidí (0,81%) žilo v obcích do 199 obyvatel. V okrese Jablonec nad Nisou žilo nejvíce lidí v Jablonci n. N., jediném městě v okrese, které mělo mezi 20 000 až 49 999 obyvateli. Nejméně zastoupenou skupinou bylo obyvatelstvo nejmenších obcí do 199 obyvatel (0,76%). Kromě velikosti největšího města se největší odlišnost projevila v obcích majících 1 000 až 4 999 obyvatel, v JB v nich žilo 23,03% a v LB jen 14,35% obyvatel.

Tab. 5: Obyvatelstvo v obcích podle velikosti v roce 2001

	Počet obcí		Počet obyvatel			
	LB	JB	LB	LB (%)	JB	JB (%)
Celkem	59	34	162 154	100,00	87 934	100,00
do 199	6	4	776	0,48	597	0,68
200 - 499	24	7	7 548	4,65	2 141	2,43
500 - 999	15	10	10 534	6,50	7 364	8,37
1 000- 4 999	10	10	24 207	14,93	19 321	21,97
5 000 - 19 999	3	2	20 709	12,77	13 480	15,33
20 000 - 49 999	0	1	0	0,00	45 031	51,21
50 000 a více	1	0	98 380	60,67	0	0,00

Zdroj: Demografické údaje za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)

V roce 2001 měl okres LB už 59 obcí a okres JB už 34 obcí, to je výsledek rozdělování obcí na začátku 90. let.

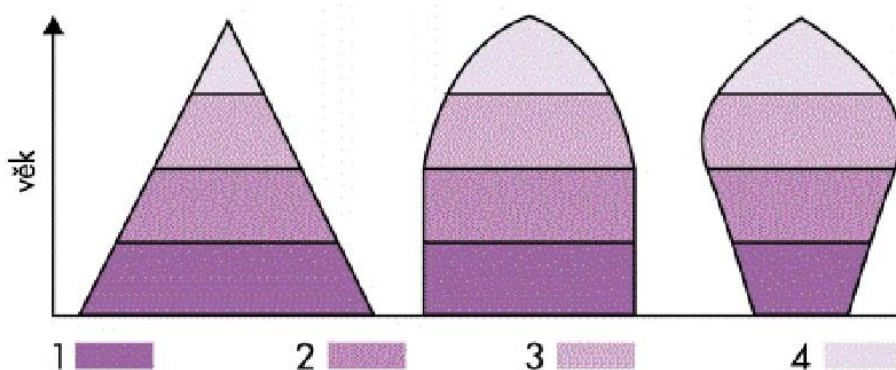
Tab. 6: Obyvatelstvo v obcích podle velikosti v roce 2011

	Počet obcí		Počet obyvatel			
	LB	JB	LB	LB (%)	JB	JB (%)
Celkem	59	34	170 702	100,00	89 906	100,00
do 199	6	3	847	0,50	481	0,54
200 - 499	21	6	7 127	4,18	1 716	1,91
500 - 999	17	11	13 110	7,68	7 741	8,61
1 000- 4 999	11	11	26 154	15,32	21 667	24,10
5 000 - 19 999	3	2	21 459	12,57	13 095	14,57
20 000 - 49 999	0	1	0	0,00	45 206	50,28
50 000 a více	1	0	102 005	59,76	0	0,00

Zdroj: Demografické údaje za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)

Snížil se počet obcí v nejmenší kategorii 0 - 199 obyvatel v LB z 9 na 6, v JB ze 4 na 3. Snížil se i počet obyvatel v této kategorii v LB z 1 318 na 847 a v JB z 673 na 481.

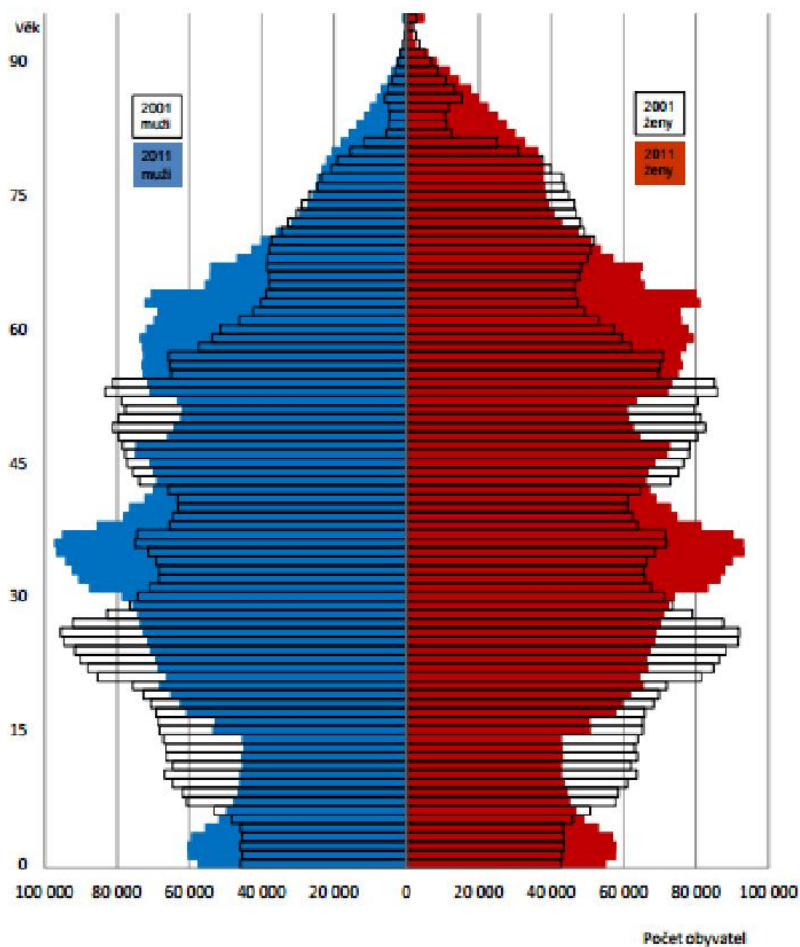
12.4 Věkové složení

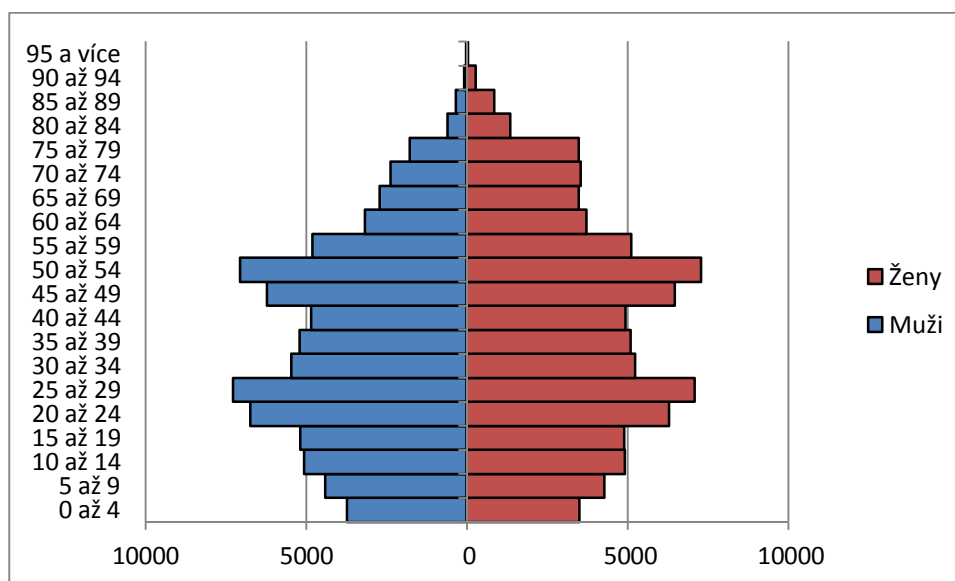
Obr. 10: Typy populací, zleva progresivní, stacionární a regresivní

Zdroj: Pyramida věková (Leporelo 2016)

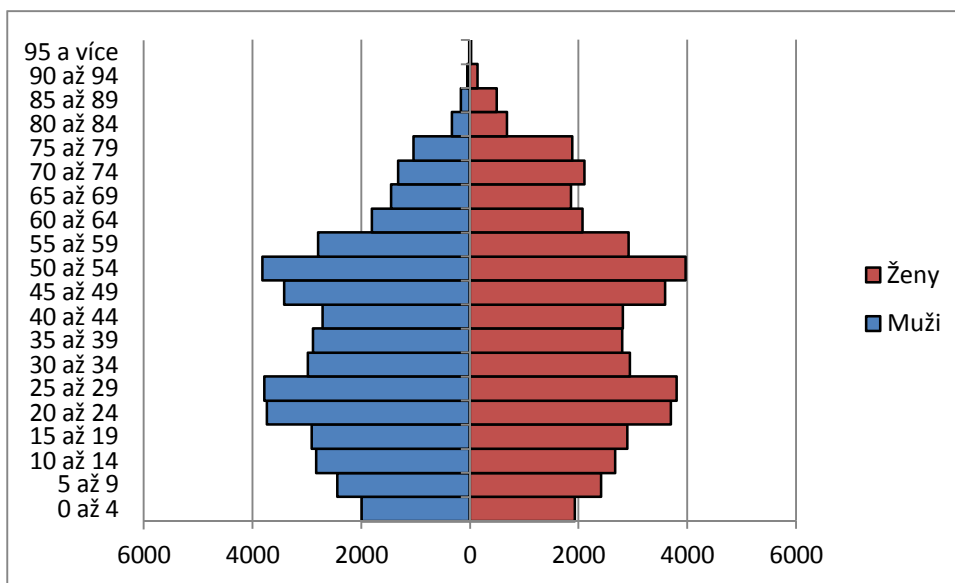
Věková pyramida je znázorněním struktury populace podle věku pomocí grafu se 2 osami. Svislá osa zobrazuje věk a svislá osa počet obyvatel. Progresivní tvar pyramidy je typický pro země třetího světa, stacionární pro společnosti během demografického přechodu a regresivní pro pomalu vymírající vyspělé země, ve kterých vlivem společenských měn k poklesu porodnosti a zvyšování počtu seniorů je dáno i pokrokem v lékařské péči (viz obr. 10).

Obr. 11: Věková struktura obyvatelstva ČR ze sčítání lidu v letech 2001, 2011
 Zdroj: Věková struktura obyvatel podle dat sčítání lidu (ČSÚ 2014d)

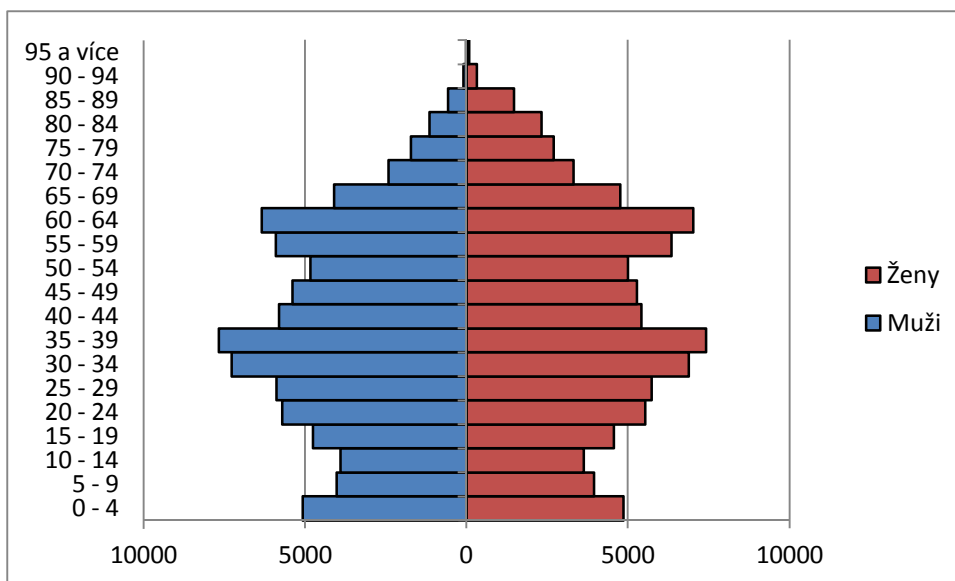

Obr. 12: Věková pyramida okresu Liberec v roce 2001
 Zdroj: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku – okres Liberec (ČSÚ 2013a, vlastní zpracování)

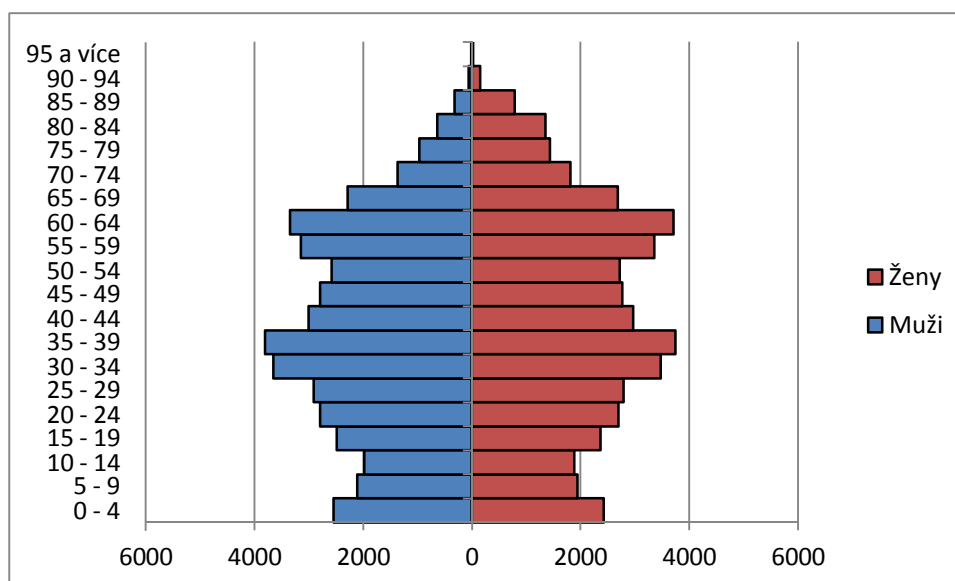
Obr. 13: Věková pyramida okresu Jablonec nad Nisou v roce 2001

Zdroj: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku – okres Jablonec n. N. (ČSÚ 2013b, vlastní zpracování)

Obr. 14: Věková pyramida okresu Liberec v roce 2011

Zdroj: Obyvatelstvo podle pohlaví a věku – okres Liberec (ČSÚ 2011a, vlastní zpracování)

Obr. 15: Věková pyramida okresu Jablonec nad Nisou v roce 2011

Zdroj: *Obyvatelstvo podle pohlaví a věku – okres Jablonec n. N. (ČSÚ 2011b, vlastní zpracování)*

Věkové pyramidy pro oba okresy mají téměř stejnou strukturu. Podobají se pyramidě České republiky (viz **obr. 11**). Jsou to regresivní pyramidy, to znamená, že obyvatelstvo stárne vlivem nízké porodnosti a postupně vymírá. Dochází k růstu počtu obyvatel ve špičce pyramidy vlivem vyššího věku dožití. V pyramidách jsou dobře zřetelné dva vrcholy. V roce 2011 vrcholy jsou ve věkových skupinách 30 - 39 let (Husákovy děti) a 55 - 64 let (poválečný baby-boom). V roce 2001 ve skupině 0 - 4 let je rekordně málo dětí, protože počet narozených na konci 90. let dosáhl svého minima. V roce 2011 je tato skupina početnější než v roce 2001, je to způsobeno tím, že rodí z velké části matky narozené v 70. letech, tedy tzv. početných ročnících označovaných jako „Husákovy děti“.

Věkové skupiny podle pohlaví v ČR a okresech LB a JB v letech 2001 a 2011

(počty obyvatel ke konci roku)

Tab. 7: Věkové skupiny v ČR 2001

Věk	Muži	Podíl v %	Ženy	Podíl v %	Celkem	Podíl v %
0 - 14	831 956	8,15	789 906	7,74	1 621 862	15,89
15 - 64	3 590 272	35,18	3 579 745	35,07	7 170 017	70,25
65 a více	545 758	5,35	868 799	8,51	1 414 557	13,86
Celkem	4 967 986	48,68	5 238 450	51,32	10 206 436	100,00

Zdroj: *Data ze SLDB 2001 (ČSÚ, vlastní zpracování)*

Tab. 8: Věkové skupiny v ČR 2011

Věk	Muži	Podíl v %	Ženy	Podíl v %	Celkem	Podíl v %
0 - 14	790 934	7,53	750 307	7,14	1 541 241	14,67
15 - 64	3 675 822	34,99	3 586 946	34,14	7 262 768	69,13
65 a více	691 454	6,58	1 009 982	9,61	1 701 436	16,20
Celkem	5 158 210	49,10	5 347 235	50,90	10 505 445	100,00

Zdroj: Data ze SLDB 2011 (ČSÚ, vlastní zpracování)

Tab. 9: Věkové skupiny okresu Liberec 2001

Věk	Muži	Podíl v %	Ženy	Podíl v %	Celkem	Podíl v %
0 - 14	13 221	8,32	12 701	7,99	25 922	16,30
15 - 64	56 022	35,24	56 089	35,28	112 111	70,52
65 a více	7 944	5,00	13 003	8,18	20 947	13,18
Celkem	77 187	48,55	81 793	51,45	158 980	100,00

Zdroj: Data ze SLDB 2001 (ČSÚ, vlastní zpracování)

Tab. 10: Věkové skupiny v okrese Liberec 2011

Věk	Muži	Podíl v %	Ženy	Podíl v %	Celkem	Podíl v %
0 - 14	12 989	7,68	12 443	7,35	25 432	15,03
15 - 64	59 583	35,21	59 197	34,98	118 780	70,19
65 a více	10 070	5,95	14 941	8,83	25 011	14,78
Celkem	82 642	48,84	86 581	51,16	169 223	100,00

Zdroj: Data ze SLDB 2011 (ČSÚ, vlastní zpracování)

Tab. 11: Věkové skupiny okresu Jablonec 2001

Věk	Muži	Podíl v %	Ženy	Podíl v %	Celkem	Podíl v %
0 - 14	7 258	8,24	7 018	7,96	14 276	16,20
15 - 64	30 803	34,95	31 494	35,73	62 297	70,68
65 a více	4 375	4,96	7 188	8,16	11 563	13,12
Celkem	42 436	48,15	45 700	51,85	88 136	100,00

Zdroj: Data ze SLDB 2001 (ČSÚ, vlastní zpracování)

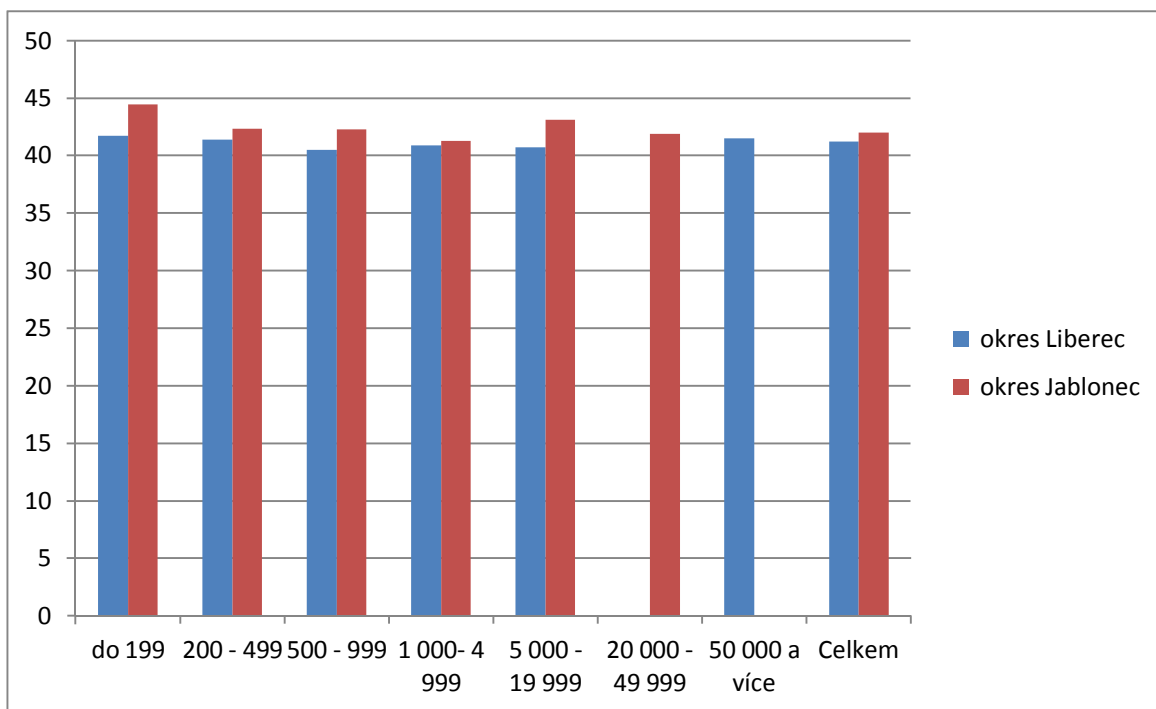
Tab. 12: Jablonec v roce 2011

Věk	Muži	Podíl v %	Ženy	Podíl v %	Celkem	Podíl v %
0 - 14	6 633	7,55	6 249	7,11	12 882	14,66
15 - 64	30 494	34,71	30 582	34,81	61 076	69,51
65 a více	5 634	6,41	8 273	9,42	13 907	15,83
Celkem	42 761	48,67	45 104	51,33	87 865	100,00

Zdroj: Data ze SLDB 2011 (ČSÚ, vlastní zpracování)

Okres Liberec je méně zasažen stárnutím díky mladší věkové struktuře. V roce 2011 byl počet dětí do 15 let větší než počet seniorů. Ve všech sledovaných oblastech se poměr pohlaví

vyrovnával v období let 2001 až 2011. V roce 2011 index stáří již překročil hodnotu 100 a v okrese Liberec se k této hodnotě blížil.

Obr. 16: Průměrný věk v obcích podle jejich velikosti v roce 2015

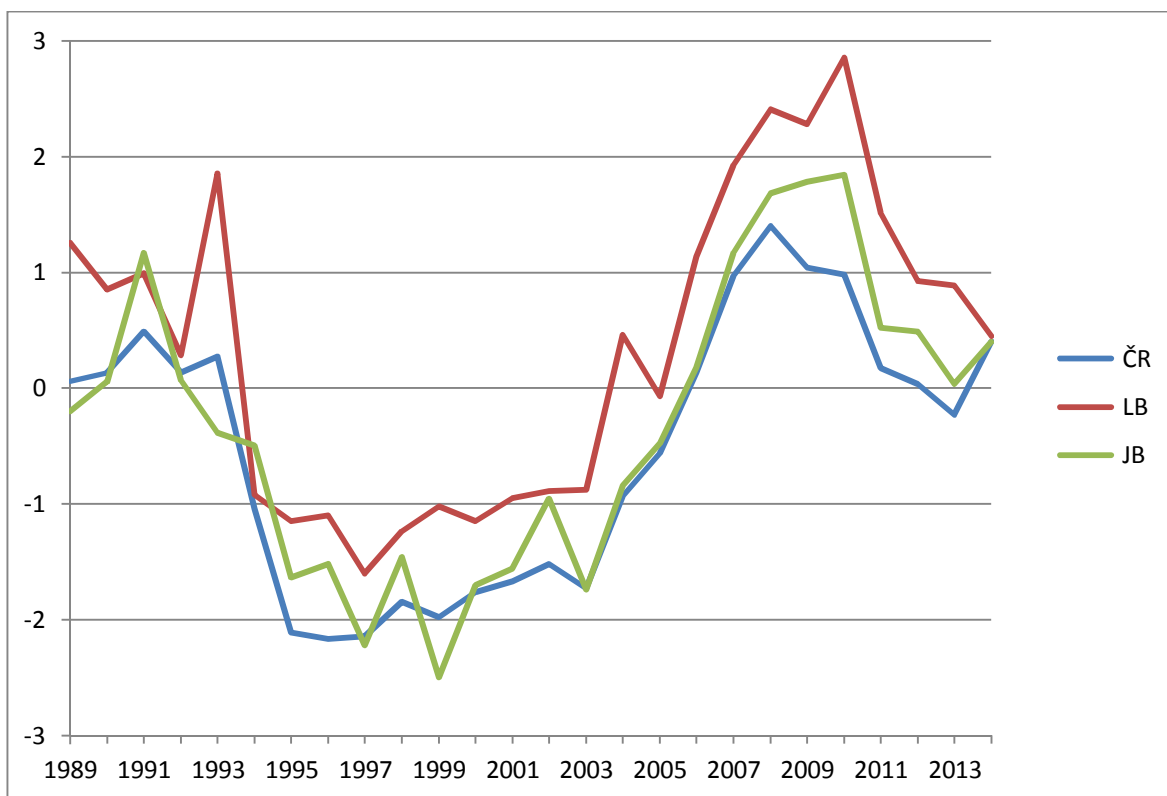
Zdroj: *Věkové složení obyvatelstva (ČSÚ 2015e)*

Rozdíly v průměrném věku v obcích podle počtu obyvatel jsou jen malé. JB má o málo vyšší průměrný věk než LB. V obou okresech ve všech skupinách obcí průměrný věk překročil 40 let. Nejvyšší hodnoty 44,47 let dosáhl v JB v obcích do 199 obyvatel a nejnižší hodnoty 40,48 let v LB v obcích od 500 do 999 obyvatel.

12.5 Charakteristiky na 1 000 obyvatel středního stavu

12.5.1 Přirozený přírůstek

Okres Liberec má vyšší hodnoty přirozeného přírůstku než Česká republika. V grafu se projevil prudký pokles vlivem poklesu porodnosti pod úroveň úmrtnosti po roce 1994. V období po roce 2000 hodnoty přirozeného přírůstku opět rostou díky dočasnému zvýšení porodnosti, který na konci sledovaného období pomalu končí.

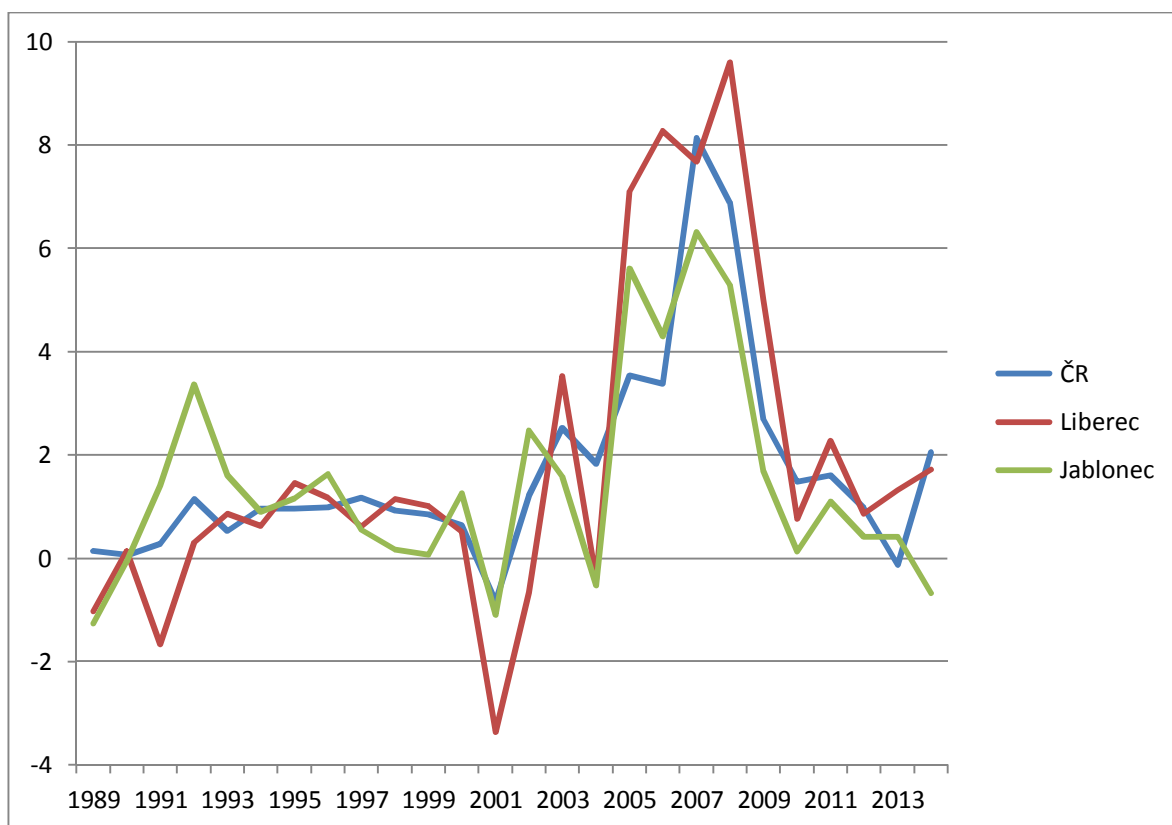

Obr. 17: Přirozený přírůstek v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

12.5.2 Migrační přírůstek

Přírůstek obyvatelstva migrací dosahuje jen nízkých hodnot. V období 2005 – 2010 kopíruje vývoj v obou okresech nárůst v České republice. V období 2010 – 2014 následuje přírůstek na nízké úrovni 1 – 2 lidi na 1 000 obyvatel.

Obr. 18: Migrační přírůstek v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tab. 13: Přírůstek (úbytek) obyvatel obcí v LB a JB stěhováním v letech 2001 – 2007

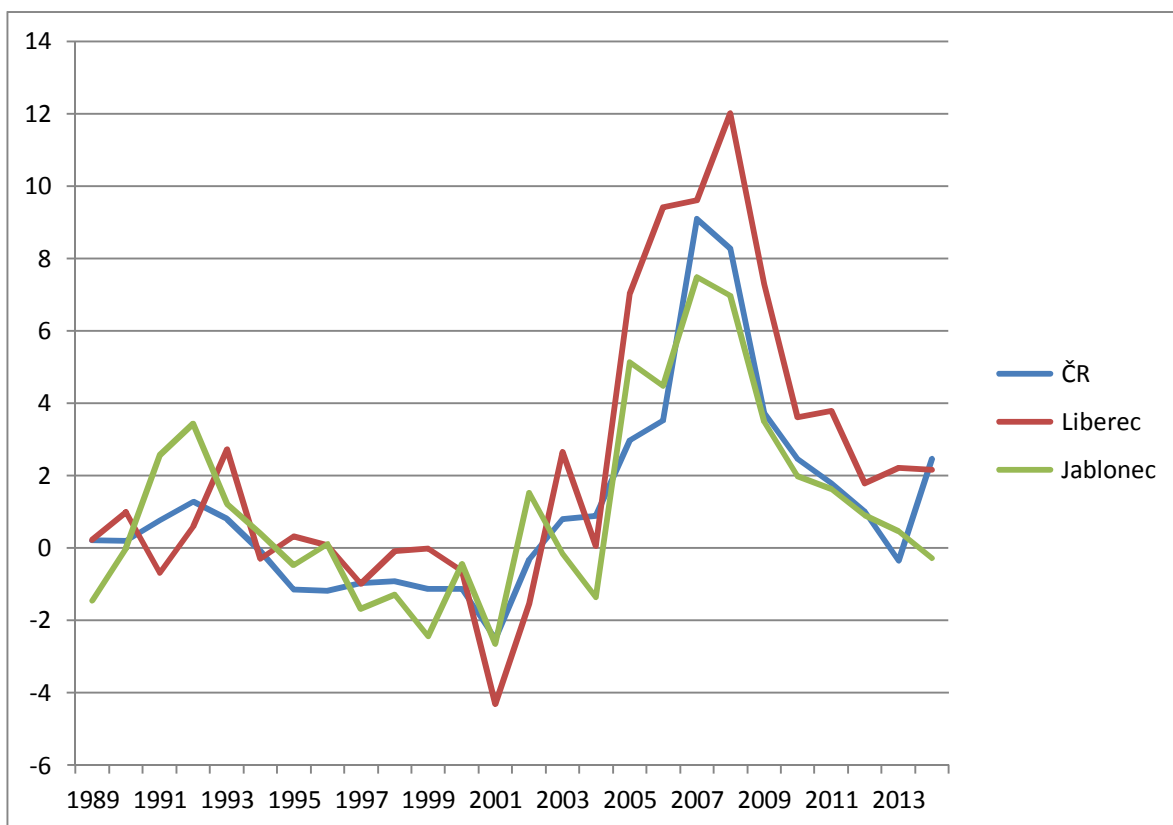
Okres	Obyvatelstvo k 31. 12. 2007	Přírůstek stěhováním		v tom			
		celkem	na 1 000 obyvatel	vnitřní migrace		zahraniční migrace	
				celkem	na 1 000 obyvatel	celkem	na 1 000 obyvatel
LB	166 547	3 621	3,2	350	0,3	3 271	2,9
JB	89 450	1 652	2,7	-95	-0,2	1 747	2,8

Zdroj: Vnitřní a zahraniční migrace v Libereckém kraji v letech 2001 – 2007 (ČSÚ 2012)

V letech 2001 – 2007 byla větší míra imigrace do LB než JB, 3,2 oproti 2,7 přistěhovalých na 1 000 obyvatel. LB zaznamenal větší úroveň vnitřní migrace 0,3 oproti -0,2 v JB. Míra zahraniční migrace byla téměř vyrovnaná v LB 2,9 a v JB 2,8.

12.5.3 Celkový přírůstek

Celkový přírůstek se v České republice pohyboval kolem nuly, počet obyvatel se tedy příliš neměnil. Okres Jablonec nad Nisou dosahoval podobných hodnot jako Česká republika. Okres Liberec většinu sledovaného období dosahoval nadprůměrných hodnot. Většina přírůstku byla způsobena migrací a ne přirozeným přírůstkem.

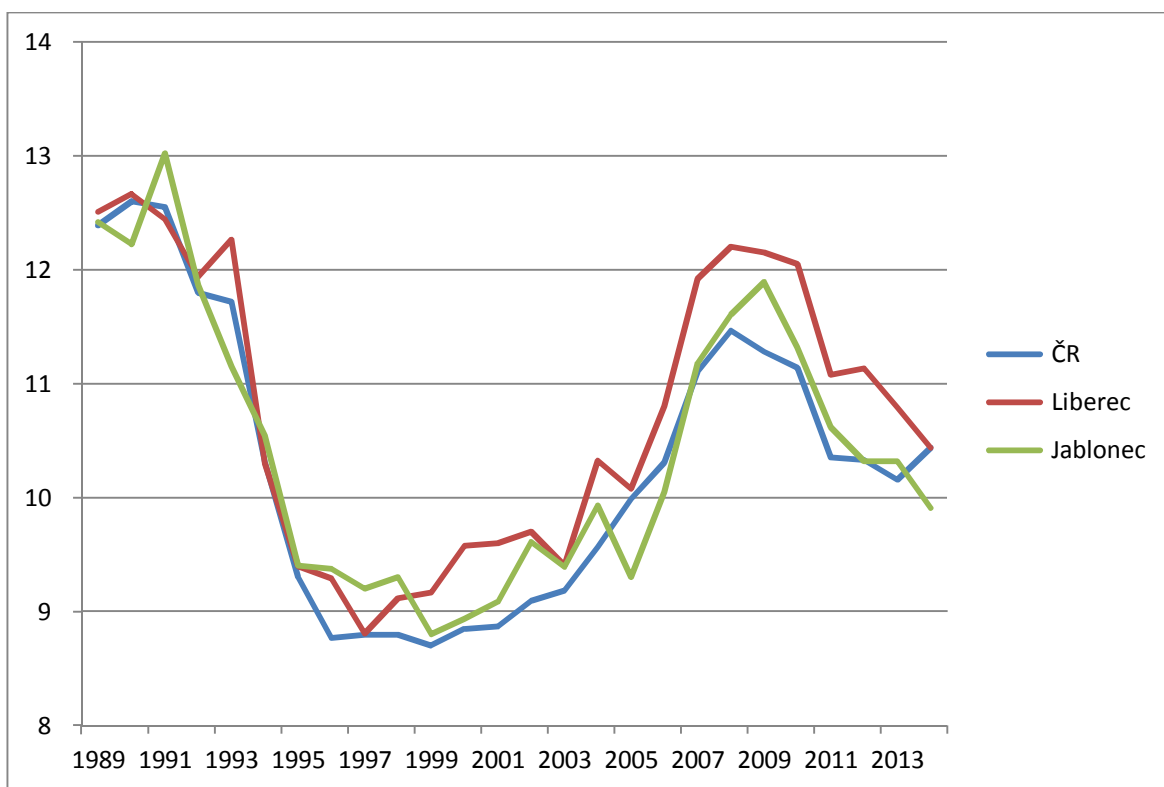

Obr. 19: Celkový přírůstek v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

12.5.4 Porodnost

Porodnost se začala prudce snižovat na začátku 90. let vlivem změny společenských poměrů po sametové revoluci. V okrese Liberec byla vyšší než je celorepublikový průměr, v okrese Jablonec nad Nisou ve většině sledovaného období také dosahovala vyšších hodnot.

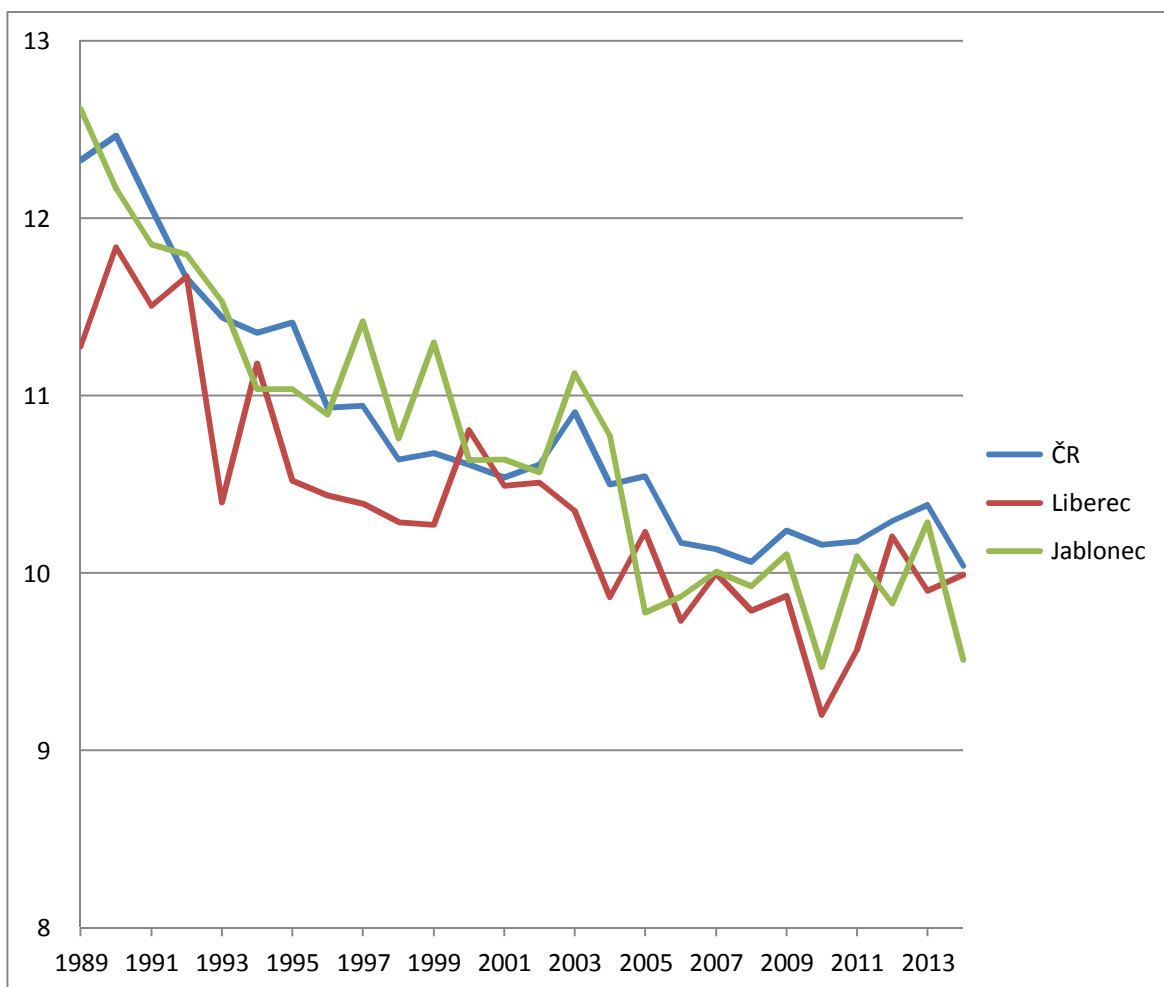

Obr. 20: Porodnost v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

12.5.5 Úmrtnost

Po roce 1989 docházelo k poklesu úmrtnosti a prodlužování průměrného věku dožití. Úmrtnost v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou kolísala více než republikový průměr. V okrese Jablonec nad Nisou byla ve většině sledovaného období vyšší než v okrese Liberec. Starší obyvatelstvo má sice vyšší hrubou míru úmrtnosti než mladší, ale vliv prodlužující se délky dožití byl zatím silnější.

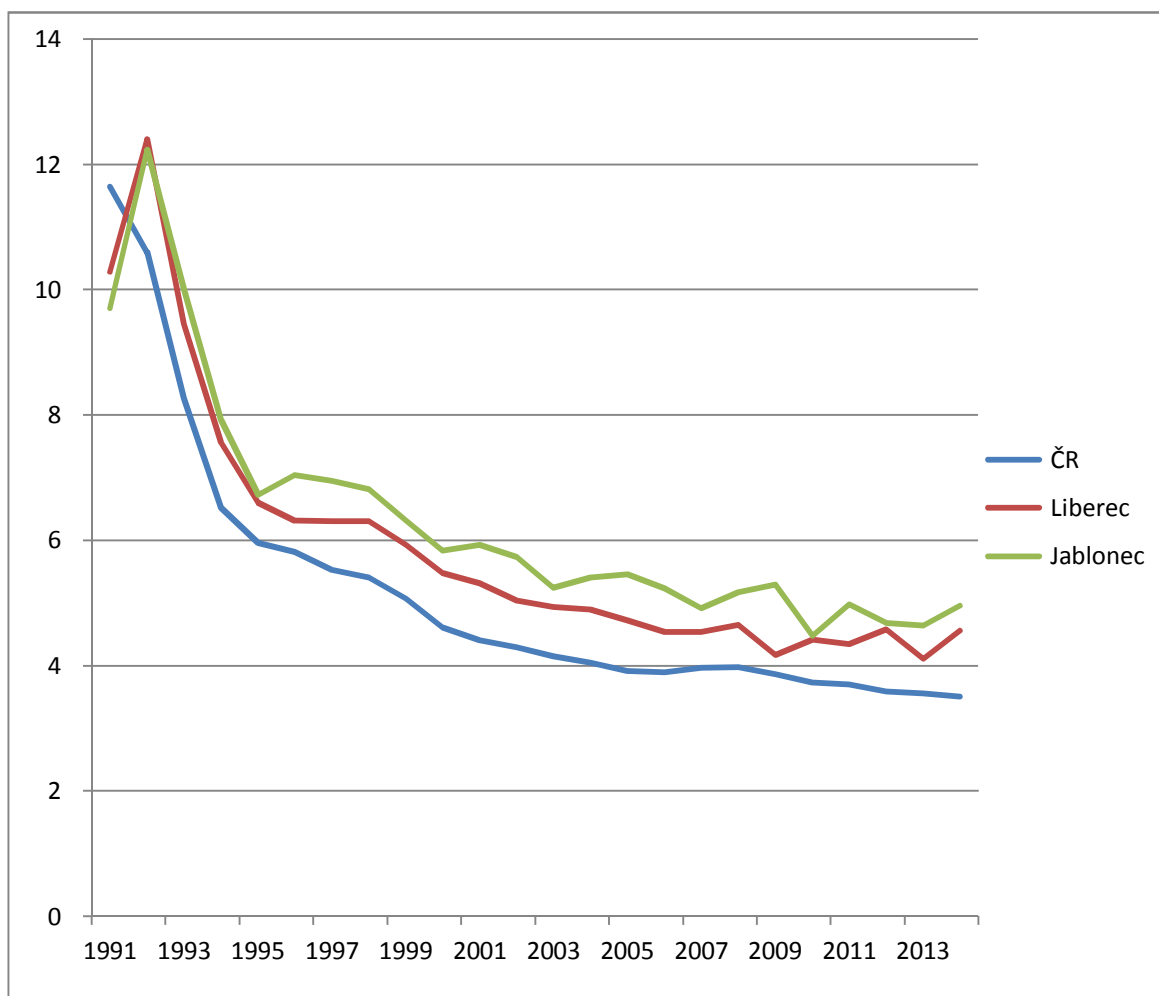

Obr. 21: Úmrtnost v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

12.5.6 Potratovost

Potratovost po prudkém nárůstu na začátku 90. let způsobeném zavedením miniinterrupcí prudce poklesla a stále klesá, i když od roku 1995 již pomalejším tempem. Většina žen dává přednost antikoncepci před potraty jako prostředku zabránění nechtěného těhotenství. Okresy Liberec a Jablonec nad Nisou dosahují vyšších hodnot potratovosti než je republikový průměr. Je to způsobeno také nízkou mírou religiozity obyvatelstva. Od roku 1996 si okres Jablonec nad Nisou udržuje vyšší úroveň potratovosti než okres Liberec.

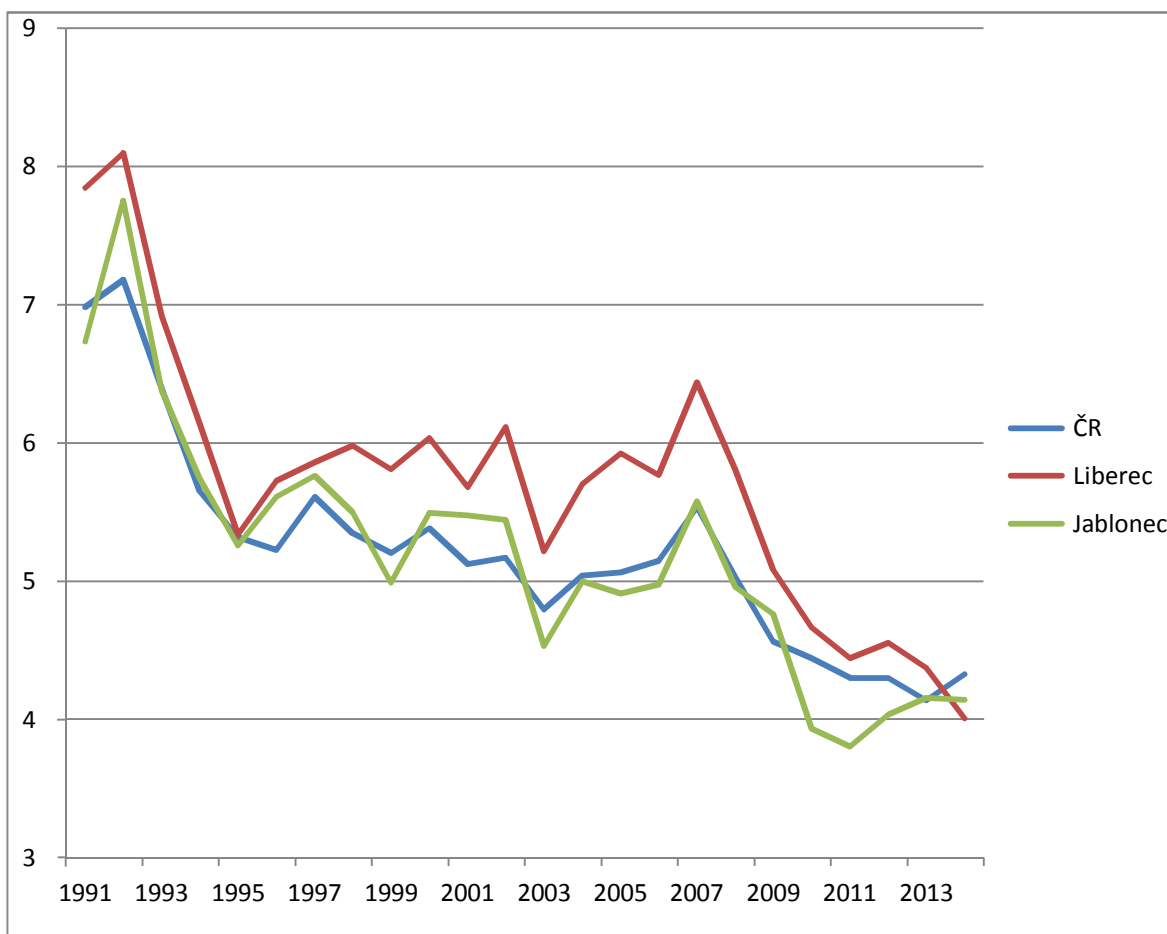

Obr. 22: Potratovost v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

12.5.7 Sňatečnost

Sňatečnost od roku 1993 stále klesá vlivem společenských změn a změn v hodnotách. Vzrostla míra individualismu a mnoho lidí nevidí smysl v uzavření manželství. Je to způsobeno i velkorysejší sociální politikou státu pro svobodné matky. V roce 2008 došlo k dočasnému nárůstu sňatečnosti, která ale poté začala opět prudce klesat. Okres Liberec měl nejvyšší úroveň sňatečnosti, zatímco hodnoty pro okres Jablonec nad Nisou se pohybovaly okolo republikového průměru.

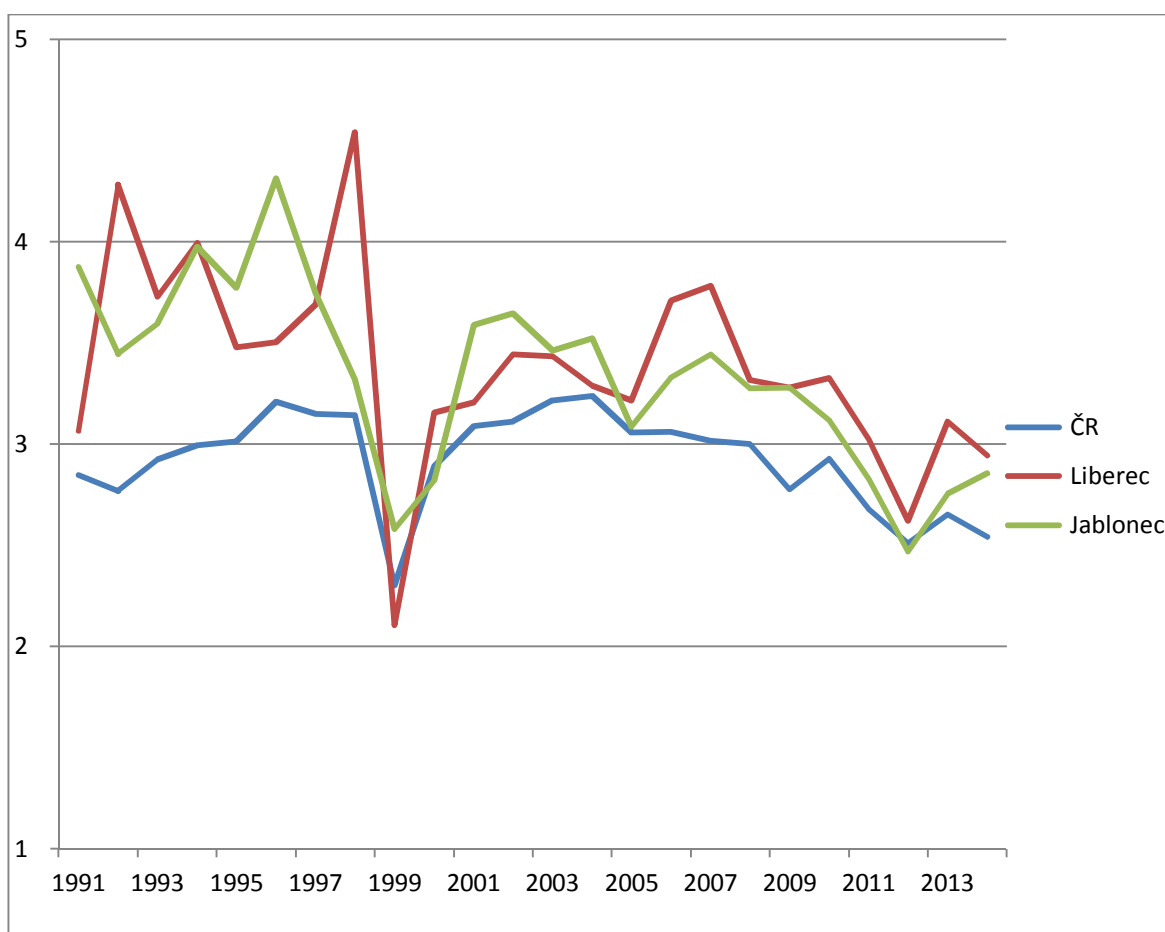

Obr. 23: Sňatečnost v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

12.5.8 Rozvodovost

Okresy Liberec a Jablonec nad Nisou v grafu (viz **obr. 24**) dosahují vyšších hodnot rozvodovosti, které více kolísají než republikový průměr. Vyšší rozvodovost je ovlivněna nízkým počtem věřících lidí v území. Po roce 2001 dochází ke snižování těchto rozdílů. V roce 1999 došlo k prudkému, ale jen krátkodobému poklesu rozvodovosti, v okrese Liberec dvojnásobnému, vlivem přijetí nového zákona o rodině, který rozvody ztěžoval. Ukázalo se, že záleží více na hodnotách ve společnosti než na legislativě, protože rozvodovost po roce 2000 začala opět narůstat, i když nový zákon stále platil.

Obr. 24: Rozvodovost v letech 1989 až 2013

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Většina grafů ukazuje, že čím méně lidí je v určité jednotce území, tím více sledované hodnoty v průběhu času kolísají. Projevuje se to u okresu Jablonec nad Nisou, který má téměř dvakrát méně obyvatel než okres Liberec.

13. Porovnání a hodnocení obcí

13.1 Porovnání všech obcí v obou okresech

„Z hlediska statistiky je hodnocení změn v sídelní struktuře problematické, neboť většina ukazatelů je k dispozici nikoli za jednotlivá sídla, ale pouze za administrativní jednotky – obce. Ty sestávají zpravidla z více sídel a jejich vymezení vzhledem k administrativnímu charakteru je v čase daleko méně stabilní než systém osídlení. Fyzické spojování sídel dané jejich růstem probíhá již řadu desetiletí, avšak zejména pro období 1961-1989 je typické masové a často ryze formální slučování obcí. Po roce 1989 (především v letech 1990-91) docházelo naopak k opětné dezintegraci mnoha obcí v ČR.“ (ČSÚ 2014c)

Pro zhodnocení demografického stavu obcí bylo zvoleno období 1993 - 2014 , protože mezi lety 1989 - 1992 došlo k mnoha změnám v počtu obcí. Velký počet obcí se rozdělil, protože se stavem obcí direktivně sloučených socialistickým režimem nebylo obyvatelstvo spokojeno. Lidé doufali, že osamostatnění jejich části obce jim umožní větší podíl na rozhodování a rychlejší rozvoj obce. Od roku 1993 je už počet obcí ustálen, proto lze porovnávat měnící se hodnoty jednotlivých charakteristik.

Tab. 14: Porovnání obcí v okrese Liberec v letech 1993 – 2014

Název obce	Porodnost	Úmrtnost	Sňatečnost	Rozvodovost
Bílá	11,2	10,6	4,7	1,5
Bílý Kostel nad Nisou	9,8	8,9	5,6	2,9
Bílý Potok	9,8	11,6	5,0	2,1
Bulovka	12,5	9,8	5,1	2,5
Cetenov	9,8	12,5	3,3	0,4
Černousy	11,4	13,3	4,6	1,9
Český Dub	8,4	20,2	4,4	2,3
Čtveřín	7,3	10,9	4,7	1,2
Dětrichov	12,1	9,5	4,9	2,8
Dlouhý Most	10,6	9,7	4,3	1,7
Dolní Řasnice	12,2	11,3	5,0	2,9
Frydlant	10,8	10,0	5,3	3,6
Habartice	12,0	9,3	5,3	3,8
Hejnice	10,7	8,6	4,9	3,2
Heřmanice	11,9	12,3	6,9	3,7
Hlavice	4,9	15,5	5,9	1,5
Hodkovice nad Mohelkou	10,1	10,7	5,3	3,5
Horní Řasnice	14,3	13,9	5,8	2,0
Hrádek nad Nisou	10,9	10,2	5,4	3,3
Chotyně	11,5	9,6	6,8	2,9
Chrastava	11,6	9,8	5,5	3,7
Jablonné v Podještědí	10,2	10,8	5,0	3,3
Janovice v Podještědí	9,7	8,2	4,6	0,5
Janův Důl	13,0	10,1	4,2	2,9
Jeřmanice	9,9	10,3	3,6	2,8
Jindřichovice pod Smrkem	12,4	33,6	4,1	2,2
Kobyly	6,0	12,0	5,7	1,2
Krásný Les	9,5	11,8	4,8	2,0
Kryštofovo Údolí	10,6	10,3	5,0	2,1
Křižany	10,2	10,7	7,1	3,5
Kunratice	13,5	10,7	5,2	2,5
Lázně Libverda	11,6	9,0	5,1	3,2
Lažany	10,6	9,9	6,9	1,8
Liberec	10,3	9,8	5,7	3,6
Mníšek	11,0	9,0	6,0	3,0
Nová Ves	11,9	9,5	5,7	2,0
Nové Město pod Smrkem	11,7	9,1	4,9	3,2
Oldřichov v Hájích	10,1	13,1	5,9	3,6
Osečná	10,4	10,5	4,4	2,9

Název obce	Porodnost	Úmrtnost	Sňatečnost	Rozvodovost
Paceřice	8,4	11,1	4,5	1,9
Pěňčín	11,4	10,5	5,1	3,0
Pertoltice	12,5	12,2	4,4	1,8
Proseč pod Ještědem	9,7	12,3	5,1	2,2
Příšovice	10,5	7,8	5,6	3,9
Radimovice	8,2	10,2	5,1	1,6
Raspenava	11,1	10,0	4,4	2,4
Rynoltice	9,1	12,2	4,3	2,5
Soběslavice	9,4	13,1	5,2	1,7
Stráž nad Nisou	10,1	8,9	6,0	3,4
Světlá pod Ještědem	8,5	12,4	5,4	1,9
Svijanský Újezd	9,0	8,8	5,4	2,4
Svijany	7,8	12,4	4,5	2,8
Sychrov	20,3	19,2	10,3	6,9
Šimonovice	13,2	6,9	5,3	1,4
Višňová	10,7	9,9	4,8	1,8
Vlastibořice	9,3	15,4	4,3	1,9
Všelibice	6,9	12,1	4,5	2,5
Zdislava	11,7	11,4	5,1	1,2
Žďárek	7,0	9,4	3,4	1,4

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tab. 15: Syntéza demografických charakteristik v LB v letech 1993 – 2014

Název obce	Porodnost	Kv	Úmrtnost	Kv	Sňatečnost	Kv	Rozvodovost	Kv	Součet kvintilů
Šimonovice	13,2	1	6,9	1	5,3	2	1,4	1	5
Nová Ves	11,9	2	9,5	2	5,7	1	2,0	2	7
Lažany	10,6	3	9,9	2	6,9	1	1,8	2	8
Mníšek	11,0	2	9,0	1	6,0	1	3,0	4	8
Horní Řasnice	14,3	1	13,9	5	5,8	1	2,0	2	9
Bulovka	12,5	1	9,8	2	5,1	3	2,5	3	9
Kunratice	13,5	1	10,7	3	5,2	2	2,5	3	9
Chotyně	11,5	2	9,6	2	6,8	1	2,9	4	9
Habartice	12,0	1	9,3	1	5,3	2	3,8	5	9
Janovice v Podj.	9,7	4	8,2	1	4,6	4	0,5	1	10
Zdislava	11,7	2	11,4	4	5,1	3	1,2	1	10
Bílá	11,2	2	10,6	3	4,7	4	1,5	1	10
Dětrichov	12,1	1	9,5	2	4,9	4	2,8	3	10
Lázně Libverda	11,6	2	9,0	1	5,1	3	3,2	4	10
Dlouhý Most	10,6	3	9,7	2	4,3	5	1,7	1	11
Višňová	10,7	3	9,9	2	4,8	4	1,8	2	11
Kryštofovo Údolí	10,6	3	10,3	3	5,0	3	2,1	2	11
Svijanský Újezd	9,0	5	8,8	1	5,4	2	2,4	3	11
Bílý Kostel n. N.	9,8	4	8,9	1	5,6	2	2,9	4	11
Nové Město pod Smrkem	11,7	2	9,1	1	4,9	4	3,2	4	11
Hrádek nad Nisou	10,9	2	10,2	3	5,4	2	3,3	4	11
Stráž nad Nisou	10,1	4	8,9	1	6,0	1	3,4	5	11
Liberec	10,3	3	9,8	2	5,7	1	3,6	5	11
Heřmanice	11,9	1	12,3	4	6,9	1	3,7	5	11
Chrastava	11,6	2	9,8	2	5,5	2	3,7	5	11
Příšovice	10,5	3	7,8	1	5,6	2	3,9	5	11
Kobyly	6,0	5	12,0	4	5,7	2	1,2	1	12
Žďárek	7,0	5	9,4	1	3,4	5	1,4	1	12
Hlavice	4,9	5	15,5	5	5,9	1	1,5	1	12
Radimovice	8,2	5	10,2	3	5,1	3	1,6	1	12
Pertoltice	12,5	1	12,2	4	4,4	5	1,8	2	12
Raspenava	11,1	2	10,0	2	4,4	5	2,4	3	12
Dolní Řasnice	12,2	1	11,3	4	5,0	3	2,9	4	12
Janův Důl	13,0	1	10,1	2	4,2	5	2,9	4	12
Pěčín	11,4	2	10,5	3	5,1	3	3,0	4	12
Křižany	10,2	3	10,7	3	7,1	1	3,5	5	12
Hejnice	10,7	3	8,6	1	4,9	4	3,2	4	12
Frýdlant	10,8	3	10,0	2	5,3	2	3,6	5	12

Název obce	Porodnost	Kv	Úmrtnost	Kv	Sňatečnost	Kv	Rozvodovost	Kv	Součet kvintilů
Sychrov	20,3	1	19,2	5	10,3	1	6,9	5	12
Soběslavice	9,4	4	13,1	5	5,2	3	1,7	1	13
Černousy	11,4	2	13,3	5	4,6	4	1,9	2	13
Bílý Potok	9,8	4	11,6	4	5,0	3	2,1	2	13
Čtveřín	7,3	5	10,9	4	4,7	4	1,2	1	14
Světlá pod Ještědem	8,5	5	12,4	5	5,4	2	1,9	2	14
Krásný Les	9,5	4	11,8	4	4,8	4	2,0	2	14
Jindřichovice pod Smrkem	12,4	1	33,6	5	4,1	5	2,2	3	14
Proseč pod Ještědem	9,7	4	12,3	4	5,1	3	2,2	3	14
Jablonné v Podještědí	10,2	3	10,8	3	5,0	3	3,3	5	14
Hodkovice nad Mohelkou	10,1	4	10,7	3	5,3	2	3,5	5	14
Cetenov	9,8	4	12,5	5	3,3	5	0,4	1	15
Paceřice	8,4	5	11,1	4	4,5	4	1,9	2	15
Jeřmanice	9,9	4	10,3	3	3,6	5	2,8	3	15
Osečná	10,4	3	10,5	3	4,4	5	2,9	4	15
Oldřichov v Hájích	10,1	4	13,1	5	5,9	1	3,6	5	15
Vlastibořice	9,3	4	15,4	5	4,3	5	1,9	2	16
Všelibice	6,9	5	12,1	4	4,5	4	2,5	3	16
Rynoltice	9,1	5	12,2	4	4,3	5	2,5	3	17
Český Dub	8,4	5	20,2	5	4,4	5	2,3	3	18
Svijany	7,8	5	12,4	5	4,5	4	2,8	4	18

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování
kv. - kvintil

Tab. 16: Porovnání obcí v okrese Jablonec nad Nisou v letech 1993 – 2014

Název obce	Porodnost	Úmrtnost	Sňatečnost	Rozvodovost
Albrechtice v Jizerských horách	10,5	11,7	4,8	4,0
Bedřichov	14,2	7,5	9,9	2,9
Dalešice	9,9	10,3	2,8	0,9
Desná	8,9	10,2	5,0	3,5
Držkov	9,7	14,1	3,6	1,9
Frydštejn	8,8	12,2	4,8	2,2
Jablonec nad Nisou	10,2	9,8	5,2	3,7
Janov nad Nisou	9,5	9,1	4,8	3,6
Jenišovice	11,0	10,9	5,3	2,3
Jílové u Držkova	7,8	15,7	4,3	2,6
Jiřetín pod Bukovou	7,9	10,4	5,2	3,5
Josefův Důl	8,6	14,2	4,9	1,9
Koberovy	8,6	12,1	4,8	1,2
Kořenov	8,0	12,4	5,2	2,5
Líšný	6,6	14,2	3,3	0,4
Loužnice	10,4	11,5	4,2	2,7
Lučany nad Nisou	9,9	10,0	5,1	3,0
Malá Skála	9,6	12,0	4,7	2,3
Maršovice	8,6	8,8	4,3	2,9
Nová Ves nad Nisou	11,1	10,9	5,1	2,5
Pěňčín	10,2	11,4	4,5	1,9
Plavy	11,7	10,8	5,0	2,4
Pulečný	10,4	9,5	3,8	1,9
Radčice	8,4	15,3	3,4	0,8
Rádlo	9,4	9,0	4,4	2,4
Rychnov u Jablonce nad Nisou	11,9	9,1	5,7	3,6
Skuhrov	9,4	10,4	5,0	1,5
Smržovka	10,2	10,6	5,0	2,8
Tanvald	10,3	9,4	4,5	3,4
Velké Hamry	11,8	21,4	4,2	3,1
Vlastiboř	5,8	18,8	6,4	3,0
Zásada	8,5	12,6	5,3	2,6
Zlatá Olešnice	8,6	11,7	5,0	3,5
Železný Brod	9,4	10,2	4,8	3,1

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tab. 17: Syntéza demografických charakteristik v JB v letech 1993 – 2014

Název obce	Porodnost	Kv	Úmrtnost	Kv	Sňatečnost	Kv	Rozvodovost	Kv	Součet kvintilů
Bedřichov	14,2	1	7,5	1	9,9	1	2,9	4	7
Jenišovice	11,0	1	10,9	3	5,3	1	2,3	2	7
Plavy	11,7	1	10,8	3	5,0	2	2,4	2	8
Rychnov u Jablonce n. N.	11,9	1	9,1	1	5,7	1	3,6	5	8
Nová Ves nad Nisou	11,1	1	10,9	3	5,1	2	2,5	3	9
Pulečný	10,4	2	9,5	1	3,8	5	1,9	1	9
Skuhrov	9,4	3	10,4	2	5,0	3	1,5	1	9
Dalešice	9,9	2	10,3	2	2,8	5	0,9	1	10
Jablonec n. N.	10,2	2	9,8	2	5,2	1	3,7	5	10
Rádllo	9,4	3	9,0	1	4,4	4	2,4	2	10
Smržovka	10,2	2	10,6	3	5,0	2	2,8	3	10
Lučany n. N.	9,9	3	10,0	2	5,1	2	3,0	4	11
Pěňčín	10,2	2	11,4	3	4,5	4	1,9	2	11
Tanvald	10,3	2	9,4	1	4,5	4	3,4	4	11
Janov n. N.	9,5	3	9,1	1	4,8	3	3,6	5	12
Koberovy	8,6	4	12,1	4	4,8	3	1,2	1	12
Albrechtice v J. horách	10,5	1	11,7	4	4,8	3	4,0	5	13
Desná	8,9	4	10,2	2	5,0	2	3,5	5	13
Jířetín pod Bukovou	7,9	5	10,4	2	5,2	1	3,5	5	13
Josefův Důl	8,6	4	14,2	5	4,9	3	1,9	1	13
Loužnice	10,4	2	11,5	3	4,2	5	2,7	3	13
Malá Skála	9,6	3	12,0	4	4,7	4	2,3	2	13
Maršovice	8,6	4	8,8	1	4,3	4	2,9	4	13
Zásada	8,5	5	12,6	4	5,3	1	2,6	3	13
Železný Brod	9,4	4	10,2	2	4,8	3	3,1	4	13
Frydštejn	8,8	4	12,2	4	4,8	4	2,2	2	14
Kořenov	8,0	5	12,4	4	5,2	2	2,5	3	14
Držkov	9,7	3	14,1	5	3,6	5	1,9	2	15
Velké Hamry	11,8	1	21,4	5	4,2	5	3,1	4	15
Vlastiboř	5,8	5	18,8	5	6,4	1	3,0	4	15
Zlatá Olešnice	8,6	4	11,7	4	5,0	2	3,5	5	15
Líšný	6,6	5	14,2	5	3,3	5	0,4	1	16
Radčice	8,4	5	15,3	5	3,4	5	0,8	1	16
Jílové u Držkova	7,8	5	15,7	5	4,3	4	2,6	3	17

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování
kv. - kvintil

Obce byly rozděleny podle kvintilů do 5 skupin. V okrese Liberec s 59 obcemi: 1. skupina má 12 obcí, 2. skupina 12 obcí, 3. skupina 11 obcí, 4. skupina 12 obcí a 5. skupina 12 obcí. V okrese Jablonec nad Nisou s 34 obcemi: 1. skupina má 7 obcí, 2. skupina 7 obcí, 3. skupina 6 obcí 4. skupina 7 obcí a 5. skupina 7 obcí.

K jednotlivým porovnávaným charakteristikám bylo přiřazeno číslo od 1 pro nejlepší výsledek po 5 pro nejhorší výsledek. Čísla kvintilů za jednotlivé demografické charakteristiky byla sečtena a obce seřazeny tak, aby vyšlo celkové pořadí v žebříčku podle bodů (součtu kvintilů). Minimální možná hodnota je 4 body (nejlepší) a maximální možná hodnota je 20 bodů (nejhorší). Žebříček ukazuje „demografické zdraví obcí“

V okrese Liberec se mezi obce s nejlepšími charakteristikami (viz **tab. 15**) zařadily: Šimonovice, Nová Ves, Lažany, Mníšek, Horní Řasnice. Nejhorší výsledky vyšly pro obce: Svijany, Český Dub, Rynoltice, Všelibice, Vlastibořice. Ty vytvářejí vnitřní periferii.

V okrese Jablonec nad Nisou se mezi obce s nejlepšími charakteristikami zařadily: Bedřichov, Jenišovice, Plavy, Rychnov u Jablonce nad Nisou, Nová Ves nad Nisou. Nejhorší výsledky vyšly pro obce: Jílové u Držkova, Radčice, Líšný, Zlatá Olešnice, Vlastiboř.

Tab. 18: 10 obcí s nejlepšími charakteristikami

Název obce	Okres	Součet kvintilů
Šimonovice	LB	5
Nová Ves	LB	7
Bedřichov	JB	7
Jenišovice	JB	7
Lažany	LB	8
Mníšek	LB	8
Plavy	JB	8
Rychnov u Jablonce nad Nisou	JB	8
Horní Řasnice	LB	9
Bulovka	LB	9

Zdroj: vlastní zpracování

Většina obcí (6 z 10) se nachází v okrese Liberec a jen 4 v okrese Jablonec nad Nisou.

Tab. 19: 10 obcí s nejhoršími charakteristikami

Název obce	Okres	Součet kvintilů
Vlastiboř	JB	15
Zlatá Olešnice	JB	15
Vlastibořice	LB	16
Všelibice	LB	16
Líšný	JB	16
Radčice	JB	16
Rynoltice	LB	17
Jílové u Držkova	JB	17
Český Dub	LB	18
Svijany	LB	18

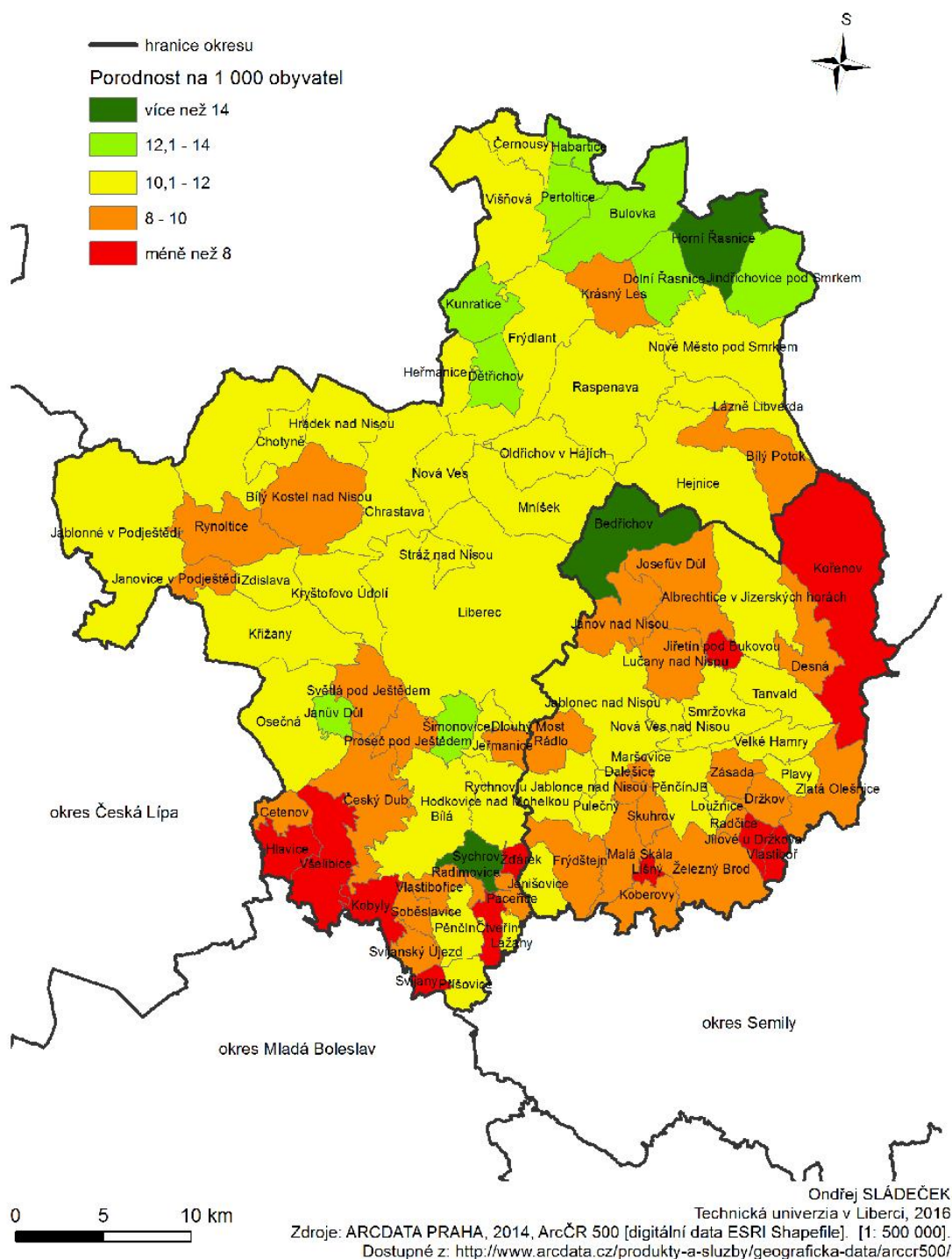
Zdroj: vlastní zpracování

Zastoupení obou okresů je stejné, v každém se nachází 5 z 10 obcí.

13.2 Mapy jednotlivých demografických charakteristik

V popisech map (viz **obr. 25 - 29**) jsou uvedeny tři obce s nejlepšími charakteristikami a tři s nejhoršími, v závorce je uvedena hodnota na tisíc obyvatel středního stavu, protože použití hrubých měr umožňuje porovnávat obce s různým počtem obyvatel.

PORODNOST V OBCÍCH (1993 - 2014)

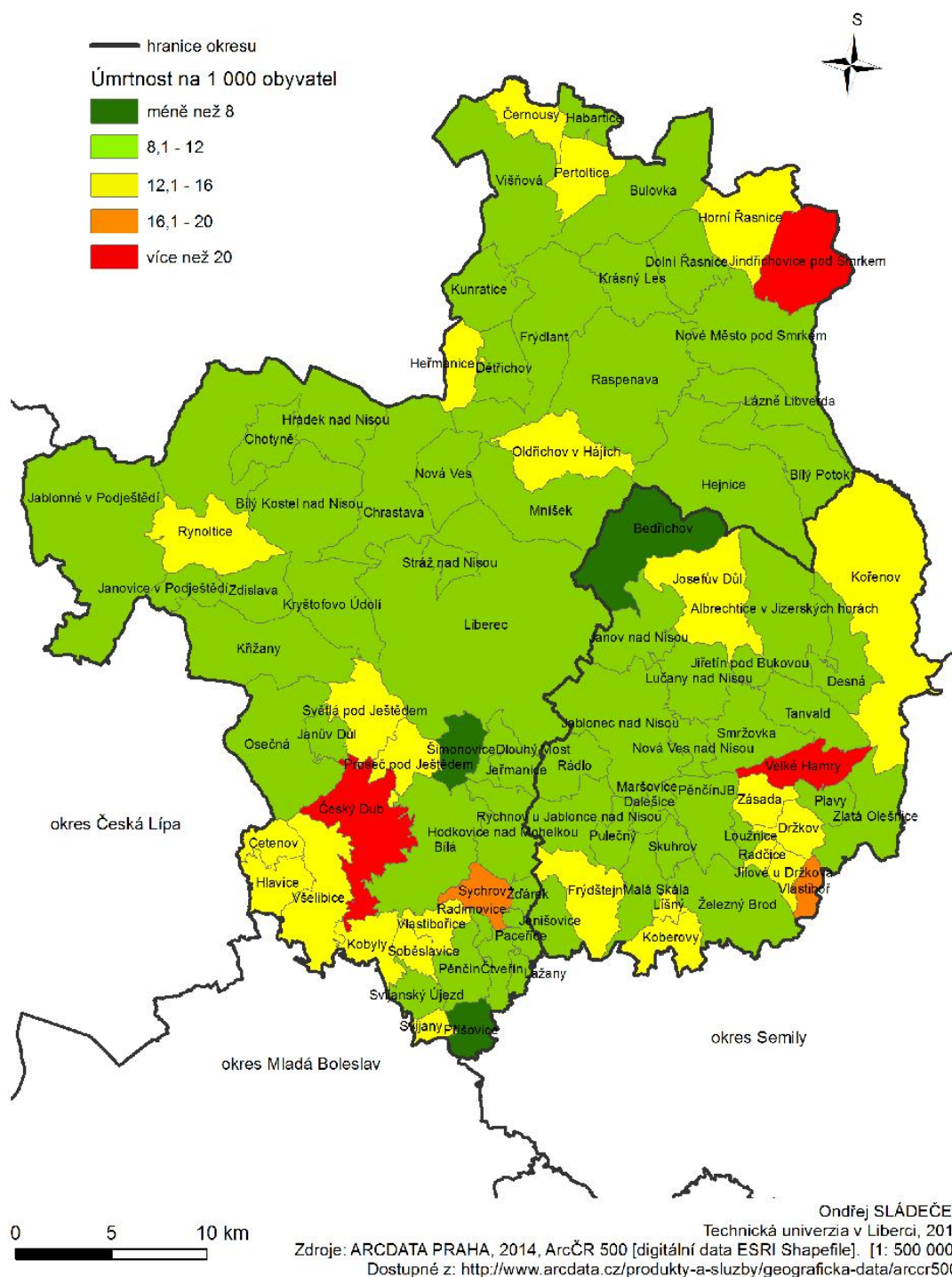

Obr. 25: Porodnost v obcích (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Nejvyšší porodnost byla v Sychrově (20,3), Horní Řasnici (14,3) a Bedřichově (14,2). Nejnižší byla v obcích Hlavice (4,9), Vlastiboř (5,8) a Kobyly (6).

ÚMRTNOST V OBCÍCH (1993 - 2014)

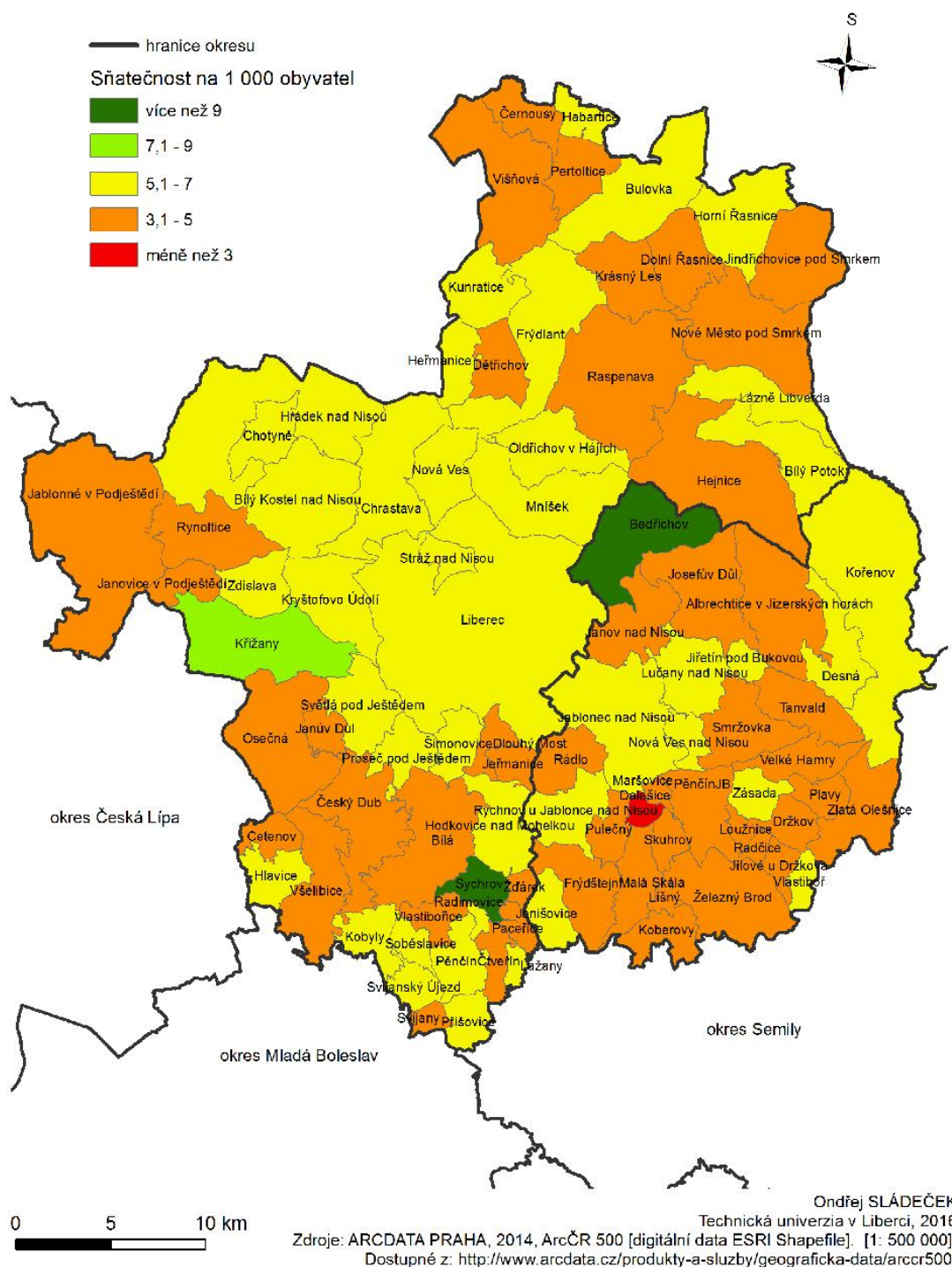

Obr. 26: Úmrtnost v obcích (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Nejnižší úmrtnost byla v obcích Šimonovice (6,9), Bedřichov (7,5) a Příšovice (7,8). Nejvyšší úmrtnost byla v Jindřichovicích pod Smrkem (33,6), Velkých Hamrech (21,4) a Českém Dubu (20,2).

SŇATEČNOST V OBCÍCH (1993 - 2014)

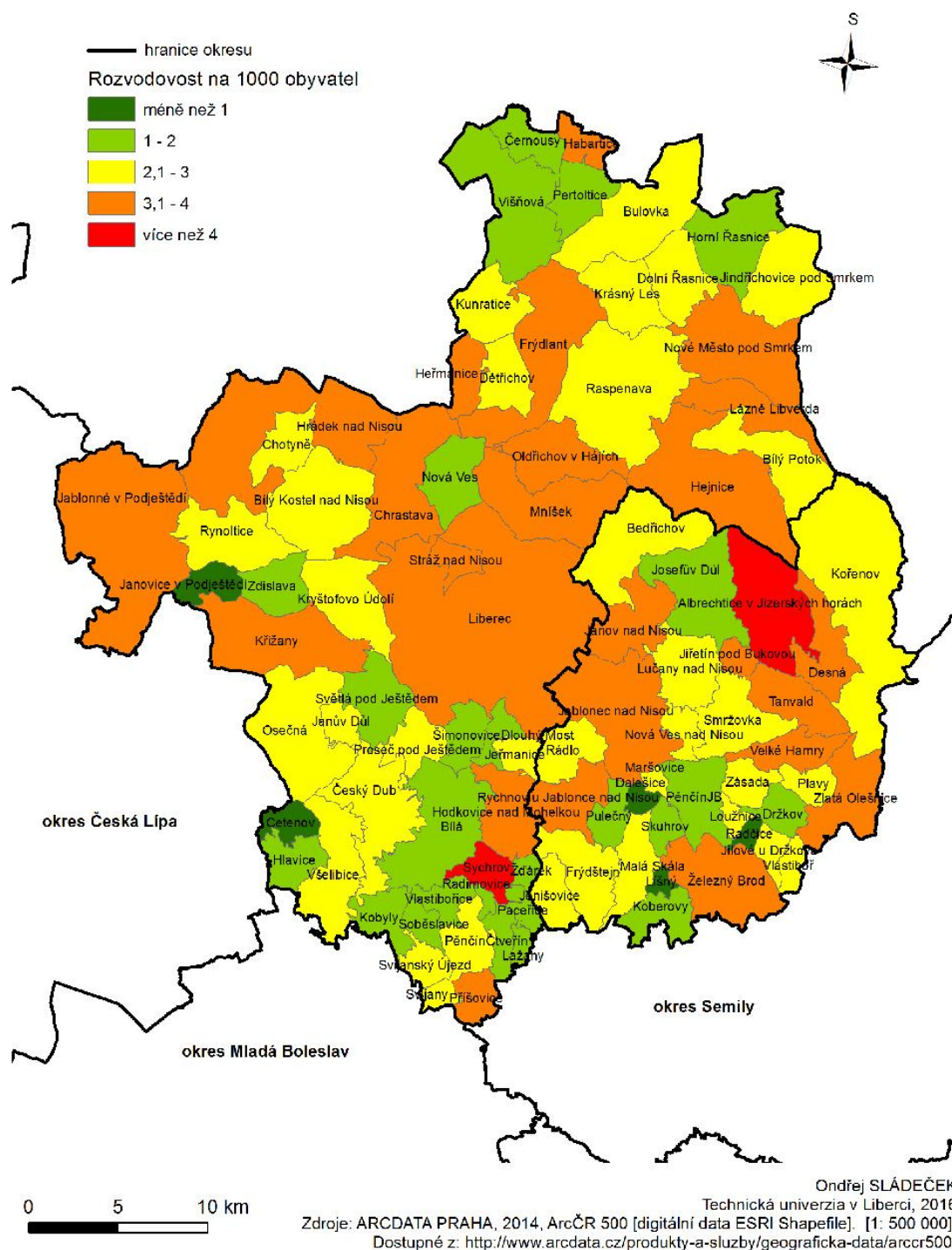

Obr. 27: Sňatečnost v obcích (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Nejvyšší sňatečnost byla v Sychrově (10,3), Bedřichově (9,9) a Křižanech (7,1). Nejnižší byla v Dalešicích (2,8), Líšném (3,3) a Cetenově (3,3).

ROZVODOVOST V OBCÍCH (1993 - 2014)

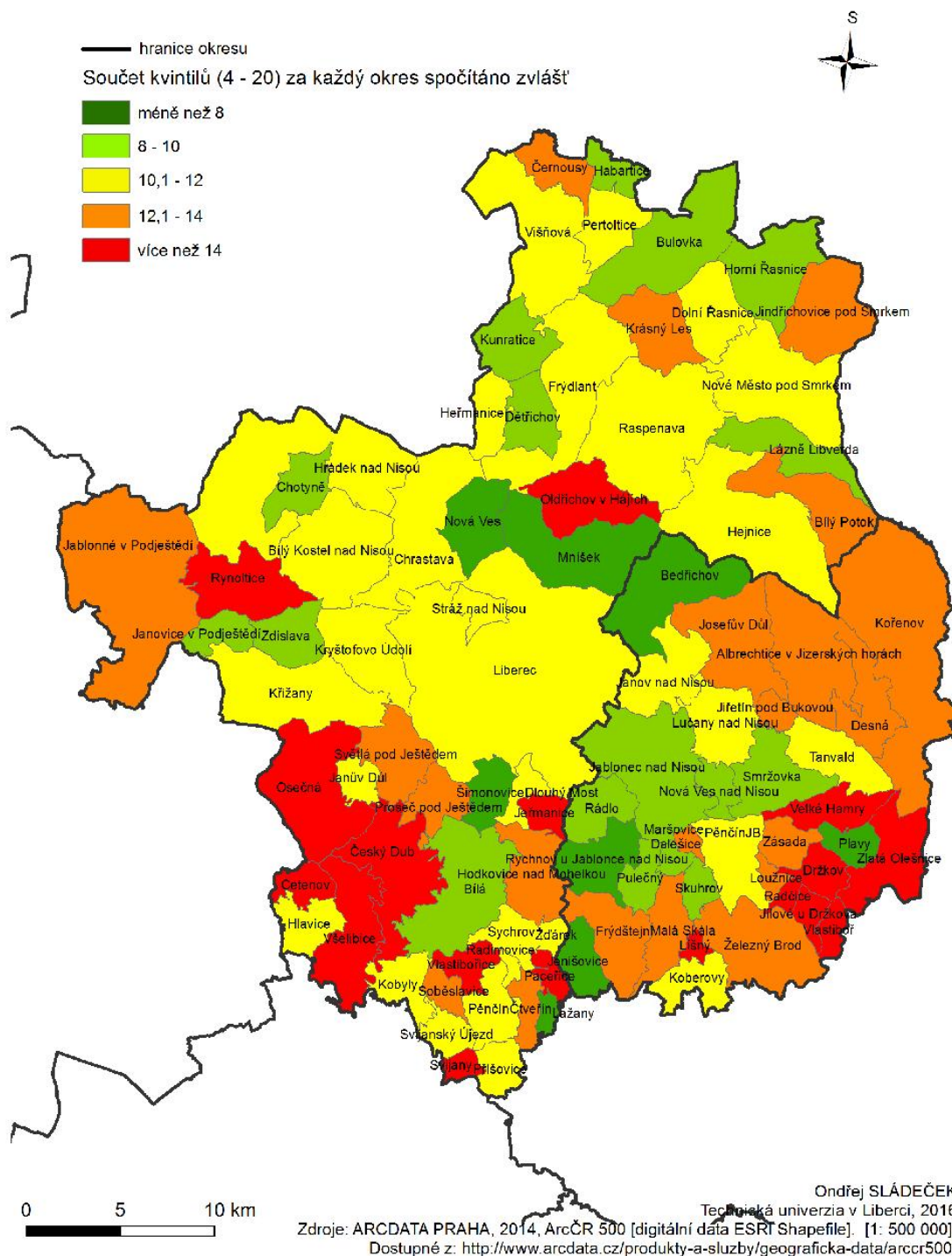

Obr. 28: Rozvodovost obcí (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Nejmenší rozvodovost byla v Líšném (0,4), Cetenově (0,5) a Janovicích v Podještědí (0,5). Největší rozvodovost byla v Sychrově (6,9), Albrechticích v Jizerských horách (4) a Příšovicích (3,9).

SOUČET KVINTILŮ (1993 - 2014)

Obr. 29: Součet kvintilů (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Nejlepší výsledky vyšly pro obce v okolí Liberce. Jsou to Šimonovice (5), Nová Ves (7) a Bedřichov (7). Jižně od Jablonce nad Nisou se dobře umístily Jenišovice (7). Nejhorší výsledky

mají obce na jižních a západních hranicích obou okresů: Svijany (18), Český Dub (18), Jílové u Držkova (17) a Rynoltice (17).

Tab. 20: Přírůstky v obcích LB na 1000 obyvatel středního stavu (1993 až 2014)

Název obce	Průměrný přirozený přírůstek	Průměrný migrační přírůstek	Podíl potrátů a narození
Bílá	0,6	3,0	0,216
Bílý Kostel nad Nisou	0,8	11,4	0,391
Bílý Potok	-1,8	12,1	0,627
Bulovka	2,6	8,1	0,412
Cetenov	-2,7	0,7	0,269
Černousy	-1,9	-0,6	0,585
Český Dub	-11,8	9,4	0,460
Čtveřín	-3,6	5,2	0,304
Dětrichov	2,7	9,9	0,521
Dlouhý Most	0,9	15,0	0,342
Dolní Řasnice	0,9	3,9	0,507
Frydlant	0,7	-0,5	0,624
Habartice	2,8	4,2	0,540
Hejnice	2,1	2,0	0,535
Heřmanice	-0,4	11,3	0,302
Hlavice	-10,5	3,1	0,577
Hodkovice nad Mohelkou	-0,6	6,3	0,394
Horní Řasnice	0,3	-8,3	0,542
Hrádek nad Nisou	0,6	3,4	0,517
Chotyně	1,9	7,2	0,432
Chrastava	1,8	1,7	0,522
Jablonné v Podještědí	-0,5	-0,2	0,442
Janovice v Podještědí	1,5	-14,1	0,647
Janův Důl	2,9	-3,0	0,268
Jeřmanice	-0,4	29,5	0,381
Jindřichovice pod Smrkem	-21,2	28,0	0,349
Kobyly	-6,0	14,5	0,293
Krásný Les	-2,4	12,0	0,437
Kryštofovo Údolí	0,3	36,1	0,226
Křižany	-0,5	11,1	0,385
Kunratice	2,8	-9,1	0,325
Lázně Libverda	2,6	-0,1	0,371
Lažany	0,7	8,6	0,313

Název obce	Průměrný přirozený přírůstek	Průměrný migrační přírůstek	Podíl potratů a narození
Liberec	0,5	0,3	0,548
Mníšek	2,0	19,6	0,384
Nová Ves	2,3	16,8	0,390
Nové Město pod Smrkem	2,5	-3,3	0,496
Oldřichov v Hájích	-2,9	31,0	0,341
Osečná	-0,1	7,4	0,370
Paceřice	-2,7	9,6	0,259
Pěnčín	1,0	5,4	0,410
Pertoltice	0,3	8,7	0,343
Proseč pod Ještědem	-2,6	16,2	0,213
Příšovice	2,7	-3,7	0,538
Radimovice	-2,0	17,0	0,348
Raspenava	1,1	0,9	0,512
Rynoltice	-3,1	8,5	0,493
Soběslavice	-3,7	7,1	0,300
Stráž nad Nisou	1,2	16,9	0,351
Světlá pod Ještědem	-3,9	15,9	0,195
Svijanský Újezd	0,2	4,3	0,267
Svijany	-4,6	6,7	0,460
Sychrov	1,1	3,1	0,743
Šimonovice	6,2	47,0	0,113
Višňová	0,8	-1,5	0,370
Vlastibořice	-6,1	23,1	0,244
Všelibice	-5,2	11,6	0,532
Zdislava	0,3	10,0	0,286
Žďárek	-2,4	15,0	0,333

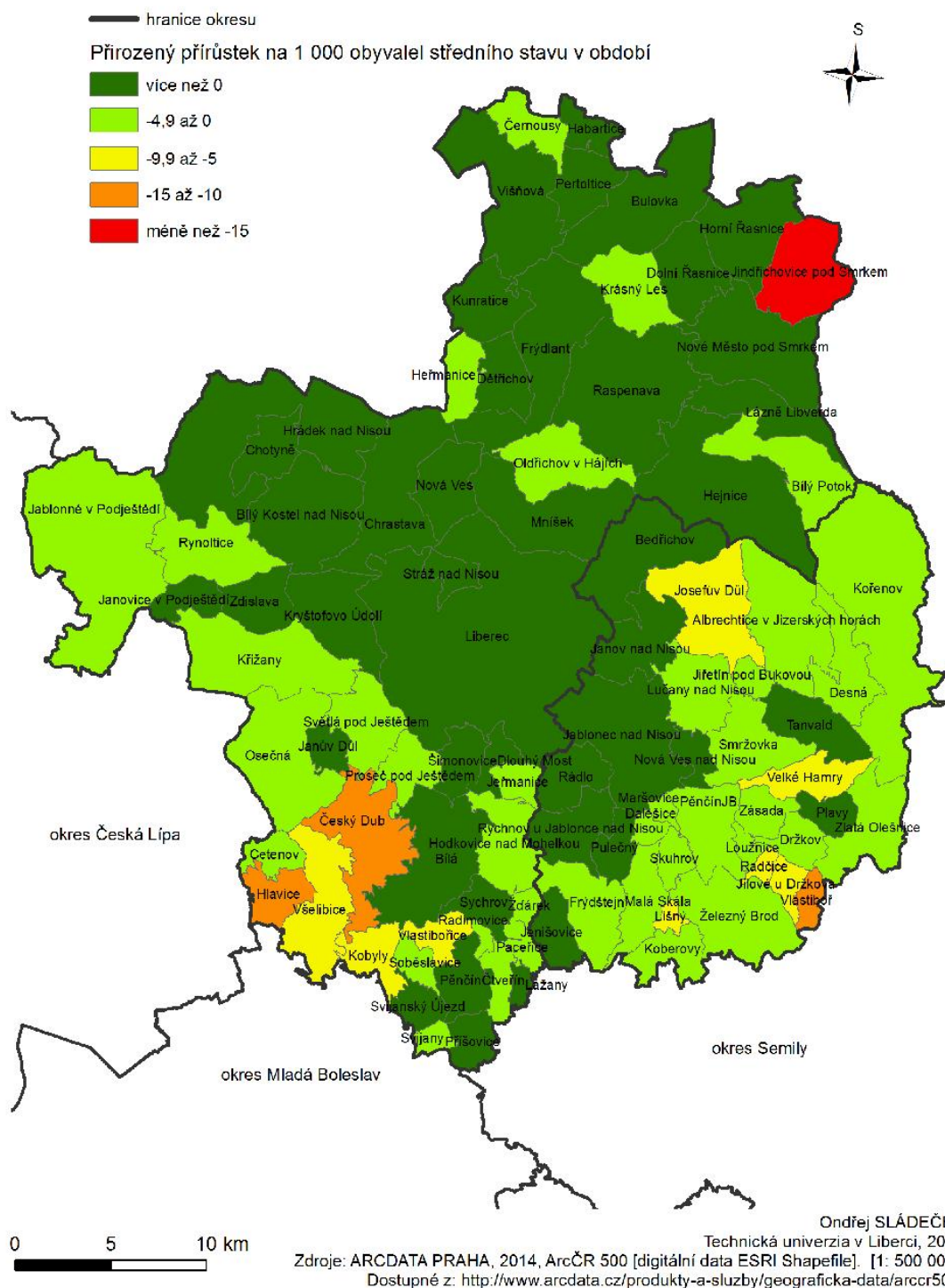
Zdroj: ČSÚ vlastní zpracování

Tab. 21: Přírůstky v obcích JB na 1000 obyvatel středního stavu (1993 až 2014)

Název obce	Průměrný přirozený přírůstek	Průměrný migrační přírůstek	Podíl potratů a narozených
Albrechtice v Jizerských horách	-1,2	1,8	0,605
Bedřichov	6,7	17,7	0,350
Dalešice	-0,4	23,6	0,367
Desná	-1,3	-4,8	0,703
Držkov	-4,3	5,9	0,463
Frydštejn	-3,4	5,8	0,348
Jablonec nad Nisou	0,4	-0,8	0,652
Janov nad Nisou	0,5	12,8	0,496
Jenišovice	0,1	15,3	0,277
Jílové u Držkova	-7,9	6,3	0,444
Jiřetín pod Bukovou	-2,5	-5,3	0,623
Josefův Důl	-5,6	-0,8	0,505
Koberovy	-3,5	7,7	0,245
Kořenov	-4,5	1,8	0,551
Líšný	-7,6	5,9	0,324
Loužnice	-1,1	7,5	0,255
Lučany nad Nisou	-0,1	10,1	0,487
Malá Skála	-2,3	6,4	0,330
Maršovice	-0,2	16,6	0,325
Nová Ves nad Nisou	0,2	13,7	0,333
Pěnčín	-1,2	9,3	0,385
Plavy	0,9	-4,6	0,480
Pulečný	0,8	28,5	0,348
Radčice	-6,9	5,8	0,500
Rádlo	0,4	24,0	0,472
Rychnov u Jablonce nad Nisou	2,8	15,1	0,410
Skuhrov	-1,0	3,5	0,271
Smržovka	-0,4	5,1	0,528
Tanvald	0,9	-3,7	0,654
Velké Hamry	-9,6	16,4	0,557
Vlastiboř	-13,0	14,1	0,133
Zásada	-4,1	4,1	0,426
Zlatá Olešnice	-3,1	-1,6	0,436
Železný Brod	-0,8	-2,4	0,558

Zdroj: ČSÚ vlastní zpracování

PŘIROZENÝ PŘÍRŮSTEK V OBCÍCH (1993 - 2014)

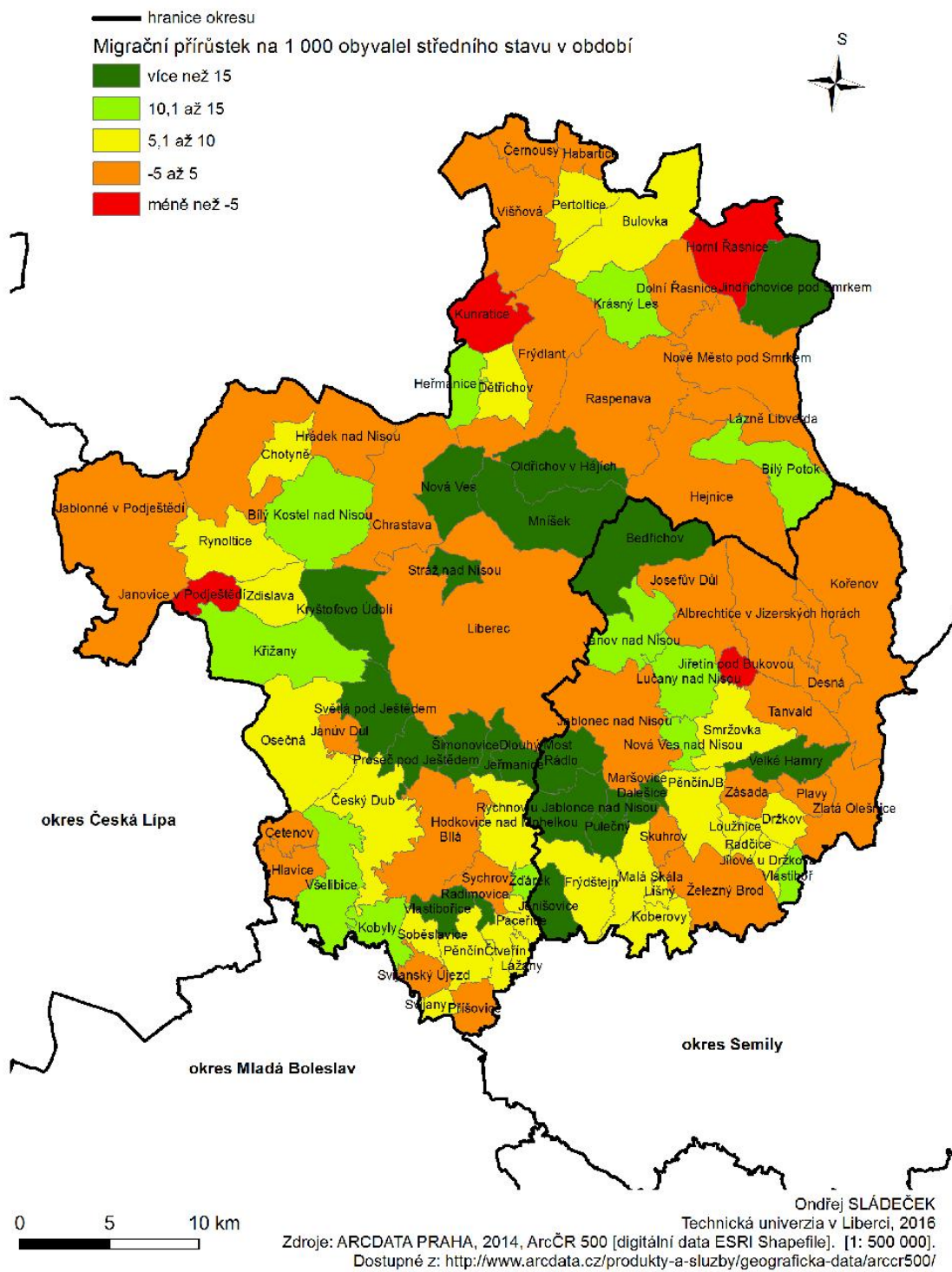
Obr. 30: Přirozený přírůstek v obcích (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Největší přirozený přírůstek ve sledovaném období mají obce Bedřichov (6,7), Šimonovice (6,2) a Janův Důl (2,9). K největšímu přirozenému poklesu počtu obyvatel vlivem nízké

porodnosti došlo v Jindřichovicích pod Smrkem (-21,2), Vlastiboři (-13), Českém Dubu (-11,8), Hlavicích (-10,5) a Velkých Hamrech (-9,6).

MIGRAČNÍ PŘÍRŮSTEK V OBCÍCH (1993 - 2014)

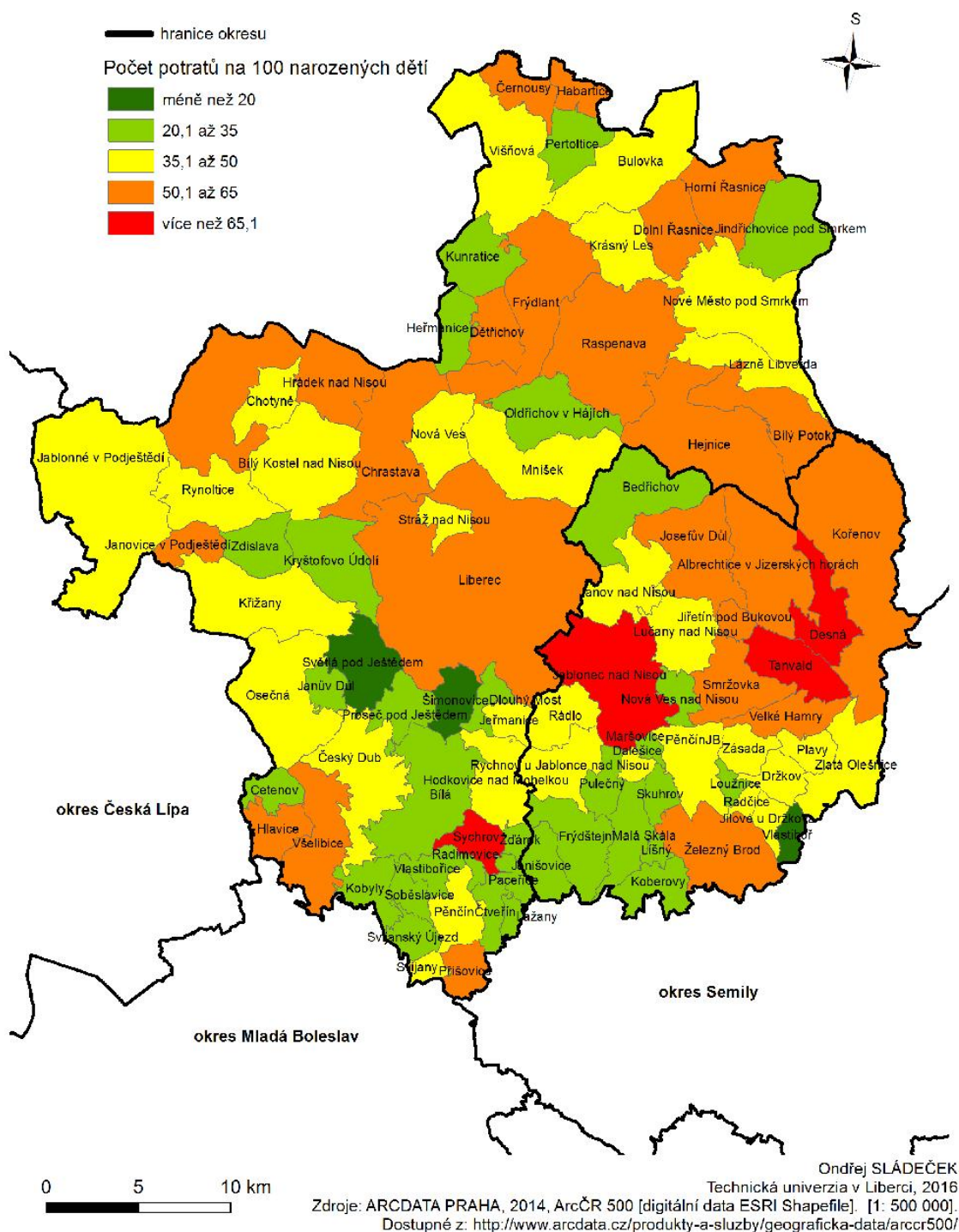

Obr. 31: Migrační přírůstek v obcích (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Největší migrační přírůstek měly obce v okolí Liberce: Šimonovice (47), Kryštofovo Údolí (36,1), Oldřichov v Hájích (31), Jeřmanice (29,5), Pulečný (28,5) a z ostatních obcí Jindřichovice pod Smrkem 28,5). Nejvíce lidí se odstěhovalo z Janovic v Podještědí (-14,1), Kunratic (-9,1) a Horní Řasnice (-8,3).

PODÍL POTRATŮ NA 100 NAROZENÝCH (1993 - 2014)

Obr. 32: Podíl potratů na 100 narozených (1993 - 2014)

Zdroj: vlastní návrh

Nejmenší potratovost byla v okolí Liberce v Šimonovicích (0,113), Světlé pod Ještědem (0,195) a z ostatních obcí ve Vlastiboři (0,133). Největší potratovost byla v Sychrově (0,743), Desné (0,703) a Tanvaldu (0,654).

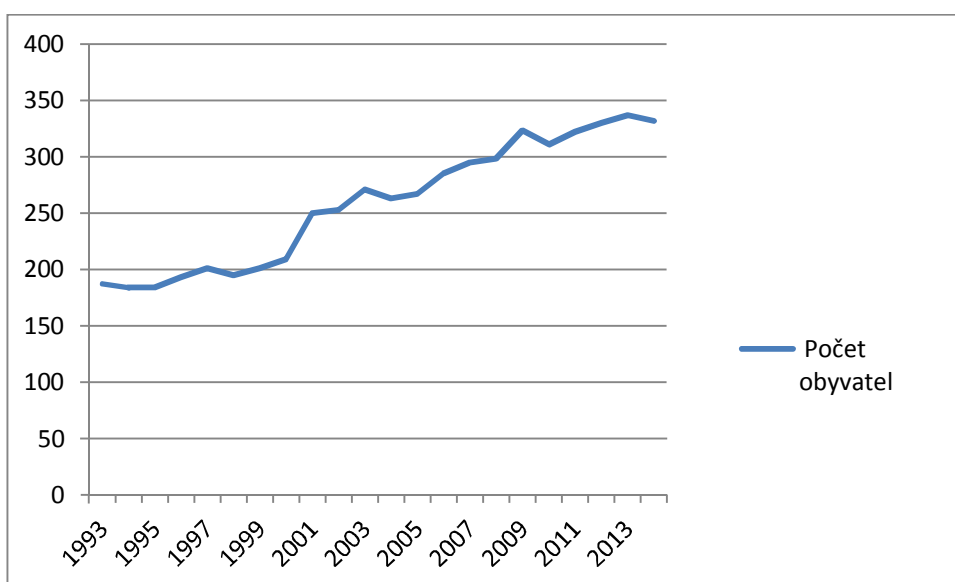
Celkové výsledky vyšly nejlépe pro obce v okolí Liberce. Jsou to Zdislava, Kryštofovo Údolí, Proseč pod Ještědem, Šimonovice, Dlouhý Most, Mníšek a Nová Ves. Jedinou vzdálenější obcí jsou Radimovice na jihu okresu. Nejhůře vyšla největší města, protože početná populace většinou směřuje k horším výsledkům. Jsou to Liberec, Jablonné v Podještědí a Frýdlant.

13.3 Nejvíce se odlišující obce

V této kapitole jsou uvedeny tři obce (Šimonovice, Jindřichovice pod Smrkem a Bedřichov), které se pozoruhodně odlišují od ostatních v předchozím porovnávání demografických charakteristik. U každé obce byly vytvořeny grafy vývoje počtu obyvatel a struktury přírůstku ve sledovaném období (1993 – 2014). Míra přírůstků u všech obcí podstatně kolísá, protože jedna vesnice představuje velmi malý statistický soubor dat, kde proto dochází k odchýlkám.

Bedřichov

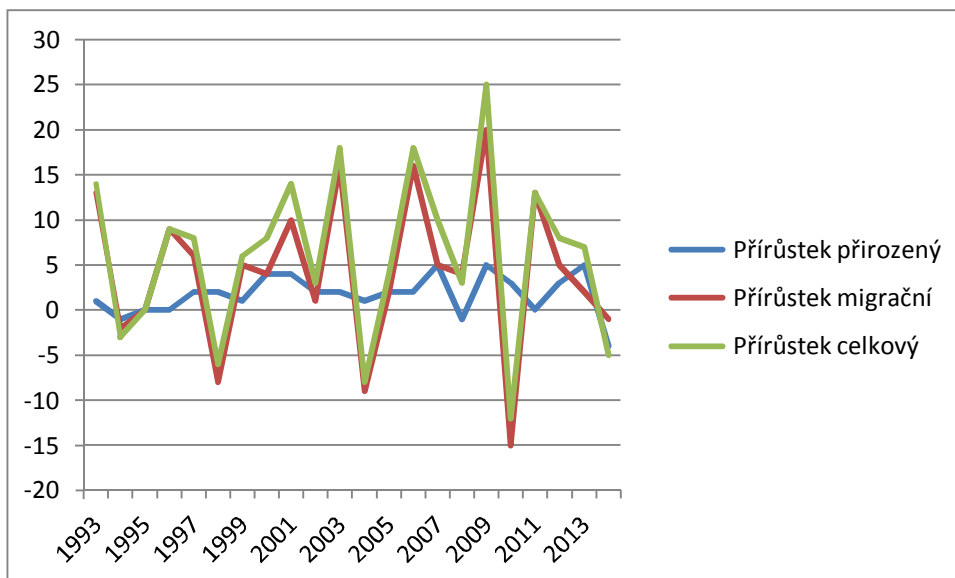
Obec Bedřichov se nachází v Jizerských horách severovýchodně od Liberce. Obec měla v 19. století rozvinutou sklářskou výrobu v malých dílnách a domácnostech. Bedřichov má rozsáhlou rekreační infrastrukturu. Je populárním místem pro aktivní odpočinek v létě i v zimě nejen pro lidi z Liberce a okolí, ale i pro návštěvníky z celých Čech, kteří se mohou ubytovat v místních penzionech. Je zde možné relaxovat v létě pěší turistikou, horskou cyklistikou a v zimě na lyžích na svazích i na běžeckých tratích v okolních horách.

Obr. 33: Vývoj počtu obyvatel v Bedřichové

Zdroj: *Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)*

V roce 1993 počet obyvatel v obci byl 187 a v roce 2014 už 332. Je to nárůst o 77,5 %.

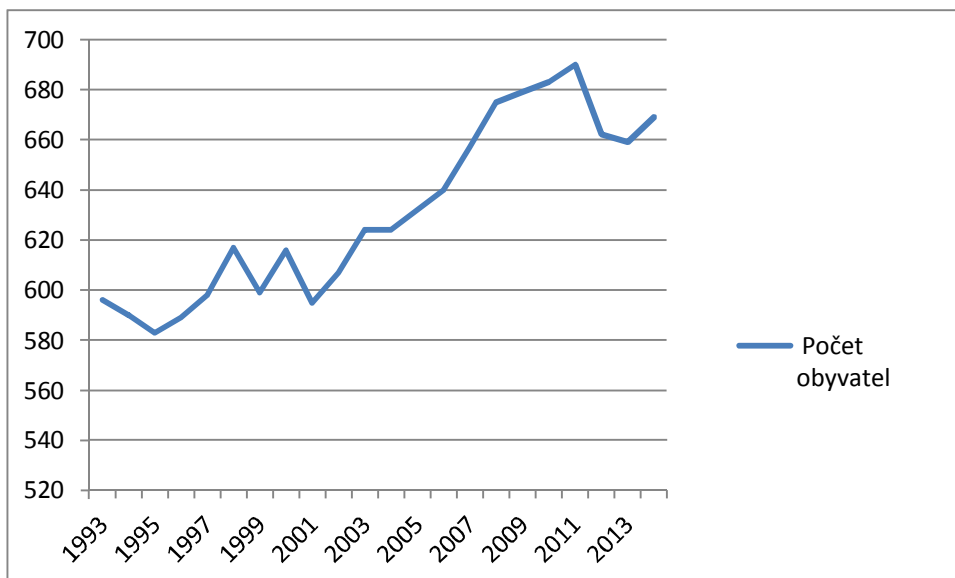
Obr. 34: Vývoj přírůstku v Bedřichové

Zdroj: *Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)*

Za většinu přírůstku je zodpovědná migrace, i když se přirozený přírůstek udržoval celé období v kladných číslech. Křivka migračního přírůstku se téměř shoduje s vývojem celkového přírůstku.

Jindřichovice pod Smrkem

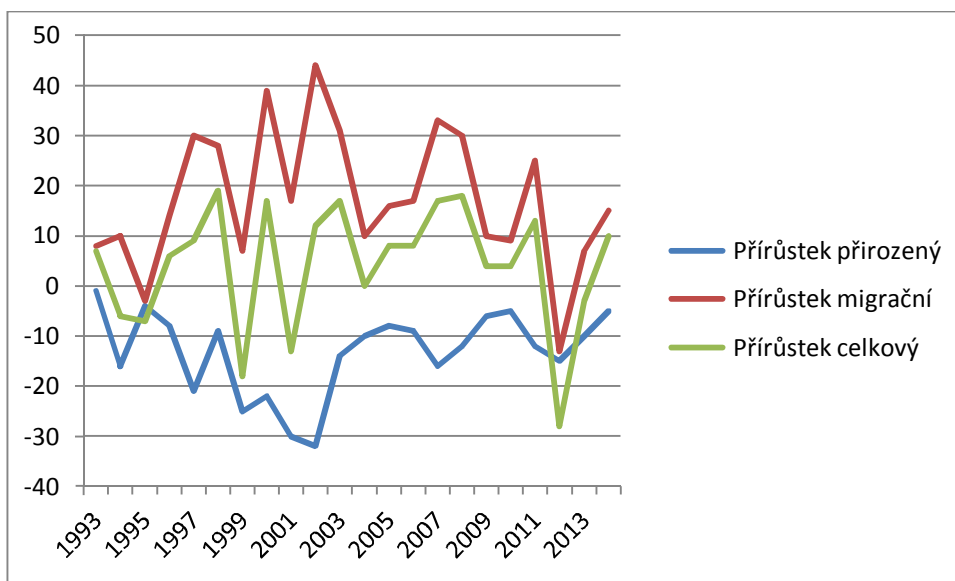
Obec Jindřichovice pod Smrkem se nachází u hranic s Polskem v ORP Frýdlant. Obec zažila velký rozkvět před druhou světovou válkou, kdy počet obyvatel dosahoval 2 500. Období socialismu znamenalo úpadek, například v 60. letech armáda zničila mnoho prázdných budov. Hospodářství bylo těžce zasaženo odsunem sudetských Němců. V současnosti se Jindřichovice orientují na nový trvale udržitelný rozvoj. Roste zájem o ekologii. Stěhují se do ní lidé z měst, kteří chtějí žít v klidnějším prostředí více souladu s přírodou.

Obr. 35: Vývoj počtu obyvatel v Jindřichovicích pod Smrkem

Zdroj: *Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)*

Počet obyvatel v Jindřichovicích pod Smrkem se zvýšil z 596 v roce 1993 na 669 v roce 2014. Počet obyvatel v obci vzrostl méně než v Šimonovicích. Je to nárůst o 12,3 %.

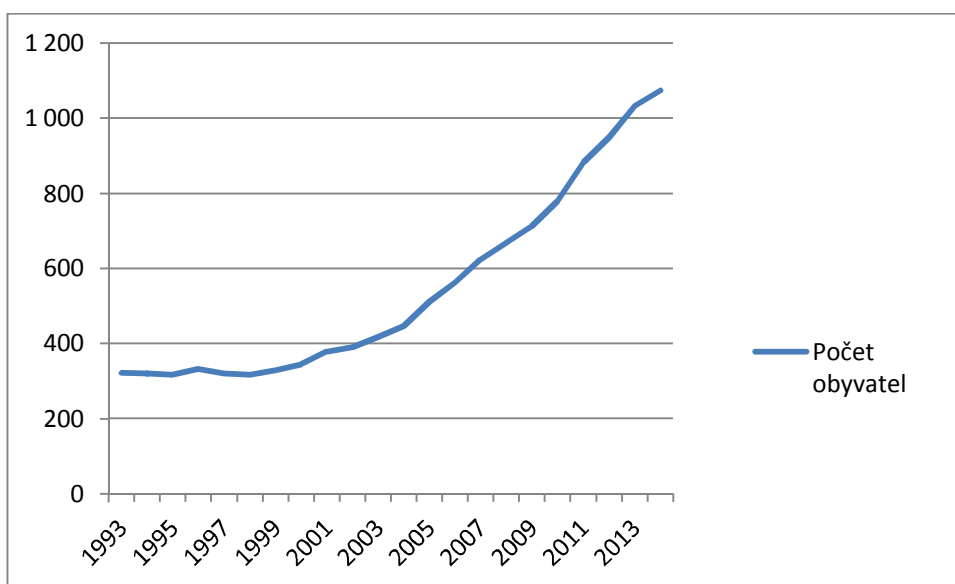
Obr. 36: Vývoj přírůstku v Jindřichovicích pod Smrkem

Zdroj: *Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)*

Přírůstek v obci je tvořen migrací. Přirozený přírůstek dosahuje záporných hodnot, je to vlastně úbytek. Zdá se, že původní obyvatelé ubývají přirozenou měnou a jsou nahrazováni nově přistěhovalými, proto je celkový přírůstek menší než přírůstek migrační.

Šimonovice

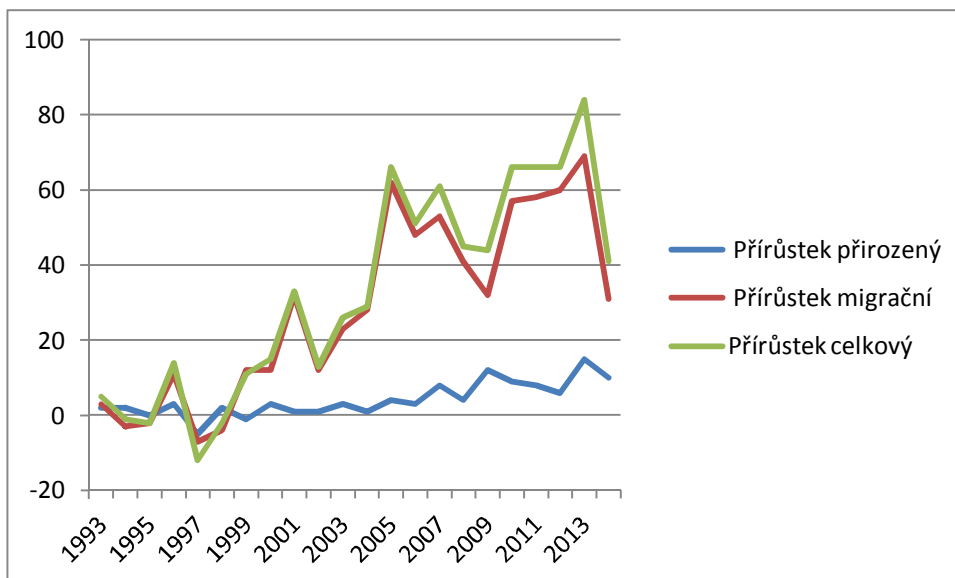
Obec Šimonovice se nachází 2 km jižně od Liberce u silnice vedoucí z Liberce přes Proseč pod Ještědem do Českého Dubu. Šimonovice mají rozlohu 7,2 km² a leží v nadmořské výšce 485 m n. m. Spolu s Rádlem a Dlouhým Mostem je členem mikroregionu Císařský kámen, který podporuje regionální rozvoj (Místopisy 2016). Obec leží u silnice III. třídy a je obsluhována MHD Liberec. Stala se z ní rozvíjející se suburbie, počet obyvatel prudce vzrostl a stále si udržuje výborné demografické charakteristiky. Obec těží ze své výhodné polohy v blízkosti Liberce, která poskytuje výhody města, ale i venkovský klid.

Obr. 37: Vývoj počtu obyvatel v Šimonovicích

Zdroj: *Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)*

Počet obyvatel v Šimonovicích rostl během celého období a v roce 2005 se tempo růstu ještě podstatně zvýšilo (viz **obr. 33**). V roce 1993 obec dosahovala počtu 321 obyvatel a v roce 2014 již 1074. Je to nárůst o 234,5 %.

Obr. 38: Vývoj přírůstku v Šimonovicích

Zdroj: *Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)*

Většina přírůstku je tvořena migrací a prakticky v celém sledovaném období se jeho míra zvyšovala z 0 v polovině 90. let až na 80 osob ročně v roce 2013. Přirozený přírůstek se postupně zvyšuje s růstem počtu lidí, především v mladém věku.

14. Prognózy a projekce

14.1 Druhy prognóz a projekcí

Úkolem demografů není jen analyzovat současný stav populace, ale i snažit se o odhad budoucího vývoje. Benčo (2001), cit. podle Klufová a Poláková (2010), definuje prognostickou činnost jako souhrn teoretických i praktických činností sloužících k odhadu budoucího vývoje.

Prognózy mají využití při plánování ve školství, zdravotnictví, dopravě nebo sociálních službách. Například nedostatečná kapacita mateřských a základních škol může být způsobena rozdílnou početností narozených dětí v průběhu jednotlivých let.

Je nutné rozlišovat projekce a prognózy. Projekce jsou vždy matematicky správné, jde jen o extrapolaci současné úrovně demografických procesů (porodnosti, úmrtnosti aj.). Prognózy jsou postaveny na předpokladu měnících se podmínek v budoucnosti, které se snaží prognostik odhadnout a započítat do modelu. Spolehlivost prognóz přirozeně klesá s rostoucím časovým úsekem, na který je prognóza zaměřena (Klufová, Poláková, 2010).

Prognózy (Klufová 2010, s. 250) se vytvářejí podle času:

- 1) krátkodobé - do 10 let – jsou nejpřesnější
- 2) střednědobé - 10 až 25 let
- 3) dlouhodobé - více než 25 let – roste riziko nepřesnosti, protože v té době už budou rodit ženy narozené na začátku prognózovaného období

Demografické prognózy se skládají ze dvou kroků:

- 1) formulace hypotéz budoucího vývoje populace
- 2) metodologie výpočtu

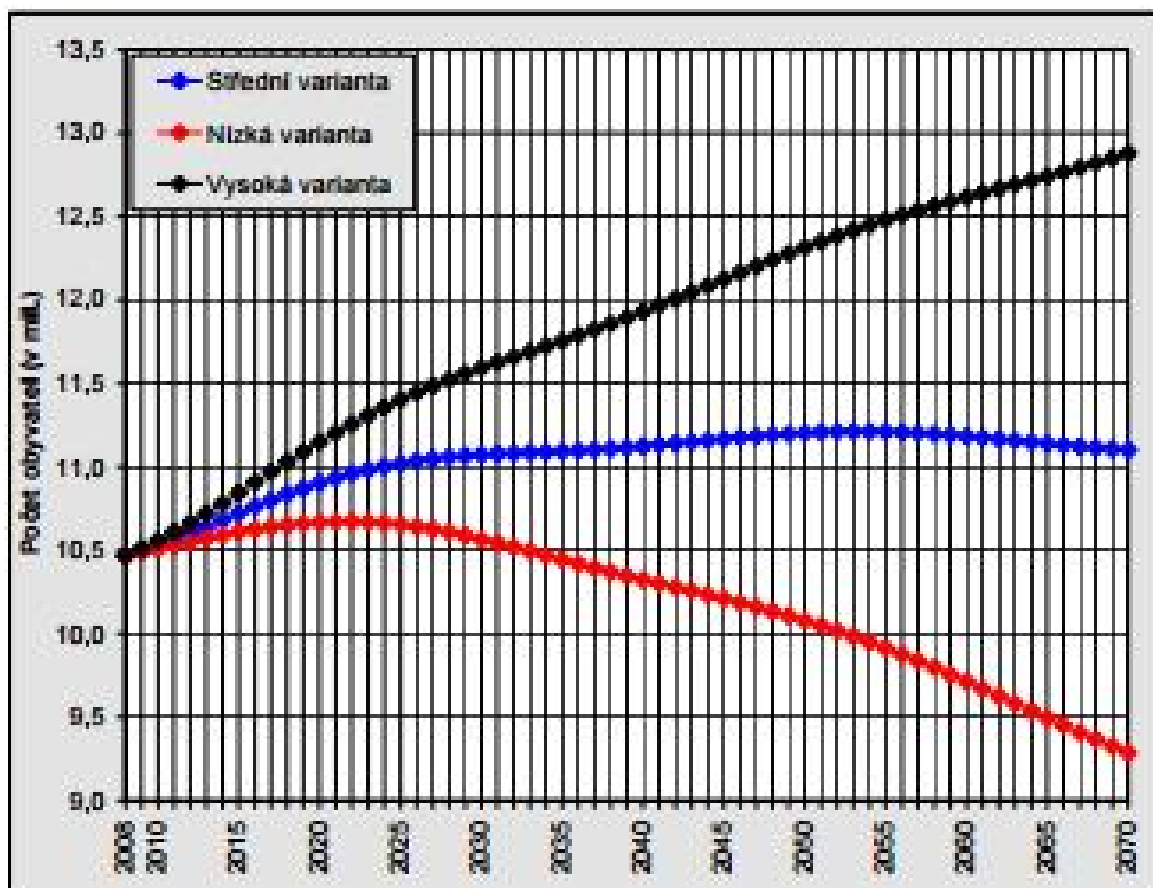
Prognózy můžeme dále členit podle velikosti území, délky období a podle metody výpočtu.

Nejdůležitějším parametrem vývoje populace je věková struktura, protože populační vývoj je dlouhodobý proces, který vychází z historie staré i několik desítek let.

Prognózy se většinou vytvářejí v několika variantách, většinou: optimistická, střední a pesimistická (Klufová, Poláková, 2010, s. 254).

Současný vývoj v Evropě je takový, že populace stárne. Je to velký problém pro sociální zabezpečení a zvyšující se nároky na zdravotní péči.

Bartoňová a kol. (2010) uvádí prognózu vytvořenou ČSÚ zaměřenou na vývoj populace v České republice v letech 2008 – 2070 s nízkou, vysokou a nejpravděpodobnější střední variantou. Slabinou prognóz je, že je těžké, někdy nemožné předpovědět prudké změny, jako například nárůst imigrace v posledních dvou letech. Migrace souvisí s politickými rozhodnutími, které se mohou rychle a neočekávaně měnit.

Obr. 39: Očekávaný vývoj počtu obyvatel v ČR v letech 2008 - 2070

Zdroj: *Prognóza populačního vývoje české republiky na období 2008–2070 (MPSV 2010)*

Vyšší varianta prognózy předpokládá růst počtu obyvatel až téměř k 13 milionům v roce 2070 na konci prognózovaného období, který bude způsoben především imigrací, protože porodnost zůstane nízká. Střední varianta předpokládá, že dojde k mírnému nárůstu na 11,5 milionu obyvatel v polovině 21. století a poté bude jeho počet klesat. Podle nízké varianty dojde k mírnému nárůstu na začátku období vlivem vyšší porodnosti početné kohorty žen narozené v 70. letech a od roku 2030 bude počet obyvatel nižší než v letech 2008 – 2010 a bude stále klesat až na méně než 9,5 milionu v roce 2070 (viz **obr. 39**). Tato varianta předpokládá přetrvávající nízkou míru porodnosti a malou intenzitu imigrace. Pravděpodobně by došlo k vážným problémům s udržitelností systému sociálního zabezpečení vlivem velkého počtu seniorů v populaci.

Tab. 22: Prognóza ČSÚ pro ČR (2009 - 2070)

Rok	Plodnost (úhrnná plodnost)			Úmrtnost (naděje dožití při narození, v letech)						Migrace (migrační saldo v tis.)		
				Muži			Ženy					
	N.	S.	V.	N.	S.	V.	N.	S.	V.	N.	S.	V.
2009	1,48	1,49	1,50	73,4	74,05	74,78	79,6	80,22	80,86	16,0	19,0	25,0
2010	1,49	1,51	1,53	73,6	74,31	75,09	79,8	80,45	81,13	16,5	20,0	26,5
2020	1,57	1,68	1,72	75,6	76,75	77,85	81,4	82,49	83,49	20,5	30,0	45,0
2030	1,57	1,70	1,78	77,2	78,87	80,21	82,7	84,16	85,34	20,0	30,0	45,0
2040	1,56	1,71	1,81	78,6	80,62	81,98	83,8	85,53	86,78	20,0	30,0	45,0
2050	1,56	1,73	1,83	79,9	82,23	83,58	84,7	86,84	88,14	20,0	30,0	45,0
2060	1,56	1,74	1,85	81,0	83,58	85,12	85,5	87,91	89,38	20,1	30,0	45,0
2070	1,56	1,75	1,87	81,9	84,85	86,61	86,3	88,92	90,57	20,1	30,0	45,0

Zdroj: *Prognóza populačního vývoje české republiky na období 2008–2070 (MPSV 2010)*

N. – nízká, S. – střední, V. - vysoká

V celém období prognózy porodnost nedosáhne hodnoty 2,1, tedy úrovně prosté reprodukce. Plodnost se má do roku 2070 zvýšit ve všech variantách v nízké na 1,56, střední na 1,75 a jen ve vysoké variantě se přiblíží hodnotě prosté reprodukce, když dosáhne 1,87. Úbytek populace může být zmírňován prodlužováním věku dožití a imigrací. Podle všech variant se budou ženy stále dožívat více let než muži.

Prognóza vytvořená na 61 let je vysoce přesná v blízké budoucnosti, ale v její druhé polovině je nutné ji chápat kriticky. Je založena na předpokladu, že nedojde k žádné válce nebo rozsáhlé přírodní katastrofě. Porodnost je možné předpovídat poměrně přesně, když vycházíme z početnosti a porodnosti jednotlivých věkových kohort v současnosti. Úmrtnost lze odhadnout už méně přesně, protože například dosažení překvapivého pokroku v medicíně by mohlo naději dožití podstatně prodloužit. Naděje dožití u mužů se může během celého období zvýšit o 8 let, ale možná i o téměř 12 let na více než 86 let. U žen vysoká varianta předpokládá dokonce nárůst o téměř 10 let, který povede k naději dožití překračující 90 let.

Migrační saldo se předpovídá nejobtížněji, protože závisí na mezinárodní i vnitrostátní politické situaci, hospodářském vývoji a veřejném mínění. Události posledních dvou let ukazují, že se počet migrantů ve světě i jejich cílové země mohou prudce měnit. Migrační saldo je prognózováno s velkým rozdílem mezi variantami od 20 100 do 45 000 migrantů.

14.2 Vlastní projekce pro okresy Liberec a Jablonec nad Nisou

Existuje celá řada metod pro výpočet prognózy počtu obyvatel nebo věkové struktury populace. Pro ukázkou byla vybrána prognóza založená na předpokladu geometrického růstu populace. Tuto metodu vynalezl T. Malthus v roce 1800. Jedná se o matematický model bez využití věkové

struktury. Některé jiné metody počítají i s odhadem migračního salda a míry pravděpodobnosti, ale migraci je možné předpovídat jen velmi obtížně, protože závisí na více rychle se měnících faktorech, jako je například politika vlády, nezaměstnanost nebo kvalita života ve sledované oblasti. Složitější vzorce mohou nabídnout přesnější výsledky v případě mnohamilionových populací velkých států a kontinentů, ale v případě prognózy vývoje populace v okresu, tedy poměrně malém území s několika desítkami tisíc obyvatel, je dostatečný i jednodušší Malthusův model. Míra přírůstku byla spočítána jako průměr celkových přírůstků v letech 2012, 2013 a 2014. Jednotlivé přírůstky byly spočítány podle vzorce:

$$r = \frac{S_{t+1} - S_t}{S_t}$$

S_t je počet žijících na konci kalendářního roku t , r je míra přírůstku v příslušném roce t

Prognóza byla vytvořena do roku 2020, tedy na 6 let budoucího vývoje, podle vzorce:

$$S_t = S_0(1 + r)^t$$

Tab. 23: Míra přírůstků v LB v letech 2012 - 2014

Rok	Stav k 1.1.	Narození	Zemřelí	Přírůstek přirozený	Přírůstek celkový	Stav k 31.12.	Míra přírůstku - r
2012	170 702	1 902	1 744	158	305	171 007	0,0018
2013	171 007	1 847	1 695	152	378	171 385	0,0022
2014	171 385	1 791	1 714	77	371	171 756	0,0022
Průměr							0,0021

Zdroj: ČSU, vlastní zpracování

Přirozená míra v přírůstku v letech 2012 až 2014 se snížila, ale celkový přírůstek vzrostl díky migraci.

Tab. 24: Prognóza vývoje počtu obyvatel v LB

Rok	t	S_t $r = 0,0021$
2014	0	171 756
2015	1	172 109
2016	2	172 462
2017	3	172 817
2018	4	173 171
2019	5	173 527
2020	6	173 884

Zdroj: vlastní návrh

Tab. 25: Míra v přírůstků v JB v letech 2012 - 2014

Rok	Stav k 1.1.	Narození	Zemřelí	Přírůstek přirozený	Přírůstek celkový	Stav k 31.12.	Míra přírůstku - r
2012	89 906	928	884	44	81	89 987	0,0009
2013	89 987	929	926	3	41	90 028	0,0005
2014	90 028	892	856	36	-25	90 003	-0,0003
Průměr							0,0004

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

V okrese Jablonec nad Nisou se více lidí vystěhovává, než kolik přibývá přirozenou měnou.

Tab. 26: Prognóza vývoje počtu obyvatel v JB

Rok	t	S_t r = 0,004
2014	0	90 003
2015	1	90 035
2016	2	90 068
2017	3	90 100
2018	4	90 133
2019	5	90 165
2020	6	90 197

Zdroj: vlastní návrh

Míra přírůstku v okrese Liberec je větší než v okrese Jablonec nad Nisou. V okrese Liberec, který má téměř dvojnásobný počet obyvatel, je očekávaný přírůstek 2 128 obyvatel (viz **tab. 24**) a v okrese Jablonec nad Nisou je to jen 194 obyvatel (viz **tab. 26**). Výsledky opět potvrzují příznivější demografický vývoj v okrese Liberec.

15. Změny vyjížd'ky a dojížd'ky

Pojmy vyjížd'ka a dojížd'ka označují krátkodobý pohyb obyvatel za prací nebo do škol. Osoby vyjíždějící do zaměstnání nebo školy jsou všechny osoby, jejichž místo pracoviště je na jiné adrese, než jejich místo obvyklého pobytu, tedy místo, kde osoba tráví většinu volného času. Místem pracoviště se rozumí adresa místa výkonu práce, nikoliv sídla firmy (ČSÚ 2014b).

Dostupnost je možné rozdělit podle způsobu měření:

- 1) **euklidovská** (přímá) – vzdušná vzdálenost
- 2) **vzdálenost po síti** – silniční, železniční
- 3) **časová** – rozlišuje odlišnou rychlost cestování, která je daná kvalitou komunikace, předpisy a dopravní situací
- 4) **topologická** – počet uzlů v síti, které je nutné překonat na cestě
- 5) **cenová** – náklady na vykonání cesty (cena paliva, opotřebení nebo jízdenek)

Pojem dostupnosti území je možné popsat několika způsoby, kdy záleží na subjektivním pohledu autora, jaké charakteristiky pro její určení zvolí. Převažujícím kritériem je „tvrdá“ kilometrická vzdálenost. Bývá měřena například od aglomeračních center, či vyspělých zahraničních regionů (Marada, 2001). Vyjadřuje se jednak kilometrickou vzdáleností po komunikacích nebo zjednodušeně euklidovskou (vzdušnou) vzdáleností, ale také jako vzdálenost časová. Tedy jako čas, který je potřebný k překonání určité vzdálenosti (Novotná, ed., 2005).

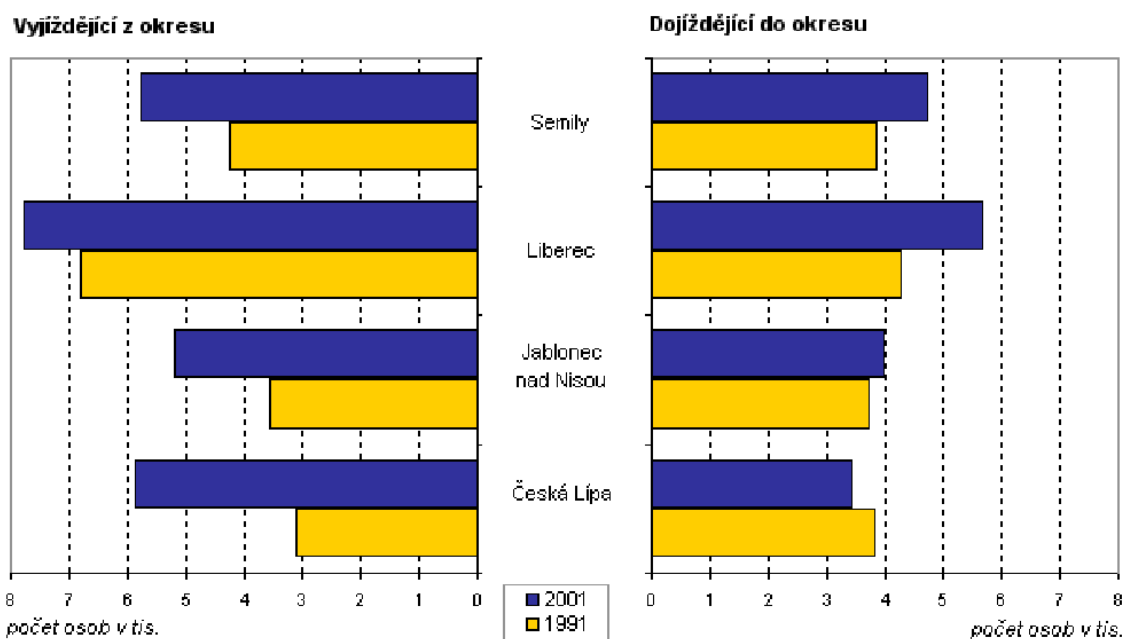
Tab. 27: Druhy dopravy

Provozně technické hledisko	Provozně organizační hledisko		
		hromadná	individuální
	veřejná	autobusy, vlaky, MHD	taxíky
neveřejná	zájezdy	automobily	

Zdroj: *Možnosti analýzy a hodnocení dopravní dostupnosti (Horák, a kol. 2016, vlastní zpracování)*

Nejvíce se sleduje neveřejná individuální a veřejná hromadná doprava, protože se většinou opakuje s určitou pravidelností na rozdíl od dopravy neveřejné hromadné a individuální veřejné.

Vyjíždka a dojíždka za prací v letech 1991 a 2001

Obr. 40: Vyjíždka a dojíždka za prací v Libereckém kraji (1991 – 2001)

Zdroj: Data ze SLDB 2001 (ČSÚ 2004a)

V roce 2001 ve všech okresech převažoval počet vyjíždějících nad dojíždějícími. Důvodem těchto změn je, že v kraji ubylo pracovních příležitostí a mnoho lidí dojíždí za prací do velkých měst mimo Liberecký kraj, jako je Praha nebo Mladá Boleslav. Všechny hodnoty se ve sledovaném období zvýšily kromě dojíždky do okresu Česká Lípa, kde počet dojíždějících poklesl především kvůli útlumu těžby uranu ve Stráži pod Ralskem. Uran se přestal těžit z ekologických důvodů a v současnosti na projektu revitalizace poškozeného životního prostředí pracuje mnohem méně lidí, než se v minulosti věnovalo těžbě. Nejvíce a to téměř dvojnásobně se zvýšil počet vyjíždějících z okresu Česká Lípa ve sledovaném období.

Tab. 28: Vyjížd'ka a dojížd'ka do zaměstnání v obcích podle okresů

Kraj, okres	Rok	Vyjíždějící z obce				Dojíždějící do obce			
		celkem	v tom		denně	celkem	v tom		denně
			muži	ženy			muži	ženy	
Kraj celkem	1991	67 670	41 800	25 870	59 549	65 633	39 644	25 989	59 240
	2001	72 196	44 271	27 925	60 227	65 480	39 024	26 456	56 505
Česká Lípa	1991	19 210	11 945	7 265	16 975	19 932	12 832	7 100	18 158
	2001	20 833	13 007	7 826	17 089	18 414	11 066	7 348	16 020
Jablonec n. N.	1991	14 206	8 525	5 681	13 049	14 355	8 150	6 205	13 283
	2001	14 601	8 725	5 876	12 566	13 412	7 567	5 845	12 002
Liberec	1991	19 420	12 391	7 029	16 441	16 882	10 452	6 430	15 040
	2001	21 602	13 554	8 048	18 118	19 522	12 345	7 177	16 605
Semily	1991	14 834	8 938	5 896	13 084	14 464	8 210	6 254	12 759
	2001	15 160	8 985	6 175	12 454	14 132	8 045	6 087	11 868

Zdroj: Data ze SLDB 2001 (ČSÚ 2004a)

Počet vyjíždějících se ve sledovaném období mírně zvýšil z 67 670 na 72 196. Počet dojíždějících jen mírně poklesl z 65 633 na 65 480. Hodnoty za okresy se změnily jen málo. Tabulka ukazuje počet všech vyjíždějících / dojíždějících z obcí včetně vnitrookresového dojíždění. Poměr pohlaví se také téměř nezměnil.

Tab. 29: Meziobecní dojížd'ka do zaměstnání a do škol (1980, 1991 a 2001)

Obec vyjížd'ky	Obec dojížd'ky	Dojíždějící do zaměstnání			Dojíždějící do škol	
		1980	1991	2001	1991	2001
Liberec	Jablonec nad Nisou	1 552	1 484	1 315	533	333
Liberec	Chrastava	498	521	339	166	9
Liberec	Stráž nad Nisou	¹⁾	1 118	458	25	46
Chrastava	Liberec	853	761	1 086	214	312
Jablonec nad Nisou	Liberec	1 085	1 200	1 357	733	833

Zdroj: Vybrané proudy meziobecní dojížd'ky do zaměstnání a do škol za roky 1980, 1991 a 2001 (ČSÚ 2004b)

¹⁾ Stráž nad Nisou byla v té době součástí Liberce

Počet vyjíždějících do zaměstnání z Liberce do Jablonce n. N. ve sledovaném období poklesl z 1 552 v roce 1980 na 1 315 v roce 2001. Podstatně poklesl počet dojíždějících do škol z Liberce do Chrastavy ze 166 na 9. Obecně lze vypořádat, že dojížd'ka do zaměstnání i do škol v Liberci vzrostla, zatímco vyjížd'ka klesá. Je to způsobeno zvyšováním centrální role Liberce v rámci regionu.

Závěr

Cíle této bakalářské práce byly naplněny. Vytvořené mapy demografických procesů v okresech Liberec a Jablonec n. N. zobrazují hrubé míry porodnosti, úmrtnosti, sňatečnosti a rozvodovosti v jednotlivých obcích, které byly dále využity k vytvoření mapy syntézy zjištěných údajů. Byly vytvořeny i mapy přirozeného přírůstku, migračního přírůstku a podílu potratů k počtu narozených dětí.

Okres Liberec má více než dvojnásobný počet obyvatel než okres Jablonec nad Nisou a rozlohou je téměř dvou a půl krát větší. V obou okresech žije většina obyvatel v jeho administrativním středisku. Oba okresy mají podobný regresivní tvar věkové pyramidy se dvěma nejvýznamnějšími vrcholy umístěnými stejně jako u věkové pyramidy České republiky. Jedná se o *baby boom* po skončení druhé světové války a na začátku 50. let a o tzv. *Husákovy děti* z 1. poloviny 70. let, kdy vláda podstatně zvýšila podporu rodinám s dětmi. Vývoj v obou okresech se příliš neodlišoval od celé ČR.

Rozdíly v průměrném věku v obcích podle počtu obyvatel jsou jen malé. Okres Jablonec nad Nisou má o málo vyšší průměrný věk než okres Liberec (41,24 let oproti 41,97 letům). Je to dáno především vystěhovalectvím z okresu Jablonec n. N. V obou okresech ve všech velikostních skupinách obcí průměrný věk překročil 40 let. Nejvyšší hodnoty 44,47 let dosáhl v okrese Jablonec n. N. v obcích do 199 obyvatel a nejnižší hodnoty 40,48 let v okrese Liberec v obcích od 500 do 999 obyvatel.

Některé výsledky (například úroveň potratovosti je v obou okresech dlouhodobě vyšší oproti průměru v ČR) by bylo možné vysvětlit nízkým vlivem religiozity v obou okresech. Malý podíl věřících má svoje historické příčiny v událostech po druhé světové válce, které zpretrhaly tradice. Původní německé obyvatelstvo bylo z velké většiny odsunuto do Německa a území bylo dosídleno lidmi z českého vnitrozemí. Okres Liberec dosáhl lepších výsledků než okres Jablonec n. N. ve většině porovnávaných charakteristik. Výsledky praktické části vyšly ve své většině podle očekávání kromě odpovědi na první hypotézu.

Zhodnocení hypotéz stanovených v cílech práce:

1. *Obce v blízkosti Liberce a Jablonce nad Nisou budou dosahovat lepších hodnot než obce v pohraniční periferii.*

Hypotéza se nepotvrdila, protože ze syntézy demografických charakteristik vyšly nejhůře obce ve vnitrozemí ležící na jižních hranicích okresů. Do nejhoršího kvintilu v okrese Liberec se zařadil Český Dub a část okolních obcí. V okrese Jablonec n. N skupina obcí

na jihovýchodě zastoupená především Velkými Hamry. Žádná z obcí Frýdlantského výběžku se překvapivě nezařadila do nejhoršího kvintilu (viz **obr. 29**).

2. *V okolí Liberce budou mít obce v suburbánních oblastech lepší výsledky než obce v okolí Jablonce nad Nisou.*

Hypotéza se potvrdila. Pozitivně se rozvíjející suburbánní obce se nacházejí v okolí Liberce, zatímco okolo Jablonce nad Nisou se taková oblast objevila méně zřetelně. Liberec má více suburbií, protože má více obyvatel i fyzickogeografické podmínky jsou příznivější pro rozvoj satelitních obcí.

3. *Okres Liberec bude mít příznivější věkovou strukturu a vývoj počtu obyvatel než okres Jablonec nad Nisou.*

Hypotéza se potvrdila. Okres Liberec má menší podíl seniorů a celkově příznivější demografickou strukturu. Projekce budoucího vývoje počtu obyvatel také ukázala příznivější výsledky pro okres Liberec.

Obce Bedřichov, Jindřichovice pod Smrkem a Šimonovice jsou anomálie v porovnání obcí. Byl proveden pokus vysvětlit tyto odlišnosti v **kapitole 13.3**.

Přirozený přírůstek v okrese Liberec dosahoval vyšších hodnot, než je průměr ČR, v okrese Jablonec n. N. se pohyboval v blízkosti republikového průměru. Migrační přírůstek dosahoval v obou okresech podobnou úroveň hrubé míry jako ČR (0 – 2 přistěhovalých na 1 000 obyvatel po většinu období). Většina celkového přírůstku byla způsobena migrací a ne přirozeným přírůstkem.

Problém stárnutí se objevuje v obou zkoumaných okresech stejně jako na celém území ČR. Jeho řešení je složité. Situaci by částečně změnilo zlepšení rodinné politiky a její stabilizace v dlouhodobém horizontu, protože reprodukce lidské populace v několika generacích je také záležitostí mnoha desetiletí. Problém stárnutí obyvatelstva vyspělých zemí shrnuje Libert (2001, s. 13) slovy: „*V nepřilíš vzdálené budoucnosti vznikne veliký předěl mezi zeměmi, které mají děti, a těmi, jež děti nemají.*“

Spory o populační politiku se budou stále vracet. Má stát vůbec právo zasahovat do reprodukčního chování nebo naopak je to dokonce jeho povinnost? Je to věčná politická a sociální otázka. Populační a rodinná politika úzce souvisí s otázkou zasahující do filozofie a to, jestli mají české dějiny smysl a jestli má smysl usilovat o budoucnost českého národa.

Česká vláda se v posledních letech soustředila spíše na důchodovou reformu než na rodinnou politiku, která je nestabilní, a stálé změny růstu porodnosti neprospívají. Pouze rodinná politika ale nestačí, protože porodnost není jen záležitostí hmotných podmínek a štědrosti státu, závisí i

na společenských faktorech jako religiozita, počet studentů VŠ, převažující hodnoty ve společnosti a optimistická víra v budoucnost.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné

BARTOŇOVÁ, D., a kol., 2010. *Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-024-7.

KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A., a kol., 2009. *Demografie (nejen) pro demografy*. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-012-4.

KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z., 2010. *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-546-5.

KNAUSOVÁ, I., 2008. *Demografie I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2171-1.

LIBERT, A., 2004. *Demografická imploze*. Praha: Občanský institut. ISBN 80-86228-29-0.

MARADA, M., 2001. *Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy*. Geografie–Sborník ČGS, 106, 1, s. 12–25.

NOVOTNÁ, M. ed., 2005. *Problémy periferních oblastí*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. ISBN 8086561216. s. 45.

SV. LUKÁŠ, 1946. *Nový zákon pána našeho Ježíše Krista*. Praha: Č.A.T. překlad podle Vulgaty

ROUBÍČEK, V., 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-85963-43-4.

SRB, V., 2004. *Tisíc let obyvatelstva v českých zemích*. Praha: Karolinum. ISBN 80-264-0712-3.

SVOBODA, H., 1974. *Moderní statistika*. Praha: Nakladatelství Svoboda.

VANDESCHRICK, Ch., 2000. *Demografická analýza*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-86561-27-5.

Elektronické

BÁBÍČKOVÁ, A., 2005. *Porodnost a plodnost*. Socioweb [on-line]. [cit. 2016-2-27]. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/123_socioweb%25204-05%2520pdf%25201.pdf

ČESKÁ POLITIKA, 2003. *Vývoj počtu obyvatel*. [on-line]. [cit. 2016-2-15]. Dostupné z:
http://www.ceskapolitika.cz/Hospodarstvi/vyvoj_poctu_obyvatelstva.htm

ČSÚ, 2004a. *Dojížd'ka za prací a do škol v Libereckém kraji (na základě výsledků SLDB) – 2001*. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20537954/21.pdf/29312008-e9c4-48e0-adea-0837c252f0d7?version=1.0>

ČSÚ, 2004b. *Vybrané proudy meziobecní dojížd'ky do zaměstnání a do škol za roky 1980, 1991 a 2001*. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20538306/41220408.pdf/e7e8d1cd-4d68-42fc-bbde-329864453ba0?version=1.0>

ČSÚ, 2010a. *Předchůdci moderních sčítání*. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z:
https://www.czso.cz/csu/sldb/predchudci_modernich_scitani

ČSÚ, 2010b. *Pramenné dílo SLDB 1991 - Obyvatelstvo podle jednotek věku a pohlaví*. [on-line]. [cit. 2016-6-15]. Dostupné z: [https://www.czso.cz/staticke/cz/sldb2011/pram_dila/pram_dilo_1991/pram_dilo_1991/sldb/sldb_nsf/i/c87caaa6e512c6b2c1257330002851e4/\\$file/tab03.pdf](https://www.czso.cz/staticke/cz/sldb2011/pram_dila/pram_dilo_1991/pram_dilo_1991/sldb/sldb_nsf/i/c87caaa6e512c6b2c1257330002851e4/$file/tab03.pdf)

ČSÚ, 2011a. *Obyvatelstvo podle pohlaví, rodinného stavu a podle věku – okres Jablonec n. N.* [on-line]. [cit. 2016-4-26]. Dostupné z:
https://www.czso.cz/staticke/data/2000013/OKRESY/Jablonec_nad_Nisou/SPOK150_40533.pdf

ČSÚ, 2011b. *Obyvatelstvo podle pohlaví, rodinného stavu a podle věku – okres Liberec*. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z:
https://www.czso.cz/staticke/data/2000013/OKRESY/Liberec/SPOK150_40541.pdf

ČSÚ, 2012. *Vnitřní a zahraniční migrace v Libereckém kraji v letech 2001-2007*. . [on-line]. [cit. 2016-4-15]. Dostupné z:
https://www.czso.cz/documents/11260/17820611/migrace2001_2007.pdf/7ad001ac-cc50-4d61-b8f5-2213aa97c247?version=1.0

ČSÚ, 2013a. *Obyvatelstvo podle pohlaví a věku – okres Liberec*. [on-line]. [cit. 2016-3-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/03_obyvatelstvo_podle_pohlavi_a_veku_okres_liberec

ČSÚ, 2013b. *Obyvatelstvo podle pohlaví a věku – okres Jablonec n. N.* [on-line]. [cit. 2016-3-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/03_obyvatelstvo_podle_pohlavi_a_veku_okres_jablonec_n_n

- ČSÚ, 2014a. „*Husákovy*“ versus „*Havlovy děti*“. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>
- ČSÚ, 2014b. *Vyjíždka a dojíždka do zaměstnání a do škol*. [on-line]. [cit. 2016-1-30]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20567427/10413513k5.pdf/8ee0f4b5-758c-4abb-8b6c-47e868c9b7ac?version=1.0>
- ČSÚ, 2014c. *Rozmístění a koncentrace obyvatelstva – 2001*. [on-line]. [cit. 2016-6-6]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/4120-03-casova_rada_1961_2001-3__velikostni_struktura_obci_
- ČSÚ, 2014d. *Věková struktura obyvatel podle dat sčítání lidu*. [on-line]. [cit. 2016-4-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551781/170217-14.pdf/9f50d576-fb17-4b2a-a221-01b0ff96ee3b?version=1.0>
- ČSÚ, 2015a. *Historické perličky a zajímavosti o sčítání lidu*. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/historicke_perlicky_a_zajimavosti_o_scitani_lidu
- ČSÚ, 2015b. *Charakteristika kraje*. [on-line]. [cit. 2016-2-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/charakteristika_kraje
- ČSÚ, 2015c. *Živě narození a zemřelí v České republice*. [on-line]. [cit. 2016-3-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/2-cr_od_roku_1989_obyv
- ČSÚ, 2015d. *Úhrnná plodnost a průměrný věk matek, 1920 – 2015*. [on-line]. [cit. 2016-3-12]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32853383/g13007016_2.jpg/47dcb7e8-05f7-491b-a511-1827dbd98675?version=1.1&t=1464603607655
- ČSÚ, 2015e. *Věkové složení obyvatelstva*. [on-line]. [cit. 2016-4-20]. Dostupné z: www.czso.cz/csu/xl/vekove-slozeni-obyvatelstva
- ČSÚ, 2016a. *Charakteristika okresu LIBEREC*. [on-line]. [cit. 2016-5-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/charakteristika_okresu_lb
- ČSÚ, 2016b. *Charakteristika okresu JABLONEC NAD NISOU*. [on-line]. [cit. 2016-5-29]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xl/charakteristika_okresu_jn
- ČSÚ, 2016c. *Databáze demografických údajů za obce ČR*. [on-line]. [cit. 2016-4-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr>
- ČSÚ, 2016d. *Vybrané demografické údaje v České republice*. [on-line]. [cit. 2016-4-22]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/33786359/32018115_0101.pdf/22674bba-d272-43c3-b228-6f6af29550cb?version=1.1

DEMONT, M., a kol., 2006. *Boserup versus Malthus revisited: Evolution of farming systems in northern Côte d'Ivoire, Demont*. [on-line]. [cit. 2016-2-12]. Dostupné z: <http://www.biw.kuleuven.be/aee/clo/wp/demont2006d.pdf>

DEMOGRAFICKÝ INFORMAČNÍ PORTÁL, 2016. [on-line]. [cit. 2016-1-26]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/>

DEMPRECHOD, 2016. *Malthus a jeho populační teorie*. [on-line]. [cit. 2016-2-12]. Dostupné z: http://Demprechod.euweb.cz/3_4_malthus.htm

HORÁK, J., a kol., 2016. *Možnosti analýzy a hodnocení dopravní dostupnosti*. [on-line]. [cit. 2016-5-2]. Dostupné z: http://gis.vsb.cz/pan-old/Skoleni_Texty/PrikladyCviceni/DOSTUP.pdf

HORÁLEK, A., 2011. *Mýty o čínské politice jednoho dítěte*. [on-line]. [cit. 2016-2-11]. Dostupné z: http://www.kas.upol.cz/uploads/media/myty_o_populacni_politice_ciny.pdf

LEPORELO, 2016. *Pyramida věková*. [on-line]. [cit. 2016-4-8]. Dostupné z: <https://leporelo.info/pyramida-vekova>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2010. *Prognóza populačního vývoje české republiky na období 2008–2070*. [on-line]. [cit. 2016-5-15]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8842/Prognóza_2010.pdf

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2014. *Uzavření manželství*. [on-line]. [cit. 2016-3-4]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/obcan-na-urade-manzelstvi-uzavreni-manzelstvi.aspx>

MÍSTOPISY, 2016. *Šimonovice*. [on-line]. [cit. 2016-5-27]. Dostupné z: http://www.mistopisy.cz/simonovice_9682.html

RISY, 2016. [on-line]. [cit. 2016-3-5]. Dostupné z: *Okresy Libereckého kraje*. <http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/liberecky-kraj/okresy>

RŮŽIČKOVÁ, H., 2008. *Vybrané demografické rysy vývoje české rodiny*. [on-line]. [cit. 2016-2-15]. Dostupné z: http://geography.upol.cz/soubory/studium/dp/2008/2008_Ruzickova.pdf

VAŇKOVÁ, V., 2013. *Senioři v číslech*. [on-line]. [cit. 2016-5-28]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/03/seniori-v-cislech/>

Datové

ArcČr 500 [on-line]. [cit. 2016-3-23]. Dostupné z: <https://www.arcdata.cz/produkty/geograficka-data/arccr-500>

Seznam příloh

- Příloha 1: Změny počtu obyvatel obcí v LB v letech 1993 - 2014
- Příloha 2: Změny počtu obyvatel obcí v JB v letech 1993 – 2014
- Příloha 3: Vybrané demografické údaje v ČR (1989 – 2013)
- Příloha 4: Věková struktura obyvatelstva ČR v roce 1991
- Příloha 5: Index stáří v zemích EU a EFTA v roce 2011

Příloha 1: Změny počtu obyvatel obcí v LB v letech 1993 - 2014

Název obce	1993	2000	2007	2014
Bílá	798	764	818	926
Bílý Kostel nad Nisou	740	793	878	929
Bílý Potok	634	674	673	708
Bulovka	755	829	866	859
Cetenov	131	127	112	118
Černousy	326	307	345	347
Český Dub	2 921	2 874	2 861	2 723
Čtveřín	420	376	449	488
Dětřichov	543	584	667	682
Dlouhý Most	503	481	748	830
Dolní Řasnice	517	512	517	542
Frýdlant	7 621	7 568	7 599	7 565
Habartice	432	456	488	489
Hejnice	2 484	2 689	2 768	2 717
Heřmanice	174	200	229	257
Hlavice	293	240	215	235
Hodkovice nad Mohelkou	2 571	2 676	2 826	2 834
Horní Řasnice	229	200	240	226
Hrádek nad Nisou	7 160	7 367	7 517	7 613
Chotyně	819	865	893	976
Chrastava	5 656	5 977	6 071	6 198
Jablonec v Podještědí	3 833	3 741	3 731	3 661
Janovice v Podještědí	83	61	75	93
Janův Důl	152	145	129	155
Jeřmanice	317	347	426	492
Jindřichovice pod Smrkem	596	616	657	669
Kobyly	296	279	323	353
Krásný Les	366	408	443	431
Kryštofovo Údolí	162	203	269	353
Křižany	646	661	721	830
Kunratice	395	364	383	384
Lázně Libverda	456	486	446	435
Lažany	193	198	223	227
Liberec	101 018	99 155	99 721	102 562
Mníšek	941	1 058	1 252	1 482
Nová Ves	550	599	779	855
Nové Město pod Smrkem	3 951	4 047	3 887	3 817
Oldřichov v Hájích	396	459	594	737
Osečná	952	974	1 060	1 082
Paceřice	296	291	289	323
Pěnčín	592	586	620	674
Pertoltice	225	229	275	290

Název obce	1993	2000	2007	2014
Proseč pod Ještědem	253	277	272	337
Příšovice	1 350	1 296	1 289	1 337
Radimovice	224	225	259	298
Raspenava	2 816	2 916	2 860	2 815
Rynoltice	691	711	739	776
Soběslavice	135	117	141	169
Stráž nad Nisou	1 661	1 824	1 989	2 335
Světlá pod Ještědem	704	787	896	936
Svijanský Újezd	372	360	379	410
Svijany	289	274	302	303
Sychrov	151	138	178	201
Šimonovice	321	344	624	1 074
Višňová	1 365	1 334	1 330	1 338
Vlastibořice	190	209	244	280
Všelibice	506	497	524	561
Zdislava	242	249	311	283
Žďárek	105	122	127	136

Zdroj: Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)

* města jsou vyznačena tučně

V tabulce jsou uvedeny počty obyvatel ke konci roku. Přírůstek v obcích během celého období (1993 – 2014) je označen červeně a úbytek modře.

Příloha 2: Změny počtu obyvatel obcí v JB v letech 1993 - 2014

Název obce	1993	2000	2007	2014
Albrechtice v Jizerských horách	319	322	318	320
Bedřichov	187	209	295	332
Dalešice	105	111	138	186
Desná	3 694	3 561	3 450	3 113
Držkov	556	579	574	558
Frýdštejn	800	809	854	850
Jablonec nad Nisou	46 449	45 428	45 051	45 594
Janov nad Nisou	1 016	1 137	1 274	1 389
Jenišovice	774	822	920	1 075
Jílové u Držkova	227	208	203	211
Jiřetín pod Bukovou	592	622	615	510
Josefův Důl	1 037	1 003	974	887
Koberovy	943	948	1 003	1 041
Kořenov	1 008	1 029	971	957
Lišný	252	238	258	267
Loužnice	177	198	221	216
Lučany nad Nisou	1 456	1 553	1 767	1 743
Malá Skála	1 067	1 069	1 086	1 141
Maršovice	372	357	463	553
Nová Ves nad Nisou	566	617	649	769
Pěnčín	1 628	1 669	1 826	1 932
Plavy	1 158	1 132	1 081	1 042
Pulečný	225	267	328	405
Radčice	164	153	163	161
Rádlo	485	555	656	807
Rychnov u Jablonce nad Nisou	1 824	1 970	2 448	2 710
Skuhrov	536	499	508	538
Smržovka	3 358	3 477	3 566	3 683
Tanvald	7 086	6 932	6 956	6 531
Velké Hamry	2 487	2 753	2 813	2 746
Vlastiboř	111	113	132	125
Zásada	865	827	873	889
Zlatá Olešnice	565	540	534	502
Železný Brod	6 675	6 545	6 482	6 220

Zdroj: Databáze demografických údajů za obce ČR (ČSÚ 2016c, vlastní zpracování)

* města jsou vyznačena tučně a městys kurzívou

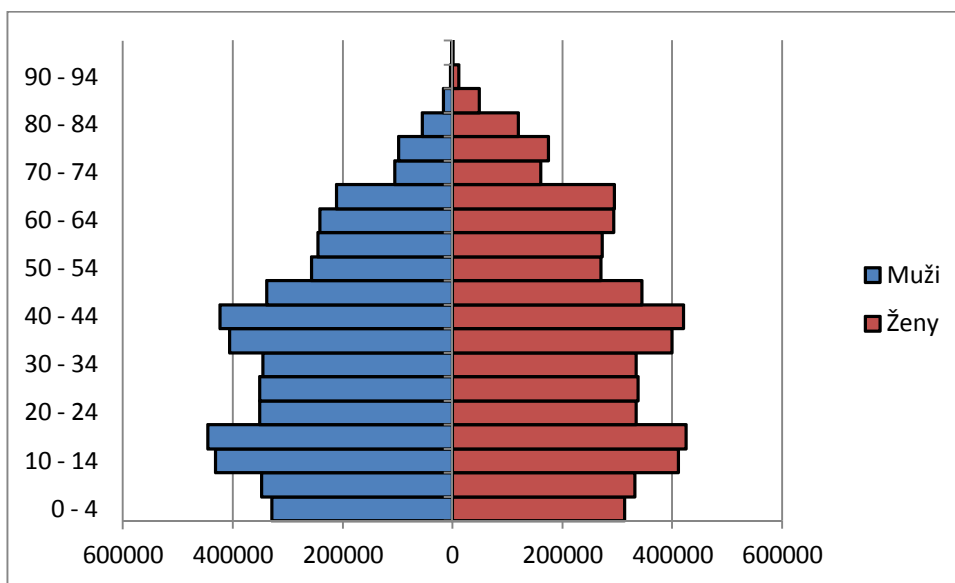
V tabulce jsou uvedeny počty obyvatel ke konci roku. Přírůstek v obcích během celého období (1993 – 2014) je označen červeně a úbytek modře.

Příloha 3: Vybrané demografické údaje v ČR (1989 – 2013)

Rok	Počet obyvatel k 31. 12. (v tis. osob)	muži	ženy	V tom ve věku			V tom ve věku (v %):			Index stáří
				0 - 14	15 - 64	65 a více	0 - 14	15 - 64	65 a více	
1989	10 362	5 036	5 326	2 253	6 817	1 292	21,7	65,8	12,5	57,4
1990	10 364	5 037	5 327	2 194	6 868	1 302	21,2	66,3	12,6	59,4
1991	10 313	5 006	5 307	2 121	6 877	1 315	20,6	66,7	12,8	62,0
1992	10 326	5 013	5 312	2 065	6 933	1 328	20,0	67,1	12,9	64,3
1993	10 334	5 019	5 315	2 010	6 981	1 343	19,4	67,6	13,0	66,8
1994	10 333	5 020	5 313	1 948	7 029	1 356	18,9	68,0	13,1	69,6
1995	10 321	5 017	5 305	1 893	7 056	1 372	18,3	68,4	13,3	72,5
1996	10 309	5 012	5 297	1 843	7 078	1 388	17,9	68,7	13,5	75,3
1997	10 299	5 009	5 290	1 795	7 102	1 402	17,4	69,0	13,6	78,1
1998	10 290	5 005	5 284	1 751	7 127	1 411	17,0	69,3	13,7	80,6
1999	10 278	5 001	5 277	1 707	7 153	1 418	16,6	69,6	13,8	83,1
2000	10 267	4 997	5 270	1 664	7 179	1 423	16,2	69,9	13,9	85,5
2001	10 206	4 968	5 238	1 622	7 170	1 415	15,9	70,2	13,9	87,2
2002	10 203	4 967	5 237	1 590	7 196	1 418	15,6	70,5	13,9	89,2
2003	10 211	4 975	5 237	1 554	7 234	1 423	15,2	70,8	13,9	91,6
2004	10 221	4 981	5 240	1 527	7 259	1 435	14,9	71,0	14,0	94,0
2005	10 251	5 003	5 248	1 501	7 293	1 456	14,6	71,1	14,2	97,0
2006	10 287	5 026	5 261	1 480	7 325	1 482	14,4	71,2	14,4	100,2
2007	10 381	5 083	5 298	1 477	7 391	1 513	14,2	71,2	14,6	102,4
2008	10 468	5 136	5 331	1 480	7 431	1 556	14,1	71,0	14,9	105,1
2009	10 507	5 157	5 350	1 494	7 414	1 599	14,2	70,6	15,2	107,0
2010	10 533	5 169	5 364	1 518	7 379	1 636	14,4	70,1	15,5	107,8
2011	10 505	5 158	5 347	1 541	7 263	1 701	14,7	69,1	16,2	110,4
2012	10 516	5 164	5 352	1 560	7 188	1 768	14,8	68,4	16,8	113,3
2013	10 512	5 162	5 350	1 577	7 109	1 826	15,0	67,6	17,4	115,7

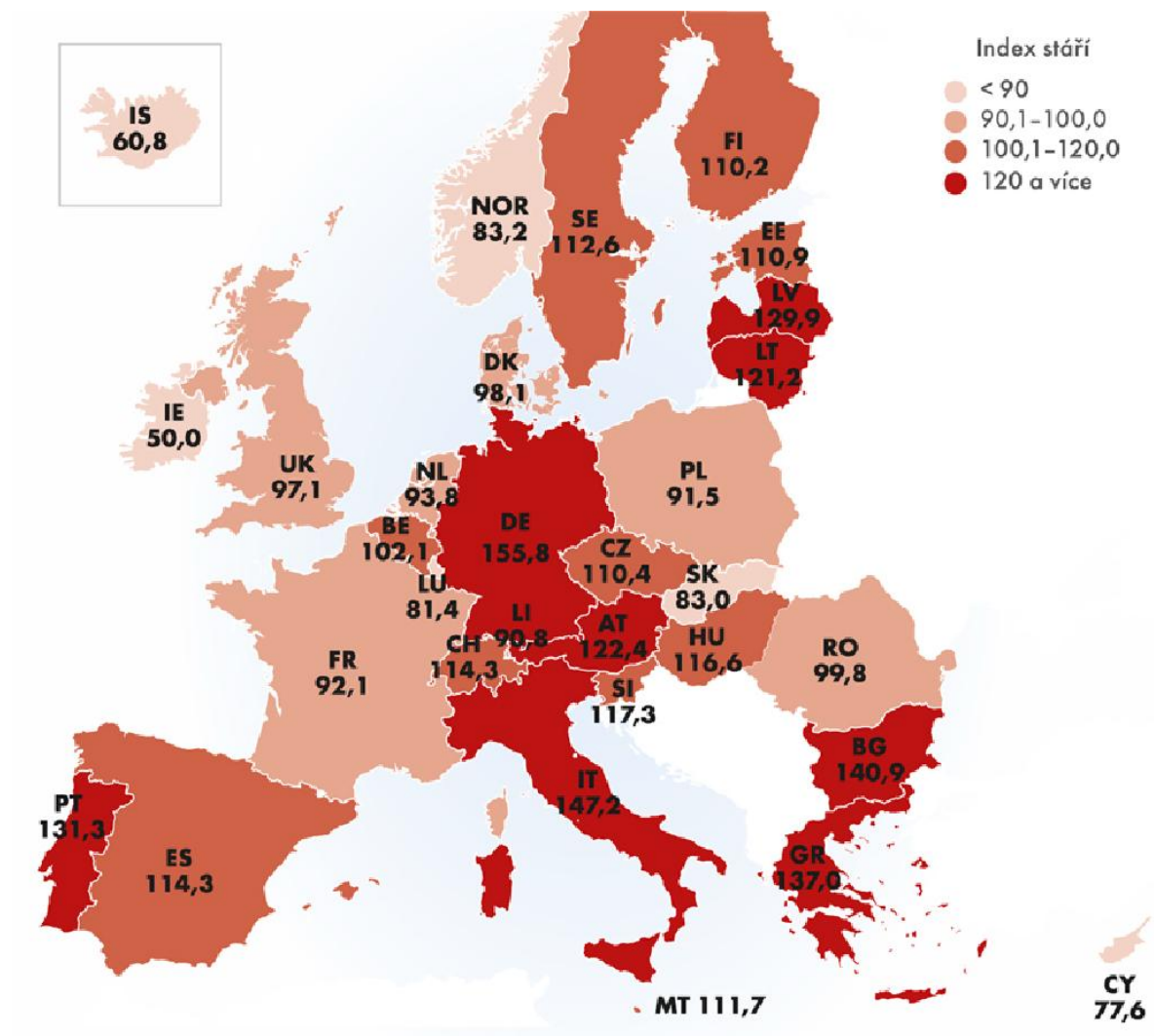
Zdroj: Vybrané demografické údaje v České republice (ČSÚ 2016d)

Příloha 4: Věková struktura obyvatelstva ČR v roce 1991

Zdroj: SLDB 1991 (ČSÚ 2010b, vlastní zpracování)

Příloha 5: Index stáří v zemích EU a EFTA v roce 2011

Zdroj: *Senioři v číslech* (Statistikaamy 2013)